

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Edukační cíle pro práci s uprchlíky v azylových zařízeních
Ministerstva vnitra

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Agáta Zajíčková
Studijní obor: pedagog volného času
Ročník: 6

2007

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

12. prosince 2007

vlastnoruční podpis studentky – studenta

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D.
za metodické vedení práce a doc. PhDr. Ludmile Muchové, Ph.D. za cenné rady a
připomínky.

ÚVOD:	6
1. UPRCHLICTVÍ A UPRCHLÍK	8
1.1 POZITIVNÍ ASPEKTY MIGRACE.....	11
1.2 HISTORIE MIGRACE NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	13
1.3 PŘEDPISY A PRÁVNÍ NORMY:	15
2. AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ	19
2.1. UPRCHLICKÉ ZAŘÍZENÍ JAKO INSTITUTE A INTEGRAČNÍ PROCES	23
2.2. MECHANISMY ADAPTACE	25
3. UPRCHLÍCI JAKO KLIENTI SOCIÁLNÍ PRÁCE	28
3.1 RIZIKOVÉ SKUPINY	30
3.1.1 <i>Děti, nezletilí žadatelé o azyl</i>	31
3.1.2 <i>Ženy</i>	33
3.1.3 <i>Starší lidé</i>	34
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE SE ŽADATELI V UPRCHLICKÉM ZAŘÍZENÍ.....	35
3.3 FORMY POMOCI	36
4. PSYCHOSOCIÁLNÍ PODMÍNKY, PROBLÉMY CHARAKTERISTICKÉ PRO OBYVATELE AZYLOVÝCH ZAŘÍZENÍ ČR	37
4.1. DEPRESE.....	38
4.2. STRES A TRAUMA.....	39
4.3. POSTTRAUMATICKÝ STRESOVÝ SYNDROM.....	41
4.4. NEURÓZA Z NEZAMĚSTNANOSTI	44
5. PEDAGOGIKA, VÝCHOVA, VOLNÝ ČAS	46
5.1. EDUKAČNÍ CÍLE Z POHLEDU OBECNÉ PEDAGOGIKY, Z HLEDISKA PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU 47	
EDUKACE A JEJÍ CÍLE	47
5.1.1 <i>Cíle výchovy z hlediska obecné pedagogiky</i>	47
5.1.2 <i>Cíle výchovy z hlediska pedagogiky volného času</i>	49
5.1.3 <i>Cíle pedagogického působení na klienty AZ podle dostupných dokumentů</i>	52
5.2. PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA.....	53
5.2.1 <i>Lokální prostředí</i>	55
5.2.2 <i>Rodinné prostředí</i>	56
5.2.3 <i>Volnočasové prostředí</i>	57
6. POPIS METODY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	59
PRAKTICKÁ ČÁST:	63
7. CHARAKTERISTIKA AZYLOVÉHO ZAŘÍZENÍ– VLASTNÍ POZOROVÁNÍ	63
7.1. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	66
7.2. PSYCHICKÉ PROBLÉMY	68
7.3. ZAMĚSTNANCI A KLIENTI.....	69
7.4. HODNOCENÍ.....	71
8. PŘÍPRAVA A REALIZACE VÝZKUMU	74
8.1. TÉMA VÝZKUMU	74
8.2. METODIKA VÝZKUMU.....	74
8.3. VLASTNÍ SBĚR DAT	75
8.4. VYHODNOCENÍ:	76

8.5. SHRNU TÍ	89
ZÁVĚR:	91
SEZNAM ZDROJŮ:	93
SEZNAM ZKRATEK:	97
SEZNAM PŘÍLOH:.....	97
PŘÍLOHA Č.1:.....	98

Teoretická část

Úvod:

„I nastal v zemi hlad. Tu Abram sestoupil do Egypta, aby tam pobyl jako host, neboť na zemi těžce doléhal hlad“¹, tak se píše v první knize Mojžíšově o cestě praotce Abrahama ze země Kenaanské do Egypta. Z Nového zákona je známý příběh Marie a Josefa, kteří utekli z Nazaretu rovněž do Egypta: „Když odešli, hle anděl Hospodinův se ukázal Josefovi ve snu a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil.“ On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku, odešel do Egypta a byl tam až do smrti Herodovy.“² Tyto úryvky jsou kratičkou ilustrací pradáváné migrace. Liší se od sebe. V prvním případě odchází Abraham z ekonomických důvodů, v druhém odcházejí Marie s Josefem v ohrožení života svého potomka. V obou případech uprchlíky přijal Egypt, který ekonomicky prosperoval a měl jiné politické zřízení. Situace odehrávající se v dnešní době mohou mít podobné schéma.

Téma migrace a uprchlictví mě zaujalo při mém studijním pobytu v Německu. Setkala jsem se tam s lidmi nejrůznějších národností a kultur. Měla jsem možnost sledovat vzájemné soužití německé a turecké populace. Diskutovali jsme o této problematice na univerzitě. I pro Českou republiku se stalo téma přistěhovalectví a soužití různých kultur aktuálním. Souvisí s tématy, jako je např. mezinárodní právo, globalizace, nebo multikulturní výchova.

Migrace obyvatelstva je přirozeným fenoménem a provází lidské dějiny už od nepaměti. Odhaduje se, že v současné době žije 150 milionů lidí mimo svou

¹ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha : Česká biblická společnost, 1996. Gn 12,10

² Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha : Česká biblická společnost, 1996 Mt 2,13-15

mateřskou vlast, což jsou zhruba 2% světové populace.³

Po roce 1989 se u nás otevřely hranice a do České republiky začali proudit nejrůznější typy migrantů, vedle těch ekonomických, kteří k nám přišli pracovat, také ti, kteří u nás hledají ochranu a pomoc. O tom, kdo jsou to uprchlíci, jak se liší od ostatních migrantů a proč k nám přicházejí, se zmiňuje Marxtová v úvodu své publikace "Děti z uprchlických rodin":

Někteří lidé přicházejí do nové země, protože hledají dobrodružství, nové zážitky, byla jim nabídnuta pracovní příležitost, nebo se do ciziny odstěhovali za někým blízkým. Někteří lidé však neměli to štěstí, aby o svém přestěhování rozhodli úplně svobodně. Takoví lidé museli opustit svoji zemi, protože se v ní necítili bezpečně. Tito lidé, uprchlíci, opouštějí svoji zemi často za velmi dramatických okolností a utíkají do zemí, kde se snaží najít azyl pro sebe, případně pro celou svou rodinu. Solidarita a pomoc v nouzi těmto lidem je znakem vyspělých zemí.⁴

Před rokem 1989 jsme byli zemí, ze které se snažili lidé spíše utéct. Některým lidem se to podařilo, uprchli od nás do zahraničí a hledali tam azyl. Jiní byli donuceni odejít a taktéž potřebovali azyl. Od té doby se situace obrátila a naopak Česká republika jako ostatní vyspělé země přijímá uprchlíky a v azylových procedurách rozhoduje o udělování azylu. Naše republika se postupně přeměnila z emigračního státu na tranzitní a posléze imigrační.⁵

Uprchlíci a jejich život u nás, jejich starosti a péče o ně, to vše tvoří podstatnou část této práce. Nejprve se pokusím definovat problematiku uprchlictví jako takovou. Dále bych chtěla představit azylová zařízení, tedy místa, kde uprchlíci

³ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenka v kraji divů) .In: ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, Praha : Portál, 2001. s.18

⁴ MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s..5

⁵ Srov. MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s.5 a *Nesehnutí* [online] dostupné na: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/uvod.html> [cit.10.12.2007]

pobývají. Budu se zabývat jejich psychickými problémy a v neposlední řadě také tím, jaká je jim poskytována pomoc.

V další části práce se teoreticky zamýšlím nad edukačními cíly z hlediska obecné pedagogiky a pedagogiky volného času tak, abych mohla v závěru práce formulovat základní edukační cíle pro práci s uprchlíky, podle toho, jak je sami uvádějí tamní pedagogičtí a sociální pracovníci. Vycházím přitom zejména z teorie Opaschowského, kterého cituje Kaplánek ve skriptu Pedagogika volného času I, zveřejněného na internetových stránkách fakulty, z teorie V. Spousty a z metodického pokynu ředitelky Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR.

V praktické části budu pojednávat o zkušenostech z pobytového střediska. K tomu by měla sloužit moje praxe v pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí. Budu sledovat jak uprchlíky samotné, tak i ty, kteří s nimi pracují. Zajímá mě, jak společně tráví volný čas a jak se jim to daří.

Cílem této práce by měl být nejen přehled o tom, jak tráví uprchlíci svůj volný čas v azylovém zařízení, ale i pokus formulovat výchovné a vzdělávací cíle pro práci s uprchlíky. Na základě rozhovorů s těmi, kdo v pobytovém středisku pracují, budu zjišťovat, jaké jsou jejich osobní cíle při práci s uprchlíky. Informace získané z těchto rozhovorů budu vyhodnocovat s použitím kvalitativní analýzy. Budu zjišťovat, jaké cíle si zařízení klade a jaké cíle se ještě nabízejí. Teorii kvalitativní analýzy jsem studovala především od J. Hendla.

1. Uprchlíctví a uprchlík

„V běžném povědomí je uprchlík většinou skutečný nebo domnělý zločinec, který prchá před muži zákona (jak to často vidíme na plátně amerických akčních filmů). Těm zasvěcenějším se zase vybaví tak nanejvýš obyvatelé východních zemí, kteří se mají špatně, a tak často bez náležitých dokladů odcházejí do Evropy, kde pracují jako nelegální dělníci. Proto mnohé z nás překvapí fakt, že uprchlík má již přes padesát let svou přesně vymezenou mezinárodní právní

definici, která v sobě nezahrnuje ani jednu z výše popsaných variant. Člověk prchající před spravedlivým trestním stíháním ani ten, kdo opouští svou zemi s vidinou lepšího výdělků, není podle práva uprchlík“.⁶

Uprchlík (refugee) je z hlediska mezinárodního práva osoba nacházející se mimo svou vlast, nechráněný jedinec vyžadující zvláštní ochranu. Uprchlík opustil svou vlast obvykle za mimořádných okolností, a buď nemůže, nebo se nechce do ní vrátit. Postavení, čili status uprchlíka se podle platných zákonů přiznává cizincům, kteří mají ve státě, jehož jsou občany, odůvodněný strach z pronásledování z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo kvůli politickému postavení. Uprchlík legálně pobývajícím na území ČR je buď žadatelem o azyl, nebo azylantem (držitelem statusu uprchlíka).⁷

To jinými slovy znamená, že ani ekonomičtí migranti, ani člověk, který je spravedlivě trestně stíhán není podle práva uprchlíkem. Člověk, který skutečně potřebuje mezinárodní ochranu, protože je například pronásledován a nachází se na území cizího státu je uprchlíkem. Pokud chce u nás legálně pobývat, musí nejprve požádat o azyl, pak už není nazýván uprchlík, ale žadatel o azyl.

Žadatel o azyl (asylum seeker) je osoba žádající o přiznání postavení azylanta v jiném státě. Dokud není žádost prošetřena, je třeba pokládat žadatele za předpokládané azylanty. Žadatel o azyl je chráněn zásadou non-refoulement (princip **non refoulement** = nevydání), „která státům zakazuje vracet žadatele do zemí, kde by mohli být pronásledováni. Odmítnutím žádosti o azyl se žadatelé o azyl v ČR stávají cizinci a vztahují se na ně předpisy o pobytu cizinců.“⁸

Žadatelé o azyl jsou nejprve umístěni do přijímacího střediska a posléze do jednoho ze čtyř pobytových středisek, kde čekají na konečné rozhodnutí ve věci

⁶ Nesehnutí [online] Dostupné na: : <http://uprchlik.ecn.cz/cz/uvod.html> [cit.19.11.2007]

⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003. s.250

⁸ Srov. Tamtéž, s.275

své žádosti o udělení mezinárodní ochrany. V případě, že jsou žadatelem o azyl uvedené příčiny k útěku u soudu uznány jako odůvodněné, se žadatel stává azylantem, což znamená, že mu již byl přiznán status uprchlíka a má stejná práva a povinnosti jako čeští občané.

Azylant (asylum seeker) je „cizinec, kterému bylo podle zákona o azylu uděleno právo azylu, a to po dobu platnosti udělení azylu. V ČR se nyní udělování azylu řídí z.325/1999, zákonem o azylu.“⁹

„Azylant má podle zákona o azylu stejná práva a povinnosti jako český občan s výjimkou práva volebního (může tedy pracovat, nebo být evidován na úřadu práce, studovat, podnikat, podstupovat právní úkony; musí platit daně, zdravotní pojištění a nést odpovědnost za jakékoli protiprávní jednání). K přechodnému ubytování cizinců, kterým byl udělen azyl, slouží Integrovaný azylový středisko (viz kapitola azylová zařízení). Existuje také státní integrační program, v jehož rámci má být azylantovi do 1 měsíce od udělení azylu nabídnut bezplatný kurz českého jazyka a v co nejkratší lhůtě tzv. integrační byt.“¹⁰

Podle Dymešové¹¹ je **azyl** útočiště poskytované pronásledované osobě, ochrana ohrožené osobě. Azyl mívá v historii buď náboženský charakter, vyplývající z respektu ke svatým místům a osobám, anebo územní, který byl garantován vládcem. Uprchlíkem z historického hlediska, tedy osobou pronásledovanou, byla jakákoli osoba, kterou vrchnost vzala pod svoji ochranu nebo osoba pronásledovaná z politických důvodů. V současné době na půdě Evropské unie nemluvíme o azylu, ale o **mezinárodní ochraně**.

⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003. s.32

¹⁰ KIROVOVÁ, I.,MATÝSKOVÁ, D.,POBOŘIL, M. *Multikulturní výchova II* .Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. s.62

¹¹ Srov. DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky – Sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Praha : OPU, s. 5

1.1 Pozitivní aspekty migrace

Podle dostupných informací Nezávislého sociálně – ekologického hnutí (*Nesehnutí*) existuje mnoho důvodů, proč přijímat mezi sebe uprchlíky, potažmo jiné cizince. Ten první důvod se dá označit za humanitární. Jako demokratická společnost jsme povinni poskytnout pomoc lidem v nouzi. Ten druhý důvod je morální. Naši zemi opustili statisíce českých občanů, z nichž drtivá většina našla bezpečný azyl v zemích svobodného světa. Dnes máme morální závazek poskytnout tutéž pomoc lidem nalézajícím se v podobné situaci jako donedávna naši občané. Dalším důvodem je kulturní přínos. Cizinci mohou obohatit naši společnost. Vnášejí do naší etnicky téměř homogenní společnosti nové kulturní impulsy, obohacují nás setkáním a učí nás toleranci a empatii. Kontaktem s jinou kulturou zvyšujeme i vlastní sebepoznání.

Další důvod je demografický. Naše země totiž v posledním desetiletí vykazuje spíše úbytek než přírůstek obyvatel. Máme stále velmi nízkou porodnost oproti jiným evropským zemím (i když se v minulém roce zvýšila úroveň úhrnné plodnosti na hodnotu 1,33 živě narozených dětí na jednu ženu)¹². Je v zájmu společnosti stabilizovat sociálně a demograficky populaci prostřednictvím integrace cizinců. Jen tak lze udržet v chodu nákladný systém sociálního zabezpečení.

A konečně posledním důvodem je důvod ekonomický. Příchozí cizinci neznamenaají sociální přítěž, ale mohou naopak obohatit naši ekonomiku. Mohou představovat kvalifikovanou pracovní sílu. Zároveň mají dobré předpoklady k vytváření mezinárodních obchodních kontaktů, bez nichž nelze v globální ekonomice uspět.¹³

Jak jsem však uvedla výše, z právního hlediska je třeba rozlišovat mezi skutečným uprchlictvím a ekonomickou migrací. V praxi je to však složitější, oba důvody k migraci mohou být propojené. Je zřejmé, že ne všichni uprchlíci k nám

¹² Český statistický úřad [online] Dostupné na:

[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442377/\\$File/40070704.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442377/$File/40070704.pdf) [cit. 21. 11. 2007]

¹³ *Nesehnutí* [online] Dostupné na: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/politika.html> [cit. 21. 11. 2007]

přicházejí přímo kvůli porušování lidských práv. Někdy je těžké rozlišit, o co se jedná. Například, i když existuje reálné ohrožení, jako je válka, může se k ní přidat i osobní ekonomická motivace. Mezi uprchlíky je mnoho svobodných mladých mužů bez závazků, často vzdělaných. Migrují jen ti, kteří k tomu mají prostředky, proto se k nám nedostávají ti nejchudší.

Imigraci lze chápat jako nabídku pracovní síly pro náš stát a také se tak v praxi děje. Dokonce existuje program řízené imigrace. Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci – [International Organization for Migration \(IOM\)](#)¹⁴ realizuje projekt řízené migrace pro občany vybraných zemí.¹⁵

A je to jistě program potřebný. Protože někteří naši odborníci pracují v zahraničí za vyšší platy a pokud nejsou nahrazováni cizinci podobné profese, vzniká jisté vakuum způsobené ekonomickou emigrací. Potýkáme se však také se zneužíváním azylové procedury ze strany žadatelů o azyl. Zneužívají je k legalizaci pracovního pobytu, k zajištění lepších životních podmínek, apod. Domnívám se, že bychom se neměli příliš bránit ani skutečným uprchlíkům, ani těm ekonomickým.

V principu jde o to, abychom u nás uprchlíkům pomohli dosáhnout na práva, která jsou buď přirozená, nebo přirozeně-právní. Máme nejen morální, ale i zákonnou povinnost jim pomoci. Česká republika ratifikovala mezinárodní smlouvy, které jí k tomu zavazují. Naše republika v současnosti nepatří k zemím, kam míří velké množství uprchlíků (na rozdíl například od Francie, Španělska, Nizozemí nebo Německa) a proto by měla mít kapacitu i dostatek prostředků na to, aby je umísťovala do azylových zařízení. V současnosti se však mnoho pobytových středisek uzavřelo. Dlouhodobý pobyt zde je nákladný a soudní řízení pomalá... Takzvaná dobrovolná repatriace, kdy uprchlíky přesvědčíme, aby se vrátili do vlasti dobrovolně, je mnohem levnější.

¹⁴ *International Organization for Migration* [online] Dostupné na: <http://www.iom.cz/> [cit. 21. 11.2007]

¹⁵ *Nesehnutí* [online] Dostupné na: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/politika.html> [cit. 21. 11.2007]

1.2 Historie migrace na českém území

Díky své poloze uprostřed Evropy se české země již od počátku utváření své státnosti staly územím, na němž vznikala multietnická společnost. Vedle Čechů zde žili i Židé a v rámci německé kolonizace, vrcholící za Přemysla Otakara II., se zde usadilo velké množství Němců. Vzhledem ke spleťtým peripetiím svých dějin však byly Čechy a Morava střídavě zemí emigrační i imigrační. Trvale pronásledovanou skupinou obyvatel byli Židé, vystavení perzekuci, vyhánění a pogromům. Zvýšená emigrace z Čech nastala v době krizových historických situací, jako byly husitské bouře a zejména pobělohorské období. Po vydání ústavního zákona Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 museli Čechy opustit nekatolíci, kteří nepřestoupili na katolickou víru. Nejznámějším z tehdejších exulantů byl Jan Ámos Komenský. Na druhé straně za vlády Karla IV. a v rudolfínské době Čechy přitahovaly nejnadanější umělce a intelektuály tehdejší Evropy.

19.století potom probíhalo ve znamení rozsáhlého, zejména ekonomicky motivovaného vystěhovalectví do Ameriky, které dalo vzniknout mnoha českým krajanským komunitám v USA. Mnoho Čechů však v té době odešlo v rámci kolonizace i do vzdálenějších oblastí v rámci tehdejší habsburské monarchie (Banát, Vojvodina, Volyň), ale dokonce až do Ruska. Politicky motivovaná emigrace nastala po revolučním roce 1848 (Vojta Náprstek, J.V.Frič). Významnou úlohu sehráli političtí emigranti z Čech a Slovenska (T.G.Masaryk, E.Beneš, M.R.Štefánik) v době první světové války, kdy se největším dílem přičinili o vznik samostatného Československa. V období první republiky pokračovala ekonomicky motivovaná emigrace do zámoří (zejména ze Slovenska), na druhé straně se tehdejší Československo jako jediný skutečně demokratický stát v celé střední Evropě stalo útočištěm nezávisle smýšlejících lidí z okolních politicky nesvobodných zemí. Významnou pomoc Československá republika poskytla ruským emigrantům po bolševickém převratu v Rusku.

Neméně důležitá byla pomoc, kterou československý stát ve třicátých letech poskytoval antifašistům a Židům, kteří emigrovali z Německa po převzetí moci nacisty v r.1933. Nalezneme mezi nimi i takové slavné osobnosti, jako byli např. bratři Thomas a Heinrich Mannové. Za tímto účelem byl z iniciativy prezidenta T.G.Masaryka při tehdejší ministerstvu zahraničí zřízen tzv. Fond podpory. Příznivá atmosféra první republiky vyznačující se tolerantní společností a pochopením pro běžence skončila s mnichovskou dohodou v září 1938. Obsazení Sudet naopak učinilo z řady tam žijících Čechů emigranty ve vlastní zemi, kteří byli jen s velkými obtížemi přijati v okleštěném zbytku státu. Po zřízení protektorátu z Čech uprchlo velké množství nezávisle smýšlejících demokratů a Židů. Vyhlazení převážné většiny židovského obyvatelstva a poválečné vyhnání Němců výrazně poznamenaly etnickou i kulturní mapu Čech a proměnily českou společnost prakticky v etnicky homogenní. Největší emigraci v dějinách zaznamenaly potom české země v době po únorovém převratu v roce 1948 a poté v roce 1968 po okupaci Československa armádami Varšavské smlouvy. V podstatě však emigrace z komunistického Československa měla chronický charakter a tisíce lidí zemi opouštěly každoročně až do roku 1989. V té době emigrovala značná část české společenské a kulturní elity (nekomunističtí politici, podnikatelé, umělci, vědci, sportovci, šlechta, církevní hodnostáři a členové řeholních řádů), ale i statisíce obyčejných lidí. Mezi nejznámější emigranty patří spisovatelé Jan Čep, Egon Hostovský, Milan Kundera, Josef Škvorecký, Viktor Fischl, hudebník Karel Kryl, novináři Ferdinand Peroutka a Pavel Tigrid). Poměrně silná byla rovněž emigrace Židů do Izraele. Po roce 1989 se situace zásadně změnila, z emigrační země se Československo a pozdější ČR stala nejdříve tranzitní a velmi záhy cílovou zemí pro tisíce uprchlíků ze zemí bývalého SSSR, Balkánu a mimoevropských zemí. Výrazným fenoménem devadesátých let byla romská emigrace (zejména do Kanady a Velké Británie). Se vstupem do EU však již další emigrace přinejmenším do jejích členských zemí nepřipadá v úvahu. Občan jakéhokoliv státu EU nemá právo žádat o azyl v jiné

členské zemi EU, neboť celá Unie je považována z hlediska lidských práv za bezpečný prostor.¹⁶

1.3 Předpisy a právní normy:

Již od počátku devadesátých let se v ČR začal úspěšně budovat komplexní systém azylové politiky a péče o uprchlíky, opírající se o pevně daný institucionální a právní rámec. Jeho základem je zákon č.325/1999 Sbírky ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), který odpovídá evropským standardům. Současně je ČR vázána ženevskou úmluvou, newyorským protokolem a dalšími úmluvami, které ratifikovala v polistopadovém období. Právní ochrana pro uprchlíky, kterou český stát poskytuje, má strukturovaný charakter. Vedle plnohodnotného azylu jí může být i udělení doplňkové ochrany, což je institut, který nahradil dosavadní překážky vycestování.¹⁷ Dříve existoval i statut dočasného útočiště, s úspěchem aplikovaný v případě kosovských Albánců (statut dočasného útočiště se nyní nazývá dočasná ochrana a v současnosti jí neposkytujeme nikomu, je v kompetenci vlády rozhodnout o jejím udělení v případě nějakého válečného konfliktu). Azylová procedura má charakter správního řízení, v němž má rozhodovací pravomoc Odbor migrace a azylové politiky ministerstva vnitra ČR. Integrace úspěšných azylantů potom spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.¹⁸

V roce 2006 požádalo o azyl 3016 osob (pro srovnání, v roce 2001 zde bylo 18 094 žadatelů, a dosáhlo se tak dosavadního maxima), z toho 268 osob uspělo a azyl skutečně získalo. Celkem 59 osobám pak byla k rozhodnutí o neudělení

¹⁶ Nesehnutí[online]. dostupné na : <http://uprchlik.ecn.cz/cz/politika.html> [cit.19.11.2007]

¹⁷ Srov. HRADEČNÁ, P: Azylová politika České republiky. Přes, 2007,roč. 4, č. 11, s. 13

¹⁸ . Nesehnutí [online] Dostupné na: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/politika.html> [cit. 19. 11.2007]

azyly vyslovena překážka vycestování, od 1.zářít pak dalších 37 cizinců získalo doplňkovou ochranu.¹⁹

Všeobecná deklarace lidských práv – patří mezi základní úmluvy o lidských právech, byla přijata 10. 12. 1948, je právně nezávazným dokumentem (nejde o mezinárodní smlouvu), její politická autorita je však uznávána na celém světě. OSN deklaraci přijalo jako rezoluci.

Článek 13.

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

Článek 14

1) Každý má právo v jiných zemích hledat a požívat tam azyl před pronásledováním.

2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně vznikajícího na základě nepolitických trestných činů nebo jednání, která odporují cílům a zásadám Organizace spojených národů²⁰

Listina základních práv a svobod je součástí Ústavy České republiky, byla vyhlášena 16. 12. 1992 Federálním shromážděním ČSFR

Článek 43

Česká a Slovenská Federativní Republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.²¹

¹⁹ HRADEČNÁ, P: Azylová politika České republiky. *Přes*, 2007, roč. 4, č. 11, s. 13

²⁰ Český helsinský výbor. [online] Dostupné na <http://www.helcom.cz/> [cit. 8.11.2007]

²¹ Český helsinský výbor. [online] Dostupné na: [http://www.helcom.cz.](http://www.helcom.cz/) [cit.8.11.2007]

Úmluva o právním postavení uprchlíků (v ČR vyhlášena pod č.208/1993 Sb.)²², přijatá v Ženevě dne 28.7.1951 definuje pojem uprchlík a také to, za jakých okolností mu může být udělena mezinárodní ochrana. a **Protokol týkající se právního postavení uprchlíků** přijatý v New Yorku dne 31.1.1967 tyto podmínky rozšiřuje. Tyto dokumenty však neposkytují ochranu těm, jež jsou postiženi občanskou válkou, proto byl u nás v době nepokojů v Jugoslávii zaveden institut dočasného útočiště, v rámci pomoci obětem na základě rozhodnutí vlády. V této souvislosti byl také zřízen v naší republice úřad vládního zmocněnce pro uprchlíky.

Dublinský systém je označení používané pro mechanismus, kterým je určován stát odpovědný za posouzení žádosti o azyl (mezinárodní ochranu) podané na území členských států Evropských společenství státním příslušníkem třetího státu

Dublinská úmluva byla podepsána 15.července 1990, v platnost vstoupila 1.9.1997, v současnosti je až na jednu výjimku v aplikaci nahrazena **Nářízením Rady (ES) č. 343/2003**, stanovujícím kritéria a mechanismy pro určení státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané v jednom z členských států Evropských společenství (označované též jako Dublin II).²³

Zákon č. 498/1990 Sb., **O Uprchlících**, ve znění zákona č. 4/1993 Sb., zákona č. 317/1993 Sb. a zákona č. 150/1996 Sb. V navrhovaném zákoně o uprchlících se definuje pojem uprchlíka a upravuje postavení uprchlíka, řízení o přiznání postavení uprchlíka a součinnost s Vysokým komisařem Organizace spojených národů pro uprchlíky. Zásadou právní úpravy je snaha respektovat oba základní mezinárodní dokumenty o uprchlících (Úmluva o právním postavení uprchlíků a Protokol týkající se právního postavení uprchlíků), které důsledně rozlišují důvody, pro které může být postavení uprchlíka přiznáno. Přiznávají nárok na udělení tohoto postavení pouze osobám, které mají odůvodněný strach

²² Srov. SLAVÍKOVÁ, K *Předpisy o cizincích a uprchlících*. Praha: Linde, 1996. s.71-98 a s.3

²³ *Ministerstvo vnitra* [online] Praha: Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/azyl/azyl.html#dublin> [cit.9.11.2007]

z pronásledování z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení.

Příslušné orgány žádosti o přiznání postavení uprchlíka podrobně posuzují a zkoumají oprávněnost žádosti. Pouhé ekonomické důvody emigrace nejsou považovány za dostatečný důvod pro přiznání postavení uprchlíka.²⁴

Zákon č. 123/1992 Sb., O Pobytu cizinců – ve znění č.190/1994 Sb. a 150/1996 Sb. Tento zákon stanoví podmínky vstupu cizince na území České republiky (dále jen "území"), jeho pobytu na něm a vycestování z území a vymezuje působnost Policie České republiky (dále jen "policie"), Ministerstva vnitra (dále jen „ministerstvo“) a Ministerstva zahraničních věcí v této oblasti státní správy. Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky.

Tento zákon se nevztahuje na cizince, který:

- a) požádal Českou republiku o ochranu formou azylu, a azylanta, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak,
- b) pobývá na území na základě zvláštního právního předpisu upravujícího přechodný pobyt cizích ozbrojených sil na území.²⁵

Tento zákon se týká uprchlíků v případě, že jim nebyl přiznána mezinárodní ochrana (azyl), nebo o něj vůbec nepožádali.

Zákon č. 325/1999 Sb. O azylu upravuje:

- a) podmínky vstupu a pobytu cizince, který požádá o azyl nebo o doplňkovou ochranu na území ČR
- b) řízení o udělení a nebo odnětí azylu nebo doplňkové ochrany
- c) práva a povinnosti žadatele o azyl, azylanta a osoby požívající

²⁴ *Poslanecká sněmovna parlamentu.* [online] Návrh zákona. Dostupné na: www.psp.cz/eknih/1998ps/index.htm [3.12..2007]

²⁵ *Poslanecká sněmovna parlamentu* [online] Dostupné na: www.psp.cz/eknih/1998ps/index.htm [3.12.2007]

doplňkové ochrany na území,

d) působnost Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Policie České republiky v této oblasti státní správy,

e) státní integrační program,

f) azylová zařízení.²⁶

“Cizinec, který má v úmyslu požádat v ČR o azyl, o tom může učinit prohlášení na hraničním přechodu, v přijímacím středisku, nebo v záchytných zařízeních pro cizince”²⁷

2. Azylová zařízení

Azylová zařízení (detention centres) jsou zařízení sloužící v ČR k ubytování cizinců, kteří žádají o udělení azylu²⁸ Lidově se nazývají uprchlické tábory. Co v nás tento pojem vyvolává? Mě se vybaví areál pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí. Jedná se o bývalý vojenský objekt. Kasárna. Tábor je uzavřen, při jeho návštěvě potřebujete vstupní povolení. Co se děje za jeho zdi? Je zde překvapivě velký prostor. Žije zde početná skupina uprchlíků. Lidé ze všech koutů světa – z východní Evropy, Asie, Afriky, ale i ze sousedního Slovenska. Venku se prohánějí děti na motorkách, či kolech, kloužou se na klouzačce, kopou do míče. Maminky si šeptem povídají, chovají své nejmenší. Muži pokoušejí v houfu. Uvnitř sociální pracovníci ťukají do klávesnic.....

Existují tři typy azylových zařízení (užívají se také pojmy “uprchlická zařízení” nebo “uprchlické tábory”) dle zákona o azylu:

- Přijímací středisko
- Pobytové středisko
- Integrační azylové středisko

²⁶ Ministerstvo vnitra. Dostupné na : http://www.mvcr.cz/azyl/azyl/325_99.pdf [cit.9.11.2007]

²⁷ KIROVOVÁ, I.,MATÝSKOVÁ, D.,POBOŘIL, M. *Multikulturní výchova II* .Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. s.60

²⁸MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003.s.32

Jednotlivé typy zařízení se liší účelem, který mají v rámci azylové procedury. Všechna tato zařízení jsou zřizována Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra²⁹

Přijímací středisko se nachází ve Vyšních Lhotách a v Praze - Ruzyni. Uprchlíci zde pobývají po nezbytně nutnou dobu. Úkolem přijímacích středisek je zajistit ubytování a základní životní potřeby pro nově příchozí žadatele o azyl až do doby ukončení vstupní procedury. Ta se skládá z identifikace prováděné cizineckou policií, zahájení azylového řízení správním orgánem a z komplexní zdravotní prohlídky. Jedná se o uzavřené zařízení, které z karanténních důvodů není dovoleno opouštět. Sociální pracovníci v přijímacím středisku provádějí první sociální šetření, během kterého kontaktují všechny klienty, podávají jim nezbytné informace. Žadatelům o azyl je zároveň k dispozici sociální, právní a psychologické poradenství.³⁰

Při praxi v České katolické charitě jsem jakožto dobrovolník měla několikrát možnost navštívit přijímací středisko v Praze – Ruzyni. Nachází se přímo v budově letiště, v suterénu. Žadatelé o azyl zde mají k dispozici několik pokojů, jídelnu, sociální zařízení a malý prostor venku pro pobyt na čerstvém vzduchu a kouření. K dispozici by měla být i společenská místnost, která je však přístupná jen někdy, je oddělena mříží. Do tohoto zařízení dochází několik neziskových organizací a poskytují zde různé služby, počínaje právním poradenstvím a volnočasovými aktivitami konče. Česká katolická charita zde zřídila šatník a také zde má sklad s hygienickými potřebami, které si mohou uprchlíci zakoupit za symbolickou cenu. Já jsem z peněz charity nakupovala knihy do místní knihovničky (ale byli rozkradeny, což vedlo právě k uzamčení místnosti) V červnu tohoto roku jsem zde spolu se zaměstnankyní charity podílela na organizaci oslavy dne uprchlíků (20.červen). Připravili jsme občerstvení, hráli jsme šachy, malovali jsme, házeli jsme „talířem“ a sledovali jsme film Baraka.

²⁹ Srov. KIROVOVÁ, I.,MATÝSKOVÁ, D.,POBOŘIL, M. *Multikulturní výchova II* .Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. s. 61

³⁰ *Správa uprchlických zařízení* [online] dostupné na: <[http:// www.suz.cz](http://www.suz.cz)>. [cit.3.9.2007]

Po předchozím pobytu v přijímacím středisku je žadatel umístěn do **pobytového střediska**, kde setrvává do doby nabytí právní moci rozhodnutí o azylu. Každý žadatel zde má ze zákona zajištěno ubytování, základní hygienický standard, zdravotní péči; vyžadují-li to majetkové poměry, i kapesné. Pokud má žadatel dostatek finančních prostředků, je povinen hradit si z části nebo zcela výše uvedené náklady.

Žadatel může kdykoli středisko opustit, popřípadě pobývat v soukromí, své životní náklady si pak musí hradit sám. Po celou dobu procedury má žadatel o azyl možnost obrátit se na Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR) nebo na nevládní organizace, které poskytují bezplatně právní a sociální poradenství³¹ a zpravidla také nějaké volnočasové aktivity. (Organizace pro pomoc uprchlíkům - OPU, Poradna pro uprchlíky - PPU, Centrum pro otázky migrace - COM, Charita).

Na území České republiky fungují pobytová střediska: Kostelec nad Orlicí, Havířov, Stráž pod Ralskem a Zastávka u Brna³²

V současnosti se mnoho pobytových středisek zavřelo, podle mě dostupných informací celkem pět menších táborů. V těch větších je pak z toho důvodu přeplněno. Je to sice ekonomičtější, ale ubírá to na pohodlí klientů, často pak nemají vůbec žádné soukromí.

Rozhodnutí o udělení azylu, či udělení tzv. negativu³³, je časově náročný proces. Může trvat několik měsíců až let. Žadatelé v zařízeních čekají, k tomu jsou určena. Po dobu jednoho roku od příchodu nemohou podle zákona pracovat. Někteří však opouští tábor na vlastní pěst, aby nelegálně pracovali, v čemž jim nikdo nebrání. Zaměstnanci azylových zařízení jsou rádi, že se „nenudí a nezlobí.“

³¹ Srov. KIROVOVÁ, I., MATÝSKOVÁ, D., POBOŘIL, M. *Multikulturní výchova II*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. s.60

³² *Správa uprchlických zařízení* [online] dostupné na: <<http://www.suz.cz>>. [cit .3. 9. 2007]

³³ negativ = záporné rozhodnutí ve věci udělení mezinárodní ochrany

Žadatelé mají v zařízení mnoho volného času. V průběhu tohoto času se stávají uprchlíci klienty sociálních pracovníků, psychologů, poradců, buď přímo v táboře, nebo prostřednictvím různých neziskových organizací i mimo pobytová střediska.

V případě psychických či jiných obtíží se žadatelé o azyl v pobytových střediscích mohou obracet na sociální pracovníky. Ti mohou zajistit pomoc psychologa, ve spolupráci s lékařem i psychiatra. Svou činnost zde rozvíjejí humanitární organizace, které usilují o zlepšení jejich hmotné situace i o jejich vzdělávání a adaptaci na nové podmínky.³⁴

Integrační azylová střediska slouží pro dočasné ubytování osob, kterým byl přiznán azyl (azylanti). Azylanti mají na trhu práce a v sociální i zdravotní oblasti stejná práva a povinnosti jako čeští občané. V integračním azylovém středisku bydlí na základě smlouvy o ubytování a toto ubytování si hradí. Smlouva je ukončena v okamžiku, kdy azylant získá v rámci státního integračního programu nebo individuálně trvalé bydlení. Správa uprchlických zařízení v současnosti provozuje pět integračních azylových středisek, a to Předlice (Ústecký kraj), Jaroměř (Královéhradecký kraj), Zastávka u Brna (Jihomoravský kraj), Havířov a Stráž pod Ralskem.³⁵

Zařízení pro zajištění cizinců

Vedle azylových zařízení, která slouží k pobytu žadatelů o azyl existují také pod Správou uprchlických zařízení tak zvaná „detenční“ zařízení, nebo-li zařízení pro zajištění cizinců. Do těchto zařízení se posílají ti, kdož v naší republice pobývají nelegálně, nebo nelegálně překročili hranice. Jinými slovy ti, kdož porušili zákon o pobytu cizinců. Dá se říci, že jde o takové slušnější vězení. Jedná se konkrétně o ZZC Velké Přílepy, Poštorná a Bělá. Podle webových stránek

³⁴ Srov. UHEREK, Z. *Integrace azylantů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd české republiky, 2002. s.9

³⁵ *Správa uprchlických zařízení* [online] dostupné na: <<http://www.suz.cz> [cit.2.11.2007]

Ministerstva vnitra je jejich hlavním cílem humanizace prostředí. Do práce s klienty jsou začleněni psychologové, psychiatři a také nevládní organizace.³⁶

2.1. Uprchlícké zařízení jako instituce a integrační proces

Účelem uprchlického zařízení je kromě jiného připravit žadatele o azyl na život v nových podmínkách v hostitelské zemi a to tváří v tvrdé realitě, že udělení azylu vůbec není jisté. Je to nelehký úkol. Jak se tato zařízení s tímto úkolem vyrovnávají? Situaci v uprchlických zařízeních lze z hlediska integračního procesu popsat následovně:

Žadatel o azyl v pobytovém středisku je povinen dodržovat ubytovací řád, zaměstnanci pobytových středisek však vůči němu nemají žádné specifické kázeňské pravomoci. Přestože se jedná o zařízení, ze kterého je možné vycházet, pro adaptaci žadatele o azyl na nové podmínky, resp. integraci do prostředí cílové země, je podstatné, že se jedná o zařízení, jež se přibližuje popisu totální instituce, jak ji formuloval Erving Goffman v známé knize *Asylums*.

Goffman definuje totální instituci jako „místo pobytu a práce, kde je velký počet umístěných jedinců na delší dobu odříznut od širší společnosti, společně veden a uzavřen a kde je oficiálně řízen jejich veškerý život“ (Goffman 1968).

„Lidé v urbanizované společnosti mají tendenci vykonávat každodenní činnosti jako spát, jíst a bavit se na oddělených místech a zpravidla během dne bývají v kontaktu s různými sociálními skupinami. Pobytové středisko působí jako totální instituce tím, že jsou tyto činnosti soustředěny na jedno místo a okolo jsou pořád titíž lidé. Pobytová zařízení poskytují žadatelům o azyl vše, co je potřebné k životu, a to téměř ve stejném rozsahu, ať jedinec volí přístup k životu aktivní nebo pasivní. Pobytová zařízení jsou totálními institucemi také v tom

³⁶ *Správa uprchlických zařízení* [online] dostupné na : <http://www.suz.cz> [cit. 22. 11. 2007]

smyslu, že se zde téměř nic neprodukuje. Vše je soustředěno na provoz samotné instituce.³⁷

Podle mých zkušeností z pobytového střediska v Kostelci se však zde přeci jen něco produkuje a to hlavně v rámci volnočasových aktivit. Klienti řezbářské, rukodělné či šicí dílny vyrábějí i některé výrobky denní potřeby. Návštěvníci hudební či výtvarné dílny „produkuje“ umění.

Žadatele o azyl, kteří pobytové středisko využívají, lze rozdělit do tří skupin. První skupina jsou ti, kteří se chtějí dostat do jiné země, jsme pro ně jen tranzitní zemí, nemají zájem tvořit hlubší vztahy k místům či institucím, azylová procedura pomáhá legalizovat pobyt a připravit se na další cestu.

Druhá skupina jsou ti, kteří zde chtějí pracovat, jsou to např. Ukrajinci, nejsou v naší zemi nelegálně, ale jen kvůli manuální práci, jsou tu na delší dobu, přijdou do kontaktu s místními občany, proniknou do lokální sociální struktury, někdy mají zájem o to zůstat zde natrvalo, většina z nich si tu chce vydělat peníze a vrátit se do země původu. Azylové řízení je legální způsob, jak zde zůstat. Většina z nich nežije v pobytových střediscích, ale doma v soukromí.

Politictí uprchlíci (dohoda z roku 1951) tvoří třetí skupinu. Jejich motivace požádat u nás o azyl závisí na tom, jak těžké je se k nám dostat, jaké a zda zde mají sociální kontakty, a představa přiměřených životních podmínek v demokratickém státu. Tato skupina si vytváří sociální pouta, to znamená, že se sbližují s místními obyvateli. Azylová procedura pro ně znamená příslib nového života.³⁸

Potom existuje ještě čtvrtá možnost, že se uprchlík chce vrátit domů, ale z nějakého důvodu nemůže. Potom je cesta k integraci obtížná. „Je těžké rozumět lidem, kteří na jedné straně vyžadují práci nebo školu, ale na druhé straně, když jim člověk něco nabídne, do ničeho se jim nechce.....Kromě toho existuje ještě

³⁷ UHEREK, Z. *Integrace azylantů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd české republiky, 2002. s.10

³⁸ Srov. UHEREK, Z. *Integrace azylantů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd české republiky, 2002. s.10-11

spousta dalších problémů, které je trápí, jako pocity viny a starost o rodinu a přátele, kteří zůstali doma.³⁹

Pro integrační proces je velmi důležitá motivace. Těžko můžeme nutit člověka, který pouze čeká na rozhodnutí o udělení (či neudělení) azylu, aby vyvíjel nějakou zvláštní integrační iniciativu. Takový člověk žije v nejistotě. Tento problém má samozřejmě důsledky pro sociální a pedagogickou práci s uprchlíky, jak se o tom zmiňují v praktické části práce.

2.2. Mechanismy adaptace

Adaptace na podmínky jiné země vyžaduje značné úsilí.⁴⁰ Zde se významným způsobem projeví, jaká byla motivace k odchodu ze země původu. Je rozdíl mezi lidmi, kteří uprchli ze země, kde je válka a kde jim hrozilo značné nebezpečí a těmi, kteří odešli pouze z ekonomických důvodů. Ti, kdo si myslí, že by se za určitých okolností mohli a chtěli vrátit, si chtějí plně zachovat svou původní identitu. Motivace ke změně identity a k integraci do nové společnosti je mnohem větší, pokud se vrátit nechtějí. V obou případech je však nezbytné, aby se společnosti, v níž žijí, přizpůsobili, přinejmenším formálně.

Na úrovni kognitivních procesů je nutná orientace v novém prostředí, **poznání společnosti**, v níž bude uprchlík žít. Důležitou podmínkou přijatelné adaptace je znalost jazyka, schopnost komunikovat, a tak se orientovat i na obecnější a informačně hodnotnější úrovni. Znalost jazyka však obvykle uprchlíkům chybí a tento nedostatek jim ztěžuje přizpůsobení.

Adaptace **na emocionální úrovni** vyžaduje přijetí odlišností hostitelské země. Aby se člověk úspěšně adaptoval, musí si k novému prostředí vytvořit kladné

³⁹ HENDRIKS, M: Sociální práce a uprchlíci, Utrecht Holland 1994, vydalo PPU, neprodejný výtisk, přeložila Dáša van der HORST,s.24

⁴⁰ Srov. DIAMANT, J. *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc : Matices cyrilometodějská s.r.o., 1995.,s. 17-20

citové vztahy, identifikovat se s ním. Pro mnohé rodiny uprchlíků je taková změna postojů obtížná, ne-li nepřijatelná, protože se stále ztotožňují se zemí svého původu (Podobné problémy se možná mohou vyskytnout i u těch, kteří pobývali po delší čas v cizí zemi. Já jsem při šestiměsíčním pobytu v Německu měla například problém navazovat bližší vztahy s lidmi, kteří mi byli sympatičtí, protože jsem věděla, že se za několik měsíců vrátím domů, do vlastní země. Vztahy přátelství jsou pro člověka často spojeny s domovem, protože obojí – domov i přátelské vztahy mají pro člověka celoživotní význam). Adaptační potíže vedou mnohdy k preferenci izolace, k vytváření uzavřených subkultur, komunit (v Čechách např. vietnamská a čínská komunita). Motivací je potřeba udržet specifickou původní identity alespoň v rámci menší skupiny, uchovat zvyky, tradice, a tím i jistotu, kterou dosud poskytovaly.

V socioekonomické oblasti hrozí uprchlíkům řada rizik včetně sociální deprivace, chudoby, nezaměstnanosti, jsou obětí různých předsudků, diskriminace, až agrese.

Míra zátěže, kterou zařazení do nové společnosti přináší, závisí mimo jiné na **míře sociokulturní rozdílnosti** země původu a cílové země. Jde především o rozdíly v oblasti norem chování, obsahu rolí, odlišnosti jazyka, specifického způsobu komunikace i vzhledu.⁴¹

Dochází ke **změně rodinného systému**. Uprchlíci přicházející do Čech pocházejí většinou z kultur, kde je pro jedince kromě nukleární rodiny velmi důležitá také širší rodina – prarodiče, strýcové, tety a další příbuzní. Příchodem do Čech se tato silná pouta většinou naruší nebo úplně zprerthají. Ve věcech, ve kterých se lidé doma mohli spolehnout na příbuzné se musejí spolehnout sami na sebe.⁴²

⁴¹VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2000. s. 363-364

⁴²MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s.10

Člověk, který prošel stresem nezbytné adaptace na nové prostředí může být citlivější, zranitelnější, může mít větší sklon reagovat úzkostí a strachem. Uprchlíci bývají pesimističtější, uzavřenější, s tendencí zaujímat odstup od příslušníků majoritní společnosti, jimiž nejsou vždycky uspokojivě akceptováni. Špatné zkušenosti mohou posílit jejich podezíravost či sklon k agresivním projevům. Mohou se objevit somatizace⁴³, noční děsy, pocit vykořenění, stres, chybění smyslu života, pokusy o sebevraždu., užívání drog, alkoholu.⁴⁴

„Zvládání obtíží spojených s emigrací a adaptací na novou společnost usnadňuje jakákoli sociální podpora (poskytovaná vlastní etnickou skupinou, fungujícími partnerskými, resp. rodinnými vztahy atd.). Taková podpora zmírňuje riziko rozvoje deprese a beznaděje, zejména posílením pocitu trvání identity a sounáležitosti se skupinou ⁴⁵Je důležité, aby uprchlík nebyl osamocen a izolován.

Dalším pozitivně působícím faktorem je dostatečné hmotné zajištění, které rovněž přispívá k pocitu jistoty a bezpečí. Pozitivně působí úroveň vzdělání, ovlivňující přístup k řešení všech problémů, je předpokladem k úspěšnému copingu.(=zvládání)⁴⁶

Bez významu nejsou ani osobnostní vlastnosti a preferované obranné reakce: pro zvládání zátěže spojené s emigrací je nejdůležitější schopnost sebekontroly, otevřenost, schopnost udržet pozitivní emoční vztahy a altruistický postoj.⁴⁷ Lze předpokládat, že takové chování přináší pozitivní zpětnou vazbu a pomáhá uchovat sociální podporu.⁴⁸

Uprchlíci musí oželet svou rodinu, přátele, sociokulturní prostředí, ze kterého vzešli. Pozitivním aspektem všech zmíněných problémů je naděje, kterou uprchlík

⁴³ viz posttraumatická stresová reakce

⁴⁴ Srov.GUPTA(1991): The mental health problems of migrants. DIAMANT, (1995) In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2. Praha : Portál, 2000. s.365

⁴⁵ BEISER,1989 In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2.- Praha : Portál, 2000.s.365

⁴⁶ KRAUSE a GOLDENHAR,1992 In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2.- Praha : Portál, 2000. s.365

⁴⁷ ŠIMUNKOVIČ a ULRÍČ, 1995 In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2.- Praha : Portál, 2000. s.365

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2.- Praha : Portál, 2000. s.365-6

má, naděje na lepší život a pak také to, že pobyt v azylovém středisku je pouze dočasný. Získat azyl znamená získat klid, relativní blahobyt, možnost pracovního uplatnění v nové zemi. Naděje na jeho získání je však mizivá. Proto uprchlík v tomto období a prostoru vyžaduje velkou péči.

V rámci celého procesu integrace uprchlíka, na rozdíl od jiných forem pomoci cizincům - např. humanitární pomoci - měníme jeho zvyky i kulturní návyky. Tím připravujeme uprchlíka na život v naší společnosti. Přesto u nás zůstává cizincem, má určitý handicap.

3. Uprchlíci jako klienti sociální práce

Postupné přibývání osob, které žádají o statut uprchlíka v České republice je spojen s novými požadavky na sociální práci. Existují problémy, těžkosti, se kterými se žadatelé ve středisku potýkají. Je jich celá řada. Musí se spolehnout na péči druhých. Nemohou o sobě rozhodovat, nemohou být samostatní. Žijí v neustálém napětí a v obavách o budoucnost, atp.

„Uprchlíci jsou skupina, která může vyžadovat zvláštní pozornost sociálního pracovníka vzhledem k výjimečné situaci, v níž se uprchlíci nacházejí. Samozřejmě se u nich mohou vyskytovat i pro sociálního pracovníka zcela běžné problémy. Ty jsou však umocňovány zvláštní situací, do které se dostali.

Především jde o to, že byli nuceni z různých důvodů opustit to, čeho se člověk obvykle přidržuje a co se mu vrývá do paměti obvykle celý život, a to je domov. Vazba na domov je obvykle velmi silná a lidé ho opouštějí pouze v dobách největšího ohrožení. Ztráta domova pak ohrožuje další potřeby, např. potřebu fyzického bezpečí, sociální sítě, společenského statutu, osobní identity a ekonomické jistoty. Vedle ekonomických problémů se objevují i problémy psychické, **stres, trauma**. Pro uprchlíka je příznačná zkušenost ztráty, ztráty čehokoliv, co pro něj mělo v životě význam – může jít o ztrátu milované osoby, přátel, domova, komunity, práce a majetku, ale i ztrátu životních jistot,

sebedůvěry, důvěry v druhé lidi, naděje do budoucnosti a ztrátu životní síly. Zvláštním druhem ztráty je ztráta komunity a následný pocit, že člověk „nikam nepatří“. Z toho pak vyplývá častá idealizace dřívější komunity, dřívějšího způsobu života.“⁴⁹

„Při práci s osobami, které k nám přicházejí jako uprchlíci ze zemí s často velmi odlišnou kulturou, je potřebné snad ještě více než u jiných skupin ohrožených sociálním vyloučením brát zřetel na jejich situaci. Ta u lidí z jiného kulturního prostředí všeobecně obsahuje široké pole možností vzniku masivních a přes veškerou snahu i těžko předvídatelných **frustrací**. Dalším problémem, s nímž se při práci s imigranty pravděpodobně setkáme, je to, že jsou nezřídka nuceni ovládat své tendence k ventilaci kumulovaného vnitřního napětí způsoby považovanými v jejich kultuře za běžné, ale v naší civilizaci nepřijatelné.“⁵⁰

(Pozn.autorky:V praxi je například nutné řešit mezi žadateli agresí, sexuální obtěžování různého druhu. Muži mohou obtěžovat ženy, proto také existují pro ženy chráněné prostory.)

„Při práci s imigranty se musí sociální pracovník vyrovnat i s dalšími komplikacemi. Potřebuje účinně spolupracovat s tlumočnický k překonávání jazykové bariéry (Ovšem tlumočnický exotických jazyků nelze téměř sehnat. Mohou se rekrutovat právě z uprchlíků samotných, z těch, kteří dosáhli určité úrovně jazykového vzdělání.) a snažit se získat co nejvíce potřebných informací o původním prostředí klienta. Dále je často potřebné zaměřit se na řešení základního dilematu sociální práce vztahujícího se **k míře pomoci a uplatnění moci**. Participace na rozhodování o dalším životě klientů akcentuje často průvodcovskou a pomocnou roli, která není vždy slučitelná s uplatňováním požadavků, předpisů a norem.“⁵¹

⁴⁹ STONIAKOVÁ, E. Imigranti a jejich sociální potřeby In PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filosofická fakulta, 2005. s.131

⁵⁰ PAULÍK, K., SCHNEIDEROVÁ, A. Závěry pro zlepšení sociálních služeb in PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filosofická fakulta, 2005. s.173

⁵¹ Tamtéž, s.173

Dle mého názoru by v těchto podmínkách i pedagogika volného času měla být propojená se sociální prací, pomocí, aby mohla být člověku skutečně nápomocnou. Někdy se můžeme v rámci sociální pomoci dostat do situace, kdy se ve snaze o službu člověku pohybujeme na hraně zákona. Mohou v tom hrát roli různé faktory, například nedostupnost informací, nebo špatná vymahatelnost různých práv.

„Lidé, kteří v současné době usilují v České republice o status uprchlíka, přicházejí často z prostředí válečného konfliktu, či politického převratu, který má podobné důsledky. Zažili přímé ohrožení základních podmínek existence nebo života vůbec. Přicházejí s negativní zkušeností, která může mít až charakter **posttraumatického stresového syndromu**. Adaptační nároky spojené se situací uprchlíka zvyšují celkovou zátěž v době, kdy je jeho odolnost vůči jakémukoliv stresu významně snížena. V hostitelské zemi s emigrantem většinou nikdo jeho minulé traumata neřeší.“⁵² (Zažila jsem klientku, která sice neměla žádné politické problémy, ale přesto posttraumatickým syndromem trpěla, uprchla před manželem, který ji bil, seděla sama na pokoji, bála se mužů, byla obtěžována sexuálním chováním svých kolegyň, plakala, bála se o děti, které zůstaly doma, jako dobrovolnice charity jsem se snažila věnovat jí pozornost, komunikovat s ní. Nejprve užívala jogurt s česnekem na snížení krevního tlaku, později jí byla poskytnuta medikace.)

3.1 Rizikové skupiny

Jsou přímo některé skupiny uprchlíků, které bychom mohli označit za více ohrožené než jiné. Jsou jimi ženy, děti, mladiství a staří lidé. Tato kapitola nás uvádí do problematiky, kterou s sebou tyto skupiny přinášejí, popisuje jak se jich

⁵² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2. Praha: Portál, 2000. s.361

může dotknout válečný konflikt a jak se s nimi vypořádává naše azylová a migrační politika.

3.1.1 Děti, nezletilí žadatelé o azyl

„Mezi uprchlíky, kteří proudí do Čech, je také velké množství dětí, které přicházejí v doprovodu svých rodičů, případně zákonného zástupce nebo jsou bez doprovodu.“⁵³ Děti jsou jednou z rizikových skupin uprchlíků, které vyžadují zvláštní pozornost. Jsou jimi také ženy a staří lidé. Do Čech přicházejí jakožto uprchlíci většinou samotní muži, avšak většinu uprchlíků v celosvětovém měřítku představují ženy a děti.⁵⁴ „Děti jsou ještě velmi zranitelné a prožitá traumata u nich mohou způsobit celoživotní následky. Proto je nutné, aby se jim dostalo náležité péče a jejich vývoj mohl pokračovat bez větších následků.“⁵⁵

„Děti jsou nejzranitelnější a jsou také často prvními oběťmi násilných konfliktů, ať již přímo, nebo ztrátou svých rodičů či dalších blízkých příbuzných. Děti jsou také často zneužívány například ke službě v ozbrojených silách, velmi známý fenomén „child soldiers“, k prostituci a dalším formám deviantního jednání.Třebaže ne vše, co podniká Česká republika ve vztahu k uprchlíkům je ideální, v péči o uprchlické děti patří k zemím s dobrým přístupem. Tak nemůžeme například mluvit o izolaci dětí v detenčních zařízeních a komplikovaném přístupu ke zdravotní péči a vzdělání. Základní práva dětí-uprchlíků jsou u nás respektována.....Pokud jde o samotné děti uprchlíky, praxe ukazuje, že jsou poměrně velmi rychle schopné osvojit si nový jazyk, vytvořit si kontakty a přátele a úspěšně se integrovat do nové společnosti.“⁵⁶

⁵³ MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s.5

⁵⁴ Srov. DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie – vybrané kapitoly* . Praha : Grada, 1999. s.257 a VIZINOVÁ, D. a PREISS, M : *Psychické trauma a jeho terapie*.1.vydání. Praha : Portál ,1999. s.106-109

⁵⁵ MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s.5

⁵⁶ DUNOVSKÝ ,J. a kol. *Sociální pediatrie – vybrané kapitoly* . Praha : Grada, 1999. s.257

„Nezletilé osoby bez doprovodu zákonného zástupce – děti do 15 let jsou umísťovány do

dětských diagnostických ústavů a dětských domovů – na základě žádosti na oddělení péče o rodinu a dítě místně příslušného obvodního úřadu a následného usnesení soudu o svěřeni dítěte do péče podobného zařízení nebo o svěřeni dítěte do péče třetí blízké osoby, pokud jej tato doprovází. Nezletilí ve věku 15 až 18 let bez doprovodu jsou umísťovány ve specializovaných zařízeních v pobytovém středisku zastávka u Brna a Kostelec nad Orlicí. Doprovází-li nezletilého této věkové kategorie třetí, blízká osoba, pak je opět žádáno o svěřeni dítěte do její péče a v doprovodu této osoby následuje jeho přemísťeni do výše zmíněných specializovaných zařízení. K ubytování jim slouží chráněné bydlení.“⁵⁷ Chráněné bydlení tvoří samostatnou část azylového zařízení, oddělenou od rodin a mužů.

Definice „uprchlického dítěte“

ECRE (European Council on Refugees and Exiles) definuje dítě jako každou osobu mladší 18 let. V tomto dokumentu ECRE označuje jako „uprchlické dítě“ každé dítě, které:

- žádá o uprchlický status nebo o jinou formu mezinárodní ochrany⁵⁸
- je považováno za uprchlíka v souladu s platnou mezinárodní nebo národní legislativou a postupy, ať s doprovodem nebo bez doprovodu svých rodičů nebo jiných dospělých, nebo dítě které
- je donuceno překročit mezinárodně uznávané hranice (například následkem války, občanské války nebo obecného násilí).⁵⁹

„Všechny děti bez doprovodu zažily odloučení od členů rodiny a v různé míře také prošly zkušeností ztráty, traumatu, rozvratu a násilí. Přetrvávající násilí a stres v zemi zasažené válkou mohly dát vzniknout hluboce zakořeněným

⁵⁷ STONIAKOVÁ, E. Imigranti a jejich sociální potřeby in PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filosofická fakulta, 2005..s.131

⁵⁸ Definice Úmluvy o právech dítěte o “uprchlickém dítěti” § 22, včetně žadatelů o azyl

⁵⁹ *Směrnice postupů a politiky při jednání s dětmi bez doprovodu žádajícími o azyl*, Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky, Ženeva, únor 1997, s. 3

pocitům bezmoci a podlomit důvěru dítěte k ostatním. Úmluva o právech dítěte stanovuje povinnost státu poskytnout rehabilitační služby dětem, které se staly obětí jakékoliv formy zneužití, zanedbávání, mučení, krutého, nelidského, nebo ponižujícího zacházení nebo ozbrojeného konfliktu. V rámci usnadnění reintegrace by měla být dítěti poskytnuta kulturně vhodná forma psychické péče a kvalifikované psychosociální poradenství.⁶⁰

„Ve válečných podmínkách jsou děti nejohroženější skupinou obyvatelstva. Některé jsou nuceni opustit domov. Rozbita je rodina a pocit bezpečí. Často jsou děti odděleni od rodičů, nebo je dítě jen s matkou. Následkem může být neuspokojení základních potřeb, zodpovědnost nepřiměřená věku, otřesení bazální důvěry. Mnohé zažijí bombardování, střelbu, masakr, viděli zraněné a zabitě, sami byly ostřelovány, nebo zažili zranění svých rodičů. Děti a dospívající si tvoří identitu, potřebují spolehlivý hodnotový systém, který však válka proměňuje. Následkem je nedůvěra, negativní identifikace, krize identity. Často je v důsledku válečného konfliktu s dětmi zacházeno jako s dospělými.“⁶¹

3.1.2. Ženy

Ženy přicházející z prostředí válečného konfliktu se potýkají s různými starostmi. Dříve byly chráněny širší rodinou, kterou již nemají, nebo přišli ve válce o svého muže, chybí jim podpurný sociální systém. Bývají oběťmi sexuálního násilí.⁶² Ženy více potřebují jistotu, bezpečí.

Cizinky v evropských zemích se nacházejí v situaci dvojí diskriminace. Ve svých často silně patriarchálních kulturách jsou znevýhodňovány jako ženy a v evropské kultuře ještě navíc i jako příslušnice etnické menšiny. Přitom ženy z menšin jsou jednou ze skupin, která může přispět k budoucímu rozvoji

⁶⁰ *Směrnice postupů a politiky při jednání s dětmi bez doprovodu žádajícími o azyl*, Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky, Ženeva, únor 1997, s. 10

⁶¹ Srov. VIZINOVÁ, D. a PREISS, M: *Psychické trauma a jeho terapie*. 1.vydání. Praha : Portál, 1999. s.111-114

⁶² VIZINOVÁ, D. a PREISS, M: *Psychické trauma a jeho terapie*.1.vydání. Praha : Portál, 1999. s 106-107

multikulturní evropské společnosti tím, že hrají klíčovou roli při výchově nových generací. Jejich hodnoty, každodenní životní zkušenost, kulturní a duchovní tradice mohou evropskou společnost značně obohatit. Na základě svých zkušeností mohou poskytnout zpětnou vazbu ohledně dopadu státních a evropských strategií pro odstraňování diskriminace, čímž nastavují jakési „zrcadlo“ vládám či strukturám Evropské Unie. Naslouchání jejich připomínkám k současnému vývoji a jejich svědectví o diskriminaci a nerovném postavení je důležitým signálem pro většinovou společnost.⁶³

3.1.3. *Starší lidé*

Starší lidé mají ve válce nejméně zdrojů a vlastní síly k adaptaci a řešení problémů. Ztráta domova je pro ně velkou hrozbou, nejtěžším válečným traumatem. Hůře se jim utíká, neboť mají slabší zrak a sluch, hůře se orientují, jsou fyzicky slabší. Těžko snášejí změny návyků každodenního života, bolí je ztráty sociálních vazeb a životních cílů. Častěji než mladší lidé uvádějí dotěrné vzpomínky a děsivé zážitky, nespavost, noční můry, vyplašenost, skleslost. Lékařské vyšetření často prokáže chronické nemoci, jež nebyly ani v minulosti léčeny.⁶⁴ Psychoterapeutická práce bývá spíše sociálního rázu, je třeba

- pomoci jim překonat pocit bezmocnosti, nalézt vnitřní zdroje pro adaptaci
- poukázat na vnitřní bohatství a schopnosti, na jejich hodnotu a trvalost oproti ztraceným hmotným statkům
- společně hledat možnosti uplatnění svých schopností v práci či pomoci druhým
- podporovat při vytváření nové sociální sítě
- poradit se zvládáním stresu, následků traumatu, emočních krizí
- nalézt vizi alespoň pro nejbližší budoucnost, blízký cíl a smysl (logoterapie).

⁶³ *Econnect*. Dostupné na: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=zzvx1-208744&x=235139> [cit. 26. 11.2007]

⁶⁴ Srov. VIZINOVÁ, D. a PREISS, M: *Psychické trauma a jeho terapie*. 1.vydání. Praha : Portál, 1999. s. 109-111

Přílišná péče nepomáhá zvládnání stresu, spíše snižuje sebevědomí a kognitivní funkce starého člověka. Je třeba jej přimět a pomoci, aby dělal něco sám za sebe. To zvýší autonomii a pocit kontroly, což má pozitivní vliv na zvládnání stresu.⁶⁵

3.2 Sociální práce se žadateli v uprchlickém zařízení

V uprchlickém zařízení poskytují služby dva druhy sociálních pracovníků. Jednak soc.pracovníci ministerstva vnitra (MV), kteří jsou zaměstnání přímo v zařízení a pak soc.pracovníci nestátních neziskových organizací(NNO), kteří do tábora přijíždějí. „Sociální pracovník NNO by měl spíše doplňovat roli sociálního pracovníka MV, měl by fungovat tam, kde státní zaměstnanec nemůže svou funkci, z různých důvodů, plnit, protože je například vázán vnitřními předpisy a dalšími byrokratickými pravidly.“⁶⁶ Sociální pracovník MV je s žadateli v kontaktu denně. Sociální pracovník NNO přijíždí „zvenku“. Může být pro klienta jakýmsi zprostředkovatelem kontaktu s okolním světem. Je nestranný, častěji hovoří některým ze světových jazyků. Může pomoci klientovi zorientovat se v novém prostředí, ulehčit mu komunikaci s personálem, poskytnout mu informace o zemi původu, pomáhá klientovi psát žádosti a stížnosti - v češtině.⁶⁷

„Je třeba počítat s tím, že dlouhodobý pobyt v uprchlickém zařízení se nutně projeví na psychice klienta, hovoří se o tzv.táborovém syndromu. Pro něj je typická pasivita, apatie až deprese nebo naopak agresivní jednání.....Člověk se stane svým způsobem závislým na poskytovaných službách a jeho osamostatnění se je potom velmi náročné. V důsledku toho, že žadatelé mohou podle poslední právní úpravy pracovat až po uplynutí 1 roku, jsou v podstatě všichni. kdo nemohou počítat s pomocí rodiny nebo nepracují tzv. na černo, odkázáni na

⁶⁵ Srov. ADJUKOVIČ In VIZINOVÁ, D. a PREISS, M: *Psychické trauma a jeho terapie*.1.vydání. Praha : Portál, 1999. s.111

⁶⁶ DÝMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky – Sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Praha : OPU, s.42

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s.43

„nicedělání“ v uprchlickém zařízení. Je proto důležité klást důraz na vytváření dostatku příležitostí ke smysluplnému využití volného času (kulturní akce, pracovní terapie, skupinová setkání, dobrovolná pomoc).⁶⁸

3.3 Formy pomoci

Na sociálního pracovníka a na jiné pracovníky s uprchlíky připadá řada úkolů. První důležitou formou pomoci je rozhovor. Pomocí rozhovoru lze zpracovávat trauma. Rozhovory však mají význam pouze tehdy, pokud je sám postižený chce. Je třeba jednat s klienty v klidném prostředí.

Dále je úkolem soc.pracovníka je zajistit materiální podmínky, spolupracovat s ostatními osobami a institucemi, které se zabývají uprchlíkem, zjistit, jak pokračuje proces získání statusu uprchlíka a zda je postupováno správně.

Je důležité poskytovat uprchlíkovi informace, vysvětlovat (zákony, pravidla, zvyky, hodnoty, možná očekávání), poskytnout mu praktickou pomoc (vyplnit formulář, přeložit dopis, zajistit advokáta, zprostředkovat ubytování, kurzy češtiny)⁶⁹

Je třeba být uprchlíkovi k dispozici, věnovat mu pozornost, dělat mu společnost. „Pokud uprchlík nemá s kým sdílet své radosti a smutky, pokud má pocit, že do společnosti nepatří, nemá žádnou denní náplň, stává se, že propadne do svých problémů(i z minulosti) a ztrácí schopnost aktivity. Potom je velmi pravděpodobné, že bude mít psychické problémy.“⁷⁰ Vždycky ale hrozí nebezpečí, že se uprchlík stane na sociální pomoci závislý. A to jak na pomoci přímo, tak na osobě sociálního či jiného pracovníka. Proto je třeba spolupracovat

⁶⁸ DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky – Sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Praha : OPU. s.43

⁶⁹ Srov. HENDRIKS, M: *Sociální práce a uprchlíci*, Utrecht Holland 1994. vydalo PPU, neprodejný výtisk, přeložila Dáša van der HORST, s. 21-26

⁷⁰ Tamtéž, s. 23

např. i s dobrovolníky neziskových organizací, tak, aby se péče rozložila mezi více lidí. „Sociální pracovníci jsou schopni poskytovat uprchlíkovi psychosociální pomoc, věnovat mu dostatek pozornosti, ale pokud uprchlík nemá další soc. kontakty, nikoho, na koho se může obrátit, vzniká otázka, jaký efekt má potom sociální pomoc.“⁷¹

4. Psychosociální podmínky, problémy charakteristické pro obyvatele azylových zařízení ČR

Zkusme se nyní zaměřit na vnitřní svět uprchlíka. Co asi takový člověk prožívá? Může mít na duši nesmazatelné trauma. Je sám. Cítí se být vyrván ze svých kořenů. Žije ve vnitřní prázdnotě, obklopen nicneděláním. Jeho čas se sestává z čekání, z nadějí, z víry v lepší budoucnost. Možná žije ve vzpomínkách a touží se vrátit domů. Nebo naopak sní o lepším životě v nové cizí zemi. Uprchlík může trpět kvůli ztrátě svého partnera, bojí se o své děti, které třeba zůstaly samy doma. Vyřízení žádosti o azyl se vleče. Možná si ani nejsme schopni uvědomit, jak velký žal může tyto lidi provázet.

Co se děje s člověkem v této situaci?

„Klema v Červeném Újezdě strávila čtyři roky. „Nejhorší bylo čekání na výsledky azylového řízení. Negativ přišel po třech letech. Podala jsem odvolání a čekala, co bude dál. Bála jsem se, že mě vyhostí dřív, než přijde zvací dopis. V té době jsem se moc trápila.....Nejhorší byla léta. V zimě jsem to vždycky dobře zvládala, v létě mi vždycky bylo strašně smutno. Záviděla jsem párům a rodinám, které chodily na procházku. Jednu dobu jsem měla silné deprese. Přiznávám, že jsem si několikrát chtěla sáhnout na život. Několik dní za sebou jsem třeba nemohla spát. Celý život jsem při tom byla zdravá, nikdy jsem neměla žádné

⁷¹ HENDRIKS, M: *Sociální práce a uprchlíci*, Utrecht Holland 1994. vydalo PPU, neprodejný výtisk, přeložila Dáša van der HORST, s.23

problémy. Na všechno jsem byla sama a nezvládala jsem to. Když mi bylo nejhůř, tak jsem si zpívala. Teď už to je lepší a Bůh ukáže, co bude dál.“⁷²

Deprese může být jedním z důsledků řady problémů.

4.1. Deprese

„Deprese (depression) doslovně stlačenosť, hovorově též depka; chorobný smutek; duševní stav charakterizovaný pocíty smutku, skleslosti, vnitřního napětí, nerozhodnosti, spolu s útlumem a zpomalením tělesných i duševních procesů, ztrátou zájmů a pokleslým sebevědomím, úzkostí, apatií, sebeobviňováním a útlumem; k tělesným symptomům patří únava, ztráta energie, poruchy spánku a nechutenství.“⁷³

„Při rozhovoru s postiženým člověkem si lze všimnout jeho pesimistického ladění, ztráty sebedůvěry a nízkého sebehodnocení. Lidé trpící depresí si často stěžují na poruchy spánku, neschopnost koncentrovat se na řešení určitého problému, ale též na jakoukoli složitější činnost. Rovněž není překvapivé, že v nepříznivém rozpoložení nejeví příliš velký zájem o jídlo ani o společenský život nebo o milostné vztahy.“⁷⁴

Deprese se řadí mezi afektivní poruchy, mluvíme též o poruše emotivity.⁷⁵ Někdy se můžeme setkat s dělením depresí na tzv. endogenní, které se vyskytují např. při některých psychických, či somatických onemocněních a na deprese exogenní, které vznikají v důsledku nepříznivých vnějších okolností. U uprchlíků se zřejmě častěji setkáme s depresí exogenní.

⁷² TRŽILOVÁ, J. *Na útěku (Status uprchlík)* Praha : OPU, 2004. s.41

⁷³ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, Praha : Portál, 2000. s.105

⁷⁴ BRODY, D. S. et al. Identifying Patients With Depression in the Primary Care Setting, 1998 In JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích - Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha : Themis, 2004. s.241

⁷⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004. s.369 - 376

„Hlavním příznakem je patologická depresivní nálada, která neodpovídá aktuální životní situaci nemocného.“⁷⁶ Depresivní člověk nedovede obvyklým způsobem emocionálně reagovat na podněty, je nepochopitelně lhostejný. Deprese pozměňuje všechny emoce. Depresivní člověk například ztrácí schopnost prožívat radost. S depresí bývá též spojen sklon k úzkostnému prožívání. Úzkost vzniku deprese předchází, při prohlubování deprese dochází spíše k úbytku úzkostí. Depresivní pacienti mají rovněž zvýšený sklon k pocitům viny. Depresivní porucha s sebou přináší i poruchy kognitivních funkcí.(narušení rovnováhy v oblasti interakce emočního a rozumového hodnocení) Dochází ke zpomalení a útlumu psychických procesů, ke změnám v chování a osobnosti. Může se objevit i suicidiální jednání.⁷⁷

Léčba deprese musí být komplexní, měla by se skládat z farmakoterapie, psychoterapie i socioterapie(pracovní uplatnění).⁷⁸

4.2. Stres a trauma

Z psychologického hlediska lze stres chápat jako stav nadměrného zatížení či ohrožení.⁷⁹

Stres je v psychologii nadměrná zátěž neúnikového druhu, která vede k trvalé stresové reakci, ústící ve tkáňové poškození, k vysoké aktivaci adrenokortikálních funkcí a psychosomatickým poruchám.⁸⁰

Trauma psychické (psychic trauma) je psychické poškození, duševní úraz, který má za následek funkční poruchy, někdy i organické změny.⁸¹

⁷⁶ Tamtéž, s.376

⁷⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál. 2004. s.376-381

⁷⁸ Srov. Tamtéž s.395-396

⁷⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál. 2004. s.50

⁸⁰ HARTL, P., HARTLOVÁ, H : *Psychologický slovník*, Praha : Portál, 2000. s.568

⁸¹ Tamtéž, s.626

Stres nemusí mít vždycky jen negativní význam. Přiměřená míra, resp. určitá varianta stresu může člověka také aktivizovat, stimulovat jej k hledání účelného řešení situace a tím rozvíjet jeho kompetence.

Uprchlíci pak jsou nejvíce ohroženi následujícími stresory:⁸²

a) Ztrátou síly a finanční závislostí na druhých – minimum osobních věcí, jsem odkázán na druhé – to vyvolává frustraci a hněv, to však musí uprchlík skrývat a projevovat vděčnost. Čekání na jídlo či balík šatstva je ponižující. Člověk obvykle nerad přijímá pomoc, navíc když ví, že ji nebude moci oplatit. (Avšak z vlastní zkušenosti vím že někteří naopak pomoci zneužívají, dožadují se více a více

služeb, možná je to důsledek jejich dostupnosti) Pocit bezmocnosti ještě zvyšuje ztráta původních zvyklostí každodenního života. K závislosti nutno přičíst i částečnou nemožnost rozhodovat o sobě svobodně, případné společné stravování bere možnost samostatného vaření, nemožnost chodit do zaměstnání frustruje muže, kteří celý život byli živiteli rodin.

b) Novým příbytkem: azylové zařízení je jen přechodným místem pobytu, ale právě proto může být zdrojem mnoha problémů. To může způsobovat kumulace velkého počtu lidí na jednom místě, nedostatek soukromí, odtažitý personál (Pozn.autorky: vzpomínám si na zdravotní sestru, působící v přijímacím středisku v Praze – Ruzyni, která se před svými klienty o nich vyjadřuje jako o „zmrdech“) neustálý hluk, apod. K tomu se přidává nejistota, jak dlouho zde uprchlík bude muset zůstat. K napětí dochází i při kontaktu lidí různých zvyklostí a různého původu.

c) Napětím v rodině: tyto vnější faktory mohou vyvolávat napětí i uvnitř uprchlické rodiny. Schází tradiční vztahy se širší rodinou, mnohdy jsou rodiny bez otců a žena se tudíž stává hlavou této rodiny, a pokud muž přežil, tak zase může trpět pocitem hanby za svou neschopnost zabezpečit rodinu. Ke konfliktům

⁸² VIZINOVÁ, D. a PREISS, M: *Psychické trauma a jeho terapie*. 1.vydání. Praha : Portál ,1999. s.98-102

dochází i pro nedostatek soukromí a pro malý životní prostor, který v azylovém zařízení rodina má.

d) Procesem akulturace⁸³: uprchlíci opustili známé prostředí, životní styl, který v cizí zemi neexistuje. Mnozí považují svůj pobyt v cizí zemi za dočasný a tak se nechtějí vázat. Jsou sice tělem přítomní v této nové zemi, ale duchem jsou pořád ve své vlasti. nemají dostatečnou motivaci k integraci do nové společnosti. Abychom jim tento proces akulturace usnadnili, měli bychom pomáhat nejen jednotlivcům jako takovým, ale měli bychom dbát také o jejich sociální prostředí, tedy zapojit je do organizací uprchlíků, pomoci jim s vytvořením sociální sítě novém prostředí, dbát, aby se mohli naučit jazyk nové země, aby se mohli účastnit různých kurzů a aby měli šanci najít práci.⁸⁴

4.3. Posttraumatický stresový syndrom

„Posttraumatická porucha (post-traumatic disorder) je porucha, která se vyvíjí buď brzy po prožitém traumatu (např. přírodní katastrofě, znásilnění, únosu dítěte) nebo o několik týdnů, či měsíců později v souvislosti s menším stresem. K hlavním symptomům patří: pocit otupělosti, odcizení se lidem, úzkost, poruchy spánku, opakování traumatu ve vzpomínkách a snech, nesoustředěnost, zvýšená ostražitost, pocity viny z přežití, dg.často užívaná u těch, kteří přežili nacistické koncentrační tábory.“⁸⁵

Posttraumatická stresová reakce je opožděná reakce na nějakou traumatizující událost, která by pravděpodobně způsobila hluboké rozrušení téměř u kohokoli.

⁸³ vzájemné přejímání a splývání rozdílných kultur. *Slovník cizích slov*. Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/akulturace>

⁸⁴ VIZINOVÁ, D. 1999 In STONIAKOVÁ, E. : Imigranti a jejich sociální potřeby. In PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005. s.131

⁸⁵ HARTL, P., HARTLOVÁ, H: *Psychologický slovník*, Praha : Portál, 2000. s.431

Někdy se může objevit až půl roku po události. Typické je pro ni znovuprožívání traumatu v podobě vzpomínek, snů a nočních můr. Důsledkem může být odtažení od ostatních lidí, neschopnost prožívat radost, deprese, nebo vyhýbání se situacím připomínajícím trauma. Dále se mohou vyskytnout problémy s usínáním, podrážděnost, návaly hněvu nebo poruchy soustředění.

U dětí se můžeme setkat po traumatizující události s hrami, které znázorňují trauma. Objevit se mohou i děsivé sny nebo poruchy chování. Uprchlíci, kteří přijedou do Čech, odcházejí ze své země často za velmi dramatických okolností; přicházejí ze zemí válečných konfliktů, někdy mohli ztratit blízkého člena rodiny, což jsou všechno velmi traumatizující události, a proto se u nich s posttraumatickou stresovou poruchou můžeme setkat.⁸⁶

„V případě válečných uprchlíků jde zpravidla o komplex traumat a zátěží. Situaci dobře ilustrují studie dětí, které prožily válku v Bosně a byly traumatizovány kontaktem se smrtí, přímým ohrožením vlastního života, ztrátou domova, rodičů, kamarádů i jiných blízkých lidí. Posttraumatický stresový syndrom se u nich projevoval depresí, zvýšenou úzkostností, celkovým útlumem aktivity a spontaneity, tendencí k izolaci.“⁸⁷ Posttraumatická stresová porucha se projevuje zejména:

1. V tendenci k znovuprožívání traumatického obsahu, např. v děsivých snech; v opakujících se myšlenkách a obrazech, které s událostí souvisí; v náhlých pocitech a projevech, jakoby událost znovu nastala (flashback); v intenzivní úzkosti při setkání s pozůstalými či okolnostmi, které okolnost připomínají.
2. V tendenci vyhnout se myšlenkám, či pocitům spojených s traumatem – klient se vyhýbá určitým místům; odmítá aktivity, které vyvolávají vzpomínky; je patrná amnézie, neschopnost si vybavit traumatizující události; je nápadný úbytek zájmu o dříve oblíbené aktivity; neschopnost získávat nové dovednosti

⁸⁶ MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. s.9-10

⁸⁷ PREISS, M., NEWMAN, M (1995): Válečná traumata u dětí v Bosně. Čs.Psycholog., 19,6 In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004. s. 534-541

a používat v minulosti nabyté dovednosti; citová oploštělost, neschopnost vnímat a prožívat pozitivní emoce, zejména ve vztahu; neschopnost předjímat pozitivní možnosti a změny v budoucnosti, přetrvávají prožitky depersonalizace a derealizace.

3. V přetrvávajících projevech zvýšené dráždivosti – klient je nastražen, jakoby mu stále hrozilo ohrožení; nesoustředěnost, neschopnost přenášet pozornost z podnětu na podnět; obtížné usínání; zvýšená bdělost, která vyčerpává; hněv a podráždění se objevuje i na malý podnět, přemrštěná úleková reakce na překvapení, či nenadálý podnět, fyziologická reaktivita na podněty, které připomínají trauma.⁸⁸

Posttraumatická stresová reakce se snáze rozvine tam, kde náhlá zdrcující událost prohloubí již předem přítomnou bezmoc. Proto jsou více ohrožení staří, nemocní nebo jinak znevýhodnění klienti (viz uprchlíci jako klienti sociální práce – ohrožené skupiny). Častou složkou posttraumatické poruchy jsou pocity viny, například proto, že klient přežil, zatímco jiný blízký člověk zemřel. Velmi typickou součástí posttraumatické reakce jsou **somatizace**. Neprožité a nevyjádřené emoce, posilované přetrvávajícím tělesným napětím se pak projevují jako bolesti či tělesné obtíže. Fyzické obtíže mohou být provázeny neadekvátní únavou. Sexuální život bývá velmi často narušen a omezen.⁸⁹

Jak jsem však vyzorovala při praxi (a zmiňuji se o tom i v praktické části této práce), převažují u uprchlíků projevy stresu spojeného s čekáním na výsledky azylového řízení, nad tím, co si nesou s sebou.

⁸⁸ Srov. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1.vydání. Praha : Portál, 2002. s. 363-364

⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 365

4.4. Neuróza z nezaměstnanosti

V této kapitole se nejprve zamyslím nad hodnotou práce. V práci se člověk nějakým způsobem vztahuje ke společnosti. Jako taková má však hodnotu i pro jedince. Má psychologickou hodnotu. Lze vůbec nahradit tak velkou hodnotu jakou je práce? Zkusme se na tento problém podívat nejprve teoreticky. Co asi nezaměstnanost pro člověka znamená a jak může ovlivnit jeho psychiku? Touto otázkou se zabýval rakouský psychiatr Viktor Emanuel Frankl.⁹⁰

*„Práce může být zvláště polem, na němž stojí jedinečnost individua ve vztahu k pospolitosti, a tak nabývá smyslu a hodnoty. Tento smysl a tato hodnota lpí však na výkonu vůbec (jako na výkonu pro pospolitost), nikoli však na konkrétním povolání jako takovém. Není tomu tedy tak, že snad jen jedno určité povolání nabízí nějakému člověku možnost naplnění.....Povolání o sobě nedělá člověka ještě nenahraditelným a nezastupitelným; dává k tomu jen příležitost.“*⁹¹ Co se však děje člověku, který takovou příležitost nemá? Uprchlíci během prvního roku od podání žádosti nemají příležitost pracovat.

*„Bez pevného bodu v budoucnosti však nemůže člověk vlastně vůbec existovat. Tímto bodem je normálně utvářena celá jeho přítomnost, na něj je zaměřena jako železná pilina na pól magnetu. Naopak vnitřní svět, zážitkový čas ztrácí svou celou strukturu, jakmile člověk ztrácí „svou budoucnost“. Dochází k prezentnímu žití si – asi tak, jak to vylíčil Thomas Mann v kouzelném vrchu, kde jde o nevyléčitelně tuberkulózní, kteří právě tak neznají termín svého propuštění. Nebo k onomu pocitu obsahové prázdnoty a bezesmyslnosti bytí dochází u mnohých nezaměstnaných; také u nich dochází k rozpadu struktury prožívání času, jak to ukázaly kontinuální psychologické výzkumy nezaměstnaných horníků.“*⁹²

⁹⁰ Srov. FRANKL, V.E. *Lékařská péče o duši - Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 1995. s. 114

⁹¹ Tamtéž, s. 114

⁹² Tamtéž, s. 104

Existenciální význam povolání je nejzřetelněji patrný jestliže práce v povolání zcela odpadá, tedy v případě nezaměstnanosti. Psychologické pozorování nezaměstnaných lidí nás přivedlo k utvoření pojmu neuróza z nezaměstnanosti.

V jejím symptomatologickém prostředí stojí pak pozoruhodným způsobem nikoli snad deprese, ale apatie. Nezaměstnaní jsou stále více bez zájmu a jejich iniciativa je stále více zanášena pískem. Jejich apatie není bez nebezpečí. Činí totiž člověka neschopným chytit se pomocné ruky, která se mu může nabízet. Nezaměstnaný prožívá nenaplněnost svého času jako vnitřní nenaplněnost, jako nenaplněnost svého vědomí. Cítí se neužitečným, protože není zaměstnán. Protože nemá práci, domnívá se, že jeho život nemá smysl.Nezaměstnanost se tak stává živnou půdou pro neurotický vývoj.⁹³

Záleží tedy na tom, jak člověk danou situací snáší. Pro někoho může být nezaměstnanost odpočinkem, pro jiného může být zhoubná. Frankl mluví o neuróze z nezaměstnanosti, tedy o neurotickém symptomu. Mluví o tom, jak lidé s tímto symptomem svalují svoje viny na to, že jsou nezaměstnaní. „Nezaměstnanost je v těchto případech pro neurotika vítaným prostředkem, aby se zbavil viny ze všech selhání v životě (tedy nikoli jen v profesním životě). Slouží jako „obětní beránek“, jemuž je pověšena na krk celá vina za „zfušovaný“ život.⁹⁴ Nezaměstnaný však podle Frankla do neurózy upadnout nemusí, může se zachovat i jinak. Existují i typy nezaměstnaných, kteří jsou činní jiným způsobem. Jsou dobrovolnými pomocníky v nějakých organizacích, neplacenými spolupracovníky, hodně čtou a o přečteném diskutují. Smysluplně utváří svůj volný čas a dávají tak svému vědomí, svému času i životu obsahovou náplň. Důležité je, mít určitý úkol.⁹⁵ To jen ilustruje jak důležité je nezaměstnaného něčím zaměstnat, dát mu činnost. Co všechno můžeme nezaměstnanému v uprchlickém táboře nabídnout? Jednou z možností rozvoje jedince je rozvoj kreativity. Do tvořivé činnosti může člověk vložit to, co sám prožil. Hodnotou je i například krása. Hodnotou může být i postoj, který v dané situaci k problému

⁹³ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši - Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 1995. s. 116

⁹⁴ Tamtéž, s. 116

⁹⁵ Tamtéž, s. 117-118

zaujmeme. Lék, který Frankl nachází nazývá logoterapií. Mluví o vůli ke smyslu. „.....že člověk v zásadě usiluje o to, aby ve svém životě našel nějaký smysl, popřípadě aby tento smysl naplnil“⁹⁶ „Avšak ten, kdo si klade za cíl seberealizaci, přehlíží a zapomíná, že se člověk může realizovat pouze v tom rozsahu, v němž naplňuje smysl – venku ve světě, nikoliv v sobě samém.“⁹⁷ Frankl také ve svých knihách mluví o vlastní odpovědnosti za náš život. „ V logoterapeutické literatuře se, jak se zdá, poprvé v dějinách psychoterapie objevuje otázka po vlastní odpovědnosti, otázka po působení psychologických hypotéz a teorií a vědomí o tom, kdo je zodpovědný za toto působení.“⁹⁸

5. Pedagogika, výchova, volný čas

Dostáváme se k novému tématu. Do problematiky uprchlictví nám zasahuje výchova, vzdělávání, činnosti, které u nás provázejí každodenní život uprchlíků, hlavně jejich dětí. Vzdělávat uprchlíky je zákonná povinnost. Poskytovat jim volnočasové aktivity je podle mnou získaných informací z uprchlického tábora určitý nadstandard. Tato kapitola by měla být přípravou pro praktickou část, kde se budu přímo zabývat tím, jaké jsou edukační cíle pro práci s uprchlíky. Definuji si proto nejprve edukaci jako takovou, to, jaké jsou edukační cíle z pohledu obecné pedagogiky a především z hlediska pedagogiky volného času. V druhé části této kapitoly řeším otázku vlivu prostředí na výchovnou situaci a snažím se tuto problematiku přiblížit i pro prostředí práce s uprchlíky.

⁹⁶ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši - Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 1995. s. 210

⁹⁷ FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*, Brno : Cesta, 1994. s.10

⁹⁸ LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*. Brno : Cesta, 1998. s.140

5.1. Edukační cíle z pohledu obecné pedagogiky, z hlediska pedagogiky volného času

Edukace a její cíle

Edukace je v pedagogické literatuře definována v různé šíři, pro stručnost jsem z definic vybrala ta hlediska, o nichž se domnívám, že mohou hrát roli při práci s uprchlíky.

Jako edukaci označujeme jakoukoli situaci, při níž probíhá nějaký edukační proces, tj. dochází k nějakému druhu učení, nebo můžeme říci, že edukace je výchovně vzdělávací proces celoživotního rozvíjení osobnosti člověka⁹⁹

Přičemž za výchovu považujeme záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti. Pojem vzdělávání chápeme jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů.¹⁰⁰

Edukaci lze však také vnímat jako celostnou výchovu člověka, která se týká nejenom vzdělávání, ale i sociálně-afektivního vychovávání a smyslově-pohybového vycvičování¹⁰¹

Jedná se o rozvoj v poznávání, konání, hodnocení, dorozumívání se i porozumění si.¹⁰²

5.1.1. Cíle výchovy z hlediska obecné pedagogiky

Teorií výchovných cílů se zabývá pedagogická teleologie. Její hlavní otázkou je, zda je cílem výchovy jedinec, jehož schopnosti jsou rozvinuty ve prospěch

⁹⁹ Srov. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. : *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1998. s.60

¹⁰⁰ Srov. PRŮCHA, J: *Přehled pedagogiky – Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000.,s.15

¹⁰¹ Srov. ŠVEC, Š: *Základné pojmy v pedagogike a andragogike*, Bratislava : Iris, 2002. In MAŇÁK, J., ŠVEC Š.,ŠVEC, V.: *Slovník pedagogické metodologie – pedagogický výzkum v teorii a praxi*, Brno: Paido, 2005. s. 23

¹⁰² Srov. MAŇÁK, J.,ŠVEC, Š., ŠVEC, V.: *Slovník pedagogické metodologie – pedagogický výzkum v teorii a praxi*, Brno : Paido, 2005. s.21

společnosti a nebo je hlavním cílem ten sociální celek, jehož kolektivním potřebám a principům se má přizpůsobit výchova členů.¹⁰³

Z této otázky pak vychází dva základní pedagogické cíle a to sice cíle **individuální a sociální**. „Pojmem individuální výchovný cíl rozumí pedagogika takové zaměření výchovy, které usiluje především o osobní rozvoj jedince, o jeho prospěch a uplatnění. Tuto orientaci výchovy najdeme u Locka, Rousseaua i Spencera a je příznačná pro reformní pedagogiku 20.století. Sociálním cílem rozumíme naopak takové zaměření v přípravě jedince, které má zajistit, aby se svým působením stal co nejprospěšnější společností, aby byl schopen i ochoten uvědoměle, kvalifikovaně a odpovědně plnit své sociální role“¹⁰⁴

„Při každé výchovné činnosti sledujeme jednak cíle **obecné**, tj.cíle společné veškeré výchově (jako je plný a mnohostranný rozvoj jedince, stimulace jeho vztahu ke skutečnosti – ke společnosti, k lidem a k hodnotám, pomoc při formování jeho charakteru a chování ad.), jednak **specifické** cíle, tj. osvojení konkrétních vědomostí, dovedností, návyků a navození konkrétních postojů, potřeb a zájmů spjatých s oborem, ve kterém se výchova koná.“¹⁰⁵

„Podle zaměření výchovy k přítomnosti nebo budoucnosti můžeme hovořit o cílech **adaptačních a anticipačních**. Adaptací rozumíme v pedagogickém procesu uzpůsobení jedince stávajícím podmínkám, tj. stávající výrobě, ekonomice, technice, vědě i kultuře. V minulosti to byla základní orientace výchovy, neboť vývoj společnosti byl relativně pomalý. Anticipací rozumíme naopak přípravu jedince pro podmínky budoucí společnosti, do které jedinec vstoupí a kterou má svou aktivní činností vytvářet a přetvářet.“¹⁰⁶

Dále můžeme rozlišovat cíle autonomní a heteronomní. „ Autonomním cílem rozumíme takový cíl, který si při výchově stanoví sám vychovávaný jedinec.

¹⁰³ Srov. CIPRO, M. *Aspekty výchovy*. Praha : Miroslav CIPRO, Praha 7, 2000. s.14

¹⁰⁴ JŮVA, V. et al: *Základy pedagogiky- pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. s.51

¹⁰⁵ JŮVA, V. et al: *Základy pedagogiky - pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. s. 52

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 52

Heteronomní cíle jsou určovány jinými činiteli, jako je stát, skupina, pedagog, nebo rodiče.“¹⁰⁷

Kromě tohoto současného dělení bych se ráda ještě zmínila o dříve formulovaných cílech , které uvádí Otakar Kádner v Základech obecné pedagogiky již v roce 1925. Kromě výše uvedených cílů individuálních a sociálních uvádí autor také cíle humanitní (všelidské), kulturní, utilitaristické (Amerika, Anglie, Rousseau) a pragmatické, dále cíle národní (19.století, Komenský), náboženské a mravní.¹⁰⁸

5.1.2. Cíle výchovy z hlediska pedagogiky volného času

Z hlediska PVC můžeme hovořit o specifických cílech výchovy, jak je uvádí Horst W. Opaschowski. Autor hovoří o tzv. „volnočasové kompetenci“, která se projevuje schopností

- přijmout volný čas jako prostor k vědomému rozšíření zkušeností a zážitků a ke změně postojů, vnímání a jednání;
- vnímat volný čas jako možnost změny vlastní osoby a jejího okolí;
- uvažovat o společenském významu konzumních volnočasových nabídek;
- odhalovat tendenci ke zvyšování konzumu v rámci volného času a systematicky vytvářet obranné mechanismy proti tomuto nátlaku¹⁰⁹

Za cíl pedagogiky volného času pokládá Opaschowski rozvoj osobnosti ve směru sociálním, kulturním, kreativním a komunikativním. Proto hovoří o **sociální, kulturní, kreativní a komunikativní kompetenci**.¹¹⁰

¹⁰⁷ JÚVA, V. et al: *Základy pedagogiky - pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. s s. 53

¹⁰⁸ Srov. KÁDNER, O. *Základy obecné pedagogiky*. Praha : Nakladatelství České grafické unie, 1925. s.129-182

¹⁰⁹ KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času (funkce, cíle, metody)* - Přednáška 3/07 – 11. 10. 2007 [online] České Budějovice:TfJU, 2007. [cit.2.11.2001] Dostupné na http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php

¹¹⁰ V němčině označuje slovo kompetence integrovaný celek schopností a dovedností, vztahujících se k určité pobídce. *Wikipedia* Dostupné na: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kompetenz> [cit.10.12.2007]

„Dosáhnout sociální kompetence znamená stát se ochotným a schopným k takovému kontaktu se společností, při němž se budují vztahy (společenství) a odbourávají se sociální bariéry. Kulturní kompetence v sobě zahrnuje ochotu a schopnost uvažovat nad vlastním vnímáním a aktivně kriticky se zabývat těmi oblastmi života, které nejsou zaměřeny na bezprostřední účel (výsledek). Kreativní kompetence znamená ochotu a schopnost přinést do osobního i společenského života nové prvky. Komunikativní kompetence je schopnost sdělovat a chápat, navazovat vztahy a společensky se chovat.“¹¹¹

Obecným cílem pedagogiky volného času podle Opaschowského by tedy mělo být proměňovat časové úseky našeho života, které nám umožňují svobodně volit, rozhodovat se a jednat, v čas, v němž skutečně svobodně jednáme, rozhodujeme se a volíme, a tak dosáhnout **relativní autonomie jedince ve společnosti**.

Relativní autonomií chápeme schopnost jedince:

- odolávat (být rezistentní) vůči různým vnějším tlakům
- být nezávislý a schopný změny (pružnost)
- vnímat možnost volby a vývoje ve všech oblastech života (rodina, zaměstnání, politika, společnost, kultura)
- aktivně se podílet na vytváření životního prostředí

Další vymezení cílů pedagogiky volného času můžeme vyvodit z rolí pedagoga volného času (animátora), jak je definuje VI. Spousta. Spousta rozlišuje následující role:¹¹²

1. Pedagog volného času v roli **diagnostika** rozpoznává a zkoumá zájmy a potřeby svěřenců i aktuální úroveň a možnosti jejich osobnostního rozvoje.

¹¹¹ Opaschowski In KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času I. Aktualizované skriptum*. České Budějovice 2003 (Aktualizace 2006) [online] České Budějovice: TřJU, 2007. [cit.2.11.2001] Dostupné na http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php

¹¹² Srov. SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno : Masarykova univerzita, 1996.s.7-10

2. Pedagog volného času jako **stimulátor** a **animátor** podněcuje a oživuje osobnostní rozvoj individua, napomáhá saturaci různých potřeb, podporuje osvojování pozitivních mravních a charakterových vlastností, podněcuje a kultivuje schopnosti svěřence pozorovat sebe sama, vytvořit si sebeobraz, stimuluje zájem a touhu po vzdělání a seberealizaci.
3. Jako **satisfaktor** (lat.satisfacere – učinit zadost) napomáhá pedagog volného času citově prožívat uspokojení a radost vyvěrající z úspěšně realizovaných potřeb a zájmů jedince (radost provázející dobrovolně zvolenou zájmovou činnost, radost z úspěšně překonaných obtíží vyvěrajících z periferního postavení v soc.skupině, radost z přijetí kolektivem či neformální skupinou, z dosažení žádoucího sociálního satusu). Musí být též schopen připravit podmínky pro autoregulaci, sebeutváření a sebevýchovu svých svěřenců.
4. Jako **dramaturg** vhodného, účelného, smysluplného a hodnotného využití v.č. promýšlí a sestavuje pedagog program, iniciuje jeho realizaci, aktivizuje, usměrňuje, vede, reguluje, řídí.
5. V roli **katalyzátora** (z řec.katalysis-rozpouštění) vstupuje pedagog do volnočasových aktivit, účastní se jich “vskrytu”, nebo se jich ani účastnit nemusí, ale svou přítomností jejich průběh metodicky ovlivňuje a pedagogicky zkvalitňuje.

Na základě formulace role pedagoga volného času se můžeme pokusit definovat cíle pedagogiky volného času, přesněji řečeno kompetence, k jejichž dosažení by měla pedagogika volného času sloužit. ***Ze Spoustova pojetí můžeme tedy odvodit tyto cíle, které by měl vychovávaný dosáhnout:***

1. **vlastní mravní, charakterový a osobnostní rozvoj**
2. **autoregulace - sebepoznání, sebeutváření, sebevýchova, seberealizace jako vnitřní potřeba jedince**
3. **přípravenost jedince na členství v kolektivu, v neformální skupině**
4. **dosažení žádoucího sociálního statusu**¹¹³

¹¹³ SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. s.73

Spousta mluví spíše o cílech individuálních : rozvoj individua, radost z úspěšně realizovaných potřeb a zájmů, autoregulace, radost z přijetí kolektivem, či neformální skupinou. Opaschowski mluví jednak o cílech individuálních, o možnosti změny vlastní osoby, rozvoji osobnosti, a jednak sociálních, o schopnosti navazovat vztahy a společensky se chovat a přinést do osobního i společenského života nové prvky s konečným cílem relativní autonomie jedince ve společnosti. Přičemž individuálním cílem rozumíme osobní rozvoj jedince, jeho prospěch a uplatnění a sociálním, aby se svým působením stal co nejprospěšnější společností. Oba kladou důraz na rozvoj osobnosti.

5.1.3. Cíle pedagogického působení na klienty AZ podle dostupných dokumentů

Pro volnočasové aktivity klientů v pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí nejsou zatím rozpracovány metodické pokyny obsahující cíle, které by se vztahovaly na pedagogiku volného času. Najdeme pouze 2 metodické pokyny:

- a) metodický návod k činnosti dětských center
- b) metodický pokyn pro zajištění provozu výtvarných dílen

Tyto pokyny obsahují formulaci edukačních cílů, a to jak v obecné rovině, tak v konkrétní aplikaci na výtvarné dovednosti.

Pokyny obsahují tyto obecné cíle:

- smysluplné naplnění volného času dětí,
- stabilizace psychiky dítěte
- působení na formování osobnosti dítěte
- spolupráce s rodiči, s jinými dětskými centry, s MŠ a ZŠ, s psychology, speciálními pedagogy, s veřejností

Konkrétní cíle výtvarných dílen obsahují¹¹⁴

¹¹⁴ Pokyn ředitelky Správy uprchlických zařízení ministerstva vnitra ČR, ročník 2006, číslo 44, ze dne 28.8.2006, str.3

- **vytvořit dostatečný prostor pro komunikaci**
- vyvolat zájem o **sebevzdělávání**

U dětských center se sledují tyto následující výchovné cíle.

U předškolních dětí:

- a) rozvoj motorických dovedností
- b) osvojení základů osobní hygieny a stravovacích návyků
- c) rozvoj komunikačních dovedností, navazování a rozvíjení sociálních vztahů
- d) rozvoj smyslového vnímání a rozumových schopností
- e) výuku českého jazyka

U dětí školního věku se klade důraz na aktivní odpočinek, pomoc při plnění školních povinností a výuku českého jazyka¹¹⁵

Přitom se zdůrazňuje **multikulturálního přístup**, který dává prostor k **náboženské toleranci** a uznává hodnoty a zvyky jiných kultur. Základní ideou je výchova dětí bez odloučení od rodiny a právo všech dětí na **respektování jejich kulturních tradic**.¹¹⁶

Jmenovány byly jak cíle obecné, tak i specifické, jak sociální, tak individuální. V teoriích Spousty a Opaschovského jsou cíle definovány spíše jako autonomní, v metodickém pokynu pak jako heteronomní. Z autonomních cílů je v pokynu jmenováno pouze sebevzdělávání.

5.2. Prostředí a výchova

Ve výchovném působení můžeme vždy najít tři rozměry: Vždy děláme něco (program, obsah); vždy to dělá někdo s někým (osoby, mezi nimiž existují vztahy), vždy to děláme někde (prostředí fyzické, psychosociální,

¹¹⁵ Srov. *Rozhodnutí ředitelky Správy uprchlických zařízení MV, v Praze 1.9.2004, ročník 2004*

¹¹⁶ *Rozhodnutí ředitelky Správy uprchlických zařízení MV, v Praze 1.9.2004, ročník 2004*

institucionální).¹¹⁷ Následující kapitola pojednává o tom, jaký je vzájemný vliv prostředí a výchovy. V závěru si pokládám otázku, co to vlastně znamená využívat volný čas, jakou má pro uprchlíka hodnotu.

Na interdisciplinaritu, která vyplývá z výše uvedených vzájemných vztahů, upozorňuje Přadka a spol. :

„Pedagogika jako věda o výchově tradičně řadí zkoumání vzájemného vlivu prostředí a výchovy mezi témata, u nichž je předpokládána interdisciplinární spolupráce. Vědecké poznatky sociologie, psychologie, lékařství, ekonomie, etnografie a dalších disciplín pomáhají odhalovat faktory, které výrazně působí při výchovně – vzdělávacím procesu. Ten je vždy realizován v sociálním prostředí. V systému pedagogických věd se problematikou prostředí nejčastěji zabývá sociální pedagogika. Význam této disciplíny je spatřován ve zkoumání výchovy v širokém společenském kontextu, její podmínečnosti prostředím, ale také v možném profylaktickém a kompenzačním ovlivňování výchovně vzdělávacího procesu ve všech věkových kategoriích.“¹¹⁸

Podle těchto autorů je tedy vztah výchovy a prostředí především problémem sociální pedagogiky.

„Sociální pedagogika se zabývá především sociálním, společenským prostředím, zkoumá výchovné vlivy různých typů prostředí, reaguje na přeměnu jednotlivých činitelů objektivního prostředí v činitele prostředí subjektivního. Bere v úvahu aspekty přírodní a ekologické, kulturní, historické, ekonomické i sociální. Pedagogové výchovnými aktivitami mohou upravovat vliv prostředí, ovlivňovat jeho působení směrem k jednotlivci a sociálním skupinám. Tato pedagogická činnost však sama podléhá vlivům prostředí. Základními typy prostředí, jimiž se sociální pedagogika zabývá, jsou **rodinné, školní, lokální**

¹¹⁷ PÁVKOVÁ, J., PAVLÍKOVÁ, A., HRDLÍČKOVÁ, V: Výchova mimo vyučování In PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 1999. s.51

¹¹⁸ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno, MU-Pedagogická fakulta, 2002. s. 17

a skupinové, pracovní a volnočasové prostředí. Lze konstatovat, že platí vzájemný vztah výchovy a prostředí.¹¹⁹

5.2.1. Lokální prostředí

Podívejme se podrobněji na jeden z typů prostředí, kterým se sociální pedagogika zabývá a které hraje velkou roli právě při integraci uprchlíků a to na prostředí lokální. Přádka a kol. uvádějí:

„Lokální prostředí je vedle rodiny a školy dalším významným socializačním činitelem. Jeho specifický vliv na výchovu jako jeden z prvních využil J.J. Pestalozzi, který výchovné činnosti vázal na možnosti poskytované prostředím.

Lokální prostředí je neodlučitelné od života každého jednotlivce. Je to prostředí, s nímž jedinec přichází pravidelně a bezprostředně do kontaktu v každodenním životě. Zahrnuje nejen přírodní kvality prostředí, ale také celý systém institucí sloužící společenskému životu, vztahy mezi lidmi, sociální normy a hodnoty, vzory chování, prostor pro činnosti ve volném čase. Sociologie nabízí tuto charakteristiku: lokální prostředí tvoří skupina lidí žijící na organizovaném teritoriu, vyznačující se společným stylem života. Lokální prostředí podléhá všem společenským procesům a mají na něj výrazný vliv všechny společenské změny.“¹²⁰

„Dlouhodobá pozorování a zkoumání lokálního prostředí ukazují, že právě ono silně ovlivňuje úspěch výchovy. Srovnávací studie dokazují, že existuje přímá vazba mezi ohrožením jedince sociálně negativními jevy a stupněm rozpadu lokálního prostředí. Lokální prostředí silně ovlivňuje výchovu zvláště u dospívající generace. Formuje jazyk, předává hodnoty, ideály, vzory chování, umožňuje sdílet znalosti a zkušenosti, regionální tradice. silný vliv na život

¹¹⁹ Tamtéž, s. 25-26

¹²⁰ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno, MU-Pedagogická fakulta, 2002. s. 30

v určité lokalitě má také hospodářská struktura, kvalita a charakter přírodního prostředí.“¹²¹

Uprchlíky snad charakterizuje právě fakt, že byli nuceni svoje lokální prostředí opustit. Byli ze svého prostředí vyhnáni, vykořeneáni, uprchli, museli se skrývat, apod. Pak u nás zase musí přijmout nové prostředí.

Možná je pro uprchlíka snazší sžít se nejprve s lokálním prostředím než s celou zemí. Je to menší cíl. Je třeba možné sžít se s uprchlickým táborem, s církví, s městem, ve kterém žiji. Podle mé zkušenosti z Německa je nejsnazší sžít se s krajany, potom s ostatními cizinci, pak teprve s místními. Je třeba mít nějaké integrační prostředí. Partu, či skupinu, která by simulovala rodinu, pokud ji uprchlík postrádá.

Bernard Vondrášek z katolické teologické univerzity v Linci, který má zkušenosti s charitativním programem pro nezletilé děti bez doprovodu (program Tobias)¹²² tvrdí, že v tom je síla charity a jiných církevních zařízení, že nejprve uvedou uprchlíka do jeho představy, kterou má o světě (do toho, nač byl možná zvyklý) – tedy do místa, kde jsou určité rituály, religiozita, víra v Boha.

Můžeme říci, že azylové zařízení jako celek představuje také pro uprchlíky první lokální prostředí, mělo by být takové, aby je přijalo. Postupně se jako žadatelé o azyl, nebo už azylanté dostávají ven, do společnosti, ve které platí trošku jiná pravidla, než uvnitř.

5.2.2. Rodinné prostředí

Velkou roli při socializaci cizinců hraje právě rodina. Je důležité v jakých vztazích žijí rodiče, jaké mají postavení. Zda je rodina úplná, nebo jeden z rodičů chybí. Někdy přebírá roli jednoho z rodičů nejstarší dítě.

„Důležitým činitelem ovlivňujícím výchovnou činnost rodičů je jejich vzájemné soužití. Dítě, které přichází do školy z harmonické a spokojené rodiny,

¹²¹ Tamtéž, s. 31

¹²² Ayzlkoordinaton. [online] Dostupné na : http://www.asyl.at/umf/ber/donbosco_tobias.php [23. 11.2007]

se mnohem lépe adaptuje, má lepší smysl pro spolupráci, dostatek sebedůvěry a pozitivní vztah k lidem. Ve výchově sehrávají velkou roli vzájemné vztahy mezi sourozenci, ale i vzájemný vztah rodičů a dětí“¹²³

Na dětech se samozřejmě odráží chování rodičů . Při integraci dítěte cizince je velmi důležité to, jak se integrují jeho rodiče. Dítě, jehož rodič se izoluje od ostatních, se také nezapojuje do žádné činnosti. I když některé děti dokáží v tomto smyslu přebrat rodičům jejich roli, jsou aktivní, socializují se a vtáhnou do postupné akulturace i své rodiče. Pokud existují v rodině nějaké vztahové problémy, tak se komplikují i vztahy s ostatními rodinami.

5.2.3. *Volnočasové prostředí*

Chtěla bych se zde zamyslet nad tím, jak můžeme ovlivnit uprchlíka prostředím, kterému ho vystavíme. Zkusila jsem navrhnout, jak by mělo vypadat ideální prostředí, řekněme pro uprchlické děti. Nejprve si ale definujme, co znamená tento pojem v pedagogice:

Volnočasové prostředí v pedagogice a v jiných vědách: „Prostředí, v němž člověk vykonává rozmanité aktivity ve volném čase výrazně zasahuje do životního rytmu a stylu každého lidského jedince. Volnočasové prostředí poskytuje nejrůznější příležitosti pro seberealizaci člověka. Zvláštnosti volného času a výchovy ve volném čase zkoumá také sociologie, psychologie, lékařské vědy a další. Volnočasové prostředí zkoumají různí odborníci, zabývají se analýzou vlivu médií a umění na člověka, výchovným vlivem společenských institucí, zájmových organizací, nadací, či hnutí, konkrétními aktivitami člověka ve volném čase.“¹²⁴

¹²³ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno, MU-Pedagogická fakulta, 2002. s. 38-39

¹²⁴ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno, MU-Pedagogická fakulta, 2002. s. 33-34

Nyní se pokusme odpovědět na, pro sociální pedagogiku stěžejní otázku, jakou roli hraje prostředí přímo v souvislosti s výchovným procesem? Mohli bychom říci, že tyto role (či funkce) jsou hned dvě. Prvou funkci můžeme označit jako situační. Jedná se o to, že každá výchovná situace, výchovný zásah se odehrává vždy v nějakém konkrétním prostředí (třída, klubovna, hřiště, kuchyně) z tohoto hlediska vytváří prostředí jakousi „kulisu“ k této výchovné situaci (po stránce věcné, prostorové i osobnostně vztahové). Tato kulisa, podmínky kolem mohou působit jak pozitivně, tak negativně. Může nastat i situace, kdy prostředí zůstává víceméně irelevantní a jeho působení je neutrální. Druhou funkci bychom mohli označit jako výchovnou (formovací). Konkrétní prostředí ovlivňuje jednání a podílí se výrazně na rozvoji osobnosti.¹²⁵

Při své praxi v Organizaci pro pomoc uprchlíkům jsem se občas věnovala dětem rodičů, kteří přišli do poradny. Měla jsem k dispozici sklad s papírovou tabulí, vodu na pití, koberec a pár barevných fixů. Pro rodiče zde byly připraveny židle. Začala jsem přemýšlet nad tím, jak by mohl vypadat tento prostor, tak aby se z něj stala herna pro děti.

Kdybych pro ně vybavovala herna – byl by tam koberec, ale jen na části(pro některé národy se koberec stal denní výbavou). To by bylo místo, kam si mohou lehnout, natáhnout a protáhnout se. Malé děti potřebují někde lézt. Na zbytku podlahy bych si naopak představovala pevný povrch, aby se mohlo malovat, hrát hry. Usilovala bych o poněkud rustikální, nebo přírodní prostředí. Aby se dítě, které nemá zázemí cítilo dobře. Jde o to, vytvořit prostor, kde se každý bude cítit dobře. Na stěny bych pověsila různé hlavy – typy lidí a typy krajín. Informace, schémata, obrázky, něco, co povzbuzuje ke komunikaci, i k té nonverbální. Vybavila bych herna českou elementární literaturou, i cizojazyčnou. Bylo by pěkné, pokud bych měla i zahradu, mít vodu a písek na hraní.

¹²⁵ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V: *Člověk- prostředí-výchova - K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001.s.106-107

V závěru této pedagogické kapitoly bych se chtěla vrátit k otázce využívání volného času. Je třeba si uvědomit, že to, že mohou u nás uprchlíci trávit volný čas není samozřejmost, pro některé to může být i v jistém smyslu novinka, jakási vymoženost naší kultury, civilizace. Podle toho, co uvádí Hofbauer v publikaci *Děti, mládež a volný čas* existuje ve světě společenská nerovnost a nedostatečná sociální ochrana mládeže: „protože některé děti jsou i dnes vtahovány do námezdní práce, dětské pornografie a prostituce, jsou dokonce „pronajímány“ domácími i zahraničními kapsářskými gangy.“¹²⁶ V zemi původu lidem může hrozit různá míra a podoba diskriminace. I u nás samozřejmě hrozí uprchlíkům různé překážky zabraňující jim v tom, aby mohly využívat volný čas jako skutečně volný. „Zdrojem sociálního vylučování znemožňujícího využívat volný čas se staly také netolerance, xenofobie, rasismus a negativně se promítaly jak do vztahu k tradičním menšinám, tak také k novým imigrantům“¹²⁷

6. Popis metody kvalitativního výzkumu

Každý konkrétní výzkumný akt reprezentuje určitý typ vědeckého výzkumu. V pedagogice se lze setkat s různými druhy výzkumu, podle toho, jaké použijeme rozlišovací kritérium. Je významný rozdíl mezi kvantitativně a kvalitativně orientovaným výzkumem. Mluvíme dokonce o dvou paradigmatech vědy, tedy o zásadních odlišnostech v pojetí, metodách, procedurách a výsledcích výzkumu.¹²⁸

„Kvantitativní výzkum je představován empirickými analýzami edukačních jevů a procesů, které pracují exaktními metodami, používají statistické nástroje pro měření a vyhodnocování zkoumaných objektů.....Kvantitativní výzkum v pedagogice pracuje exaktním způsobem obvyklým v přírodních vědách: Má přesně vymezený předmět zkoumání, na začátku výzkumu formuluje hypotézy,

¹²⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. s.36

¹²⁷ Tamtéž, s. 35

¹²⁸ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky - Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. s. 181-184

kteře pŕesnými metodami ovĕřuje a dospívá k pŕesně formulovaným závĕřům s vyjádřením o pravdĕpodobnosti, s jakou lze tyto názory zobecňovat ze zkoumaného vzorku na celý základní soubor.“¹²⁹

„Naproti tomu kvalitativní výzkum pŕistupuje ke zkoumaným jevům se snahou popsat je v jejich jedinečnosti, se zachycením jejich specifických rysů, jež se vymykají kvantitativní analýze, s objasňováním kontextu souvislostí. V kvalitativním výzkumu se neovĕřují pŕedem formulované hypotézy, nýbŕž poznatky se formulují v pŕůběhu pozorování a popisu daných jevů, pŕičemž tento popis je velmi podrobný. V kvalitativním výzkumu se typicky popisují nikoliv rozsáhlé soubory jevů nebo subjektů, ale jednotlivé pŕípady...Snaha je zde popsat též názory a pŕožitky samotných aktérů pozorovaných procesů.“¹³⁰

Definice kvalitativního výzkumu uvádí také Jan Hendl v knize Kvalitativní výzkum s odkazem na : Glaser a Corbinová(1989): „výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace.“ Je to široké označení pro rozdílné pŕístupy. Na začátku vybíráme téma a základní výzkumné otázky. Ty se mohou v pŕůběhu výzkumu modifikovat nebo doplňovat. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které pŕispívají k osvětlení otázek, pŕovádí deduktivní a induktivní závĕry. Pracuje v terénu, seznamuje se s novými lidmi. Sbĕr a analýza dat pŕobíhají současnĕ. Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje podrobný popis místa zkoumání, rozsáhlé citace z rozhovorů a poznámek, jež si výzkumník dělal pŕi své pŕáci v terénu.¹³¹

„Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v dané situaci a pŕostředí dobírají pochopení toho, co se děje, pŕoč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“¹³²

¹²⁹ PRŮCHA, J. *Pŕehled pedagogiky - Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. s.184

¹³⁰ Tamtéž, . s.184

¹³¹ Srov. HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*, Praha: Portál, 2005. s.50-51

¹³² Tamtéž, s.52

„Termínem kvalitativní výzkum se označují různé přístupy (metody, techniky) ke zkoumání pedagogických jevů, kdy do popředí nevystupuje kvantifikace empirických dat, nýbrž jejich podrobná kvalitativní analýza. Tyto přístupy vycházejí z různých teoretických paradigmat, nejčastěji z hermeneutiky a z fenomenologie. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu jde kvalitativní výzkum. do hloubky zkoumaných jevů (fenoménů), které se ale zároveň snaží začlenit do širšího kontextu. Další specifičností k.v. je, že v jeho průběhu nezaujímá výzkumník tak velkou distanci od zkoumaných subjektů. Naopak, je s těmito subjekty v bližší, spíše neformální interakci¹³³

Výzkumníci v oblasti humanitních a sociálních věd se v roce 1989 shodli na pěti postulátech, které tvoří základ tzv. kvalitativního myšlení a tedy i kvalitativní výzkum

- 1) orientace na subjekt – předmětem výzkumu v humanitních vědách jsou vždy lidé
- 2) pečlivá deskripce – popis oblasti, která je předmětem zájmu výzkumníka
- 3) průběžná interpretace dat
- 4) přirozené prostředí – subjekty jsou zkoumány pokud možno vždy v jejich přirozeném, každodenním prostředí
- 5) postupné zobecňování dat¹³⁴

Součástí mé práce je i případová studie těch, se kterými jsem vedla rozhovor. „Výzkum pomocí případové studie se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů.“¹³⁵ Jako taková by měla být studií kolektivní, uvádím více případů. Uvádím charakteristiku jejich osobností, vzdělání, přístup k situaci, osobnostní vztahy. Stake definuje případovou studii

¹³³ MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V.: *Slovník pedagogické metodologie – pedagogický výzkum v teorii a praxi*, Brno : Paido, 2005. s.55

¹³⁴ ONDREJKOVIČ, P. K metodologickým otázkám kvalitativního a kvantitativního výzkumu. (v sociologii výzkumu) *Pedagogická revue*, ročník 54, 2002, č.2, s.101-120 In HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*, Praha : Portál, 2005. s.55-56

¹³⁵ HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*, Praha : Portál, 2005. s.103

jako úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě. Upřesňuje přitom představu případu a problémových otázek. Případ podle něj má svoji identitu, je to něco, čemu zcela nerozumíme a proto to zkoumáme. Kolektivní případovou studii charakterizuje následovně: „Kolektivní případová studie znamená hloubkové zkoumání více instrumentálních případů. Přitom jde o teoretizování v širším kontextu.“¹³⁶

¹³⁶ STAKE (1995) In HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. s. 107

Praktická část:

7. Charakteristika azylového zařízení– vlastní pozorování

Každý “uprchlický tábor”, který jsem navštívila, vypadal jinak. Pobytové středisko v Zastávce u Brna je komplexem moderních budov, zastrčených na okraji malé obce. Ve stráži pod Ralskem tvoří středisko dva sídlištní panelové domy, docela přirozeně zapadající mezi ostatní budovy ve městě, pobytové středisko v Kostelci nad Orlicí je rozsáhlý, původně vojenský objekt, kasárna, situovaný na samém okraji města. Středisko pro žadatele o azyl zde bylo otevřeno 1.1. 2001. Poprvé jsem se zde byla podívat v roce 2006 v červnu jako dobrovolnice poradny pro uprchlíky (PPU).

Tehdy jsem zde potkala několik lidí z přijímacího střediska v Ruzyni, kteří mě poznali a zdravili mě, bylo to milé přivítání. Tábořem mě provázel jeden z nich.. Ukázal mi nejprve, kde mají knihovnu, výtvarnou dílnu, tělocvičnu a dětské centrum. To vše je v jedné budově. Ukázal mi též budovu, ve které je jídelna a kuchyně a jedna klubovna pro ženský a mužský klub, kam dojíždí poradna pro uprchlíky. Dále jsme si zvenku prohlédli ubytovnu, správní budovu, non stop službu, chráněné bydlení, zdravotní středisko a volejbalové hřiště. „Celková kapacita střediska je 300 osob. V areálu se nachází komplex sedmi budov. Největší budova má tři podlaží a slouží jako ubytovna. Nabízí celkem 80 pokojů, dále společenskou místnost s televizí, místnost vyhrazenou pro stolní tenis, prádelnu, šicí a řezbářskou dílnu a šatník Charity. Druhá budova je vyhrazena především administrativě, tj. zaměstnancům Správy uprchlických zařízení MV ČR, Odboru azylové a migrační politiky MV ČR a Cizinecké policii. V této budově je také 10 pokojů (tzv. chráněná zóna), kde je možné ubytovat 50 osob. Třetí budova je koncipována jako centrum volného času. Klienti zde mají

k dispozici dětské centrum, výtvarnou dílnu, malou tělocvičnu a knihovnu, která současně slouží jako čajovna.“¹³⁷

V ubytovně žijí rodiny a samotní muži, odděleně. Chráněná zóna, neboli chráněné bydlení slouží ženám a dětem, tzn. ženám samotným, matkám a jejich dětem a nezletilým bez doprovodu. V areálu pobytového střediska se také nachází vyrovnávací třída. Venku je hřiště pro malé děti a sportovní hřiště pro dospělé.

Můj průvodce mi tehdy také ukázal fotky z nedávného výletu, říkal, že si udělali trip. Spolu s ostatními navštívili detenční zařízení v Bělé Jezové, kam přijeli sehrát přátelský volejbalový zápas. Prý se vrátili s tím, že u nás nechtějí být ilegální, když už viděli detenci. Ale jinak byli nadšení. Mě to také nadchlo. Byla to spontánní aktivita iniciovaná uprchlíky? Nevím. Každý večer prý muži trénovali volejbal. V noci hráli karty a dopoledne prospali.

Bylo zde patrné napětí mezi pracovníky Poradny pro uprchlíky a ředitelkou, nesouhlasili zcela s její praxí. Podle toho, co jsem se od zaměstnanců PPU dozvěděla to vypadalo, že poněkud limituje volnočasové aktivity (pokud mezi ně lze počítat sledování TV, což lze) a řeší konfliktním způsobem problémy klientů.

Obrátili se na ní anglicky mluvící klienti (zejména Afričané - Gambie, Somálsko, Pákistánci, Asiaté – Srí Lanka, Cejlon...) zda by jim neposkytla televizní program v angličtině (MTV), což poskytla na úkor rusky mluvící početné skupiny (Čečenci, Rusové, Mongolové, Ukrajinci...apod.), čímž poštvala rusky mluvící skupinu proti anglicky mluvící.

Obyvatelé tábora si podle výpovědi PPU soustavně stěžovali na stravu, hlavně ti, co zde byli noví, tzn. příchozí z přijímacího střediska., dokud si nezvykli. Protestovali proti zazděným zásuvkám na pokojích, podepisovali petice a žádali o přesun do jiného tábora.

¹³⁷ *Správa uprchlických zařízení* [online] dostupné na:
<http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz/kostelec.html> [cit.10.12.2007]

PPU kromě kurzu angličtiny organizovala také tzv. ženské a mužské skupiny, a pořádá je dodnes. Směla jsem přijít na ženskou. (Na ženskou skupinu připravuje vždy někdo svoje národní jídlo a to potom jedí všechny ženy. Peníze na vaření dostane dotyčná týden dopředu proti odpisu.) Nejprve jsme pojedli oběd, který připravila jedna z čečenských žen a povídali jsme si. Byly to placky plněné tvarohem s pórkem a dezert z mletých ořechů, cukru, mouky a kondenzovaného mléka. Potom se zaměstnankyně PPU snažila přesvědčit tři Somálky, aby příští týden vařili. Byla to legrace, styděli se trochu, jedna z nich si neustále přikrývala ústa šátkem, když se smála. Nechali se přesvědčit. Tím se ovšem PPU silně dotkla Čečenky, která se cítila být uražená a odstrčená, když vaření nepřípadlo na ní, nevěděla, zda nevaří špatně. Považovala to za svou práci, na kterou byla zvyklá, využívala toho, že jí zbyly nějaké peníze a tvrdila, že se jí bude v táboře teď každý smát. Princip je však takový, že by se měly postupně vystřídat všechny ženy. Muži měli o vaření též zájem a tvrdili, že umí vařit i lépe než ženy.

PPU tehdy zakoupila pro ženy nový šicí stroj. Doufali, že bude dostatečně kvalitní, aby vydržel i ne zcela odborné zacházení. Ženy si na něm mohou šít pro vlastní potřebu, zatím tedy spíše přešívát, předpokládá se nákup látek.

....Od té doby, co jsem byla ve středisku naposled, se zde mnohé změnilo. Nejen, že jsou zde noví obyvatelé. Objevila se zde hudební dílna a našla jsem též řezbářskou dílnu, šicí dílnu a dílnu ručních prací. V knihovně přibyly pro žadatele tři počítače s připojením na internet. Společné stravování se změnilo na individuální, obyvatelé tedy kromě kapesného dostávají příspěvek na stravu a vaří si sami, prý je to tak lepší pro obě strany. Žadatelé mohou příspěvek na stravu využít jakkoli podle uvážení, jsou samostatnější a pro jídelnu tím odpadá problém, s tím, že jim nechutná a nejedí.

7.1. Volnočasové aktivity

Co se týče vlastních volnočasových aktivit, existuje zde poměrně široká nabídka možností věnovat se nějaké zájmové činnosti. Nabízí se tu dostatek aktivit, pro děti i pro dospělé, různého druhu (i když převažují výtvarné a rukodělné činnosti, což je myslím pochopitelné, vzhledem k jazykové bariéře) Děti, které se vrátí ze školy a dospělí se tak mohou prakticky celý den něčím bavit. K organizovaným činnostem ještě přistupují neorganizované, jako jsou vzájemná setkávání, hry – fotbal, basketball, návštěvy. Některé z aktivit jsou organizované buď dobrovolníky, nebo lidmi, kteří do střediska dojíždějí. Snažila jsem se navštívit všechny.

V dětském centru dopoledne si malé děti docela poslušně hrají, pak ovšem vyžadují pohádku na videu a jakmile se pustí video, už se nikdo nechce pouštět do žádné práce. Malé děti do čtyř let by měly doprovázet maminky, některé tak činní, ale jiné pošlou děti do centra samotné a nechají je svému osudu. Děti zde mají k dispozici dva pracovní stoly - jeden pro menší a druhý pro větší děti, koberec, klasické hračky, skákací míče a televizi.

Ve výtvarné dílně se objevují děti i dospělí. Ráno ještě všichni spí, dopoledne se objeví pár dospělých a po té co skončí škola, přijdou i děti. Z dětského centra do výtvarné dílny chodí děti průběžně. Pracují zde s keramickou hlínou, se dřevem, papírem, textilem. Po dobu mé přítomnosti vyráběly papírové draky, bonboniéry z keramických bonbonů, malovaly, stříhaly, lepily....

Na hudební dílně se děti i dospělí učí zpívat. Dílnu vede absolventka konzervatoře. V dílně ručních prací, neboli v rukodělné dílně se vyrábějí koberce, vitráže, koláže. Diecézní charita v Hradci Králové zde provozuje šicí dílnu a řezbářskou dílnu. V šicí dílně se scházejí ženy také proto, aby si popovídaly. Převážně tu pletou a háčkují. Jsou zde k dispozici tři šicí stroje. V řezbářské dílně se vyrábějí dřevěné makety aut, domů a předměty denní potřeby.

Kromě výše uvedených „dílů“ je v táboře ještě taneční kroužek pro děti. Vede jej dobrovolnice bez nároku na odměnu.

Někdy jsem měla zoufalý dojem, že se všechno točí kolem techniky, co se trávení volného času týče, samá televize, samé video, internet a počítač a to nepočítám mobily. Jak v dětském centru, tak v knihovně, tak i v hudební dílně. V dětském centru děti prakticky denně shlédnou pohádku, dožadují se jí při jiné předchozí činnosti a jsou ochotné sledovat stále totéž. V knihovně se uprchlíci tísňí kolem tří počítačů s internetem.

Je zde absence pohybových činností a klienti jsou málo fyzicky zdatní. To že tu mají tělocvičnu a dvě hřiště ještě neznamená, že těchto možností využívají. Navíc tělocvična se zamyká. Když jsme byli na výletě v Prachovských skalách, tak to bylo patrné hlavně na ženách, účastnice byly udýchané, unavené, mnohé se pochodu vzdaly a čekaly u autobusu.

Spřátelila jsem se s jednou kurdskou rodinou. Jejich děti nejenom že jsou integrovány v základní škole (i když v nižších ročnících, než jim přísluší), ale navštěvují i kroužky ve městě, chlapec chodí na fotbal, dívky na hip hop.

Mluvila jsem se zaměstnankyní sociální služby. Podle ní jsou volnočasové aktivity určitý nadstandard, v první řadě jde o to, zabezpečit základní potřeby klientů. V současné době je plná kapacita střediska, bydlí tu 230 lidí.(přišli z jiných táborů, které se pozavírali)

Mluvila též o kurzech češtiny. Mělo by to být tak, že na výtvarnou či jinou volnočasovou aktivitu mohou klienti až po té, co byli na kurz češtiny. Ale prý jsme v tomhle méně přísní, než třeba v jiných státech. Měly by být i různé rekvalifikační kurzy. (Na druhou stranu kurzy češtiny jsou pouze pro začátečníky a na kurzy pro pokročilé nebyl vypsán grant)

Je zřejmé, že trávit čas v uprchlickém táboře znamená čekat na rozhodnutí. Lidé se zde mezitím zabývají různou činností, ať už je to péče o děti či domácí práce, nebo se věnují různým koníčkům. Děti však (a také někteří dospělí) se velmi intenzivně připravují na život u nás, musí projít náročnou cestou vzdělávání a snažit se o to, získat nějaké vědomosti, rozšiřovat si slovní zásobu, denně se připravovat na výuku a to často bez vědomí toho, zda uspějí a získají azyl, či nikoli. Obdivuji je, když si uvědomím, že vědí, že jejich snaha může být nakonec marná a přesto mají schopnost a ochotu něco dělat.

V táboře je patrná určitá disproporce, na jednu stranu je zde snaha uprchlíky integrovat, naučit je jazyku, začlenit do škol, předvést jim naši kulturu (aerobik, české písně, výlety), na druhou stranu se uprchlíci vzájemně utužují ve svém vlastním jazyce, tvoří jednotlivé jazykové skupiny a také, (což je dobře), udržují si svou vlastní kulturu a předávají si její hodnoty. Integrují se pak spíše jako komunita, než jako jedinci.

Některé způsoby trávení volného času souvisí s národní tradicí – Rusové rádi hrají šachy a dámu.

7.2. Psychické problémy

Podle toho, co jsem vypožorovala, se nezdá, že by uprchlíci v táboře příliš trpěli tím, co si s sebou přinesli, i když samozřejmě si v sobě něco nesou, myslím tím stesk po domově, úzkost, stresový syndrom. Nevykazují kupodivu v chování žádné stopy stýskání si, smutku, ani melancholie, zdají se být smíření a vyrovnaní, celkem spokojení. Zdá se, jakoby k nám přišli dobrovolně, jako by to si sami vybrali. Ve skutečnosti často mířili či míří jinam, do jiné země, nebo už v jiné zemi byli.

Daleko markantnější je působení stresu, který s sebou přináší nejistá budoucnost, obavy o to, jak dopadne azylové řízení, co s nimi bude, zda u nás

budou moci zůstat. Azylová procedura se vleče, soudy jsou pomalé, úspěšných žadatelů je minimum. V podstatě každý uprchlík žijící v Kostelci doufá, že u nás zůstane, pravděpodobnost je ale tak malá, že se ono doufání podobá naději člověka, který se snaží vyhrát v loterii, či v tombole.

V případě potřeby zajišťuje sociální služba klientům psychologa, po domluvě s lékařkou, která působí přímo v areálu tábora i psychiatra. Na podzim prý obyvatelé tábora snadněji přepadne deprese. Zaznamenala jsem však případ paní, která se zdá být duševně nemocná a nevypadá to, že by jí někdo nějak výrazně pomohl.

Každý negativ znamená ztrátu motivace, podle rozhovoru s jednou zaměstnankyní opouštějí uchazečky po negativu jazykové kurzy. Čeština není světový jazyk. Přesvědčit některé uchazeče o azyl, že jim nestačí angličtina či francouzština je také poměrně obtížné. (Často ani neví, že jazykový kurz je pořádán a nebo do něj prostě nedochází.) Naopak pozitiv je zřejmě hlavní motivací, začátkem, příslibem nového života.

Dalším problémem je zoufalý nedostatek místa a soukromí na pokojích. Lidé si doslova šlapou po hlavách. Každý má k dispozici jednu skříňku – půl metru na dva a půl.

7.3. Zaměstnanci a klienti

Mezi zaměstnanci tábora a vedením je stále patrné jisté napětí. Část zaměstnanců se mnou odmítlo vést pohovory ze strachu, že bych snad byla povinná sdělit jejich obsah vedení. Zaměstnanci se dělili na ty, kteří chodí na oběd a ty, co nechodí a pak hlavně na ty, kteří respektují paní ředitelku a na ty, které s ní nesouhlasí. U některých byla patrná nechuť zúčastňovat se supervizí.

Také mezi těmi,co poskytují určité služby a těmi, kdo jsou jejich příjemci existuje neustálé napětí. Žadatelé o azyl se přirozeně snaží pro sebe získat to nejlepší. Mnozí se dokáží pohádat a porvat. Vždyť přijímání pomoci je vlastně nedůstojná situace, i když lidská. Jsou zvyklí se za sebe prát. Někteří oplývají přirozenou tvrdostí a neústupností. Zaměstnanci nejen že si udržují od uprchlíků odstup, ale někdy je i systematicky ponižují a ačkoliv nemluví jejich jazykem, nebo právě proto, že mluví česky, dávají jim najevo svou nadřazenost. Je sice možné, že toto represivní chování je vhodné směrem k těm, kdo se snaží azylové procedury zneužít, ale rozhodně se nedá označit za profesionální a etické.

Na druhou stranu mají někteří klienti tendenci k navazování pokud možno méně formálního vztahu mezi nimi a zaměstnanci, k něčemu důvěrnému. To vykazují téměř všichni a není na tom nic špatného, zřejmě se jim nedostává přirozeně příležitosti. Horší je to ve vztahu mezi praktikantkou a mladými svobodnými muži. Často se muži snaží někoho svést, třeba i mě, je zajímavé sledovat, jak se chovají. (Zamiloval jsem si tě během dvou dnů. Ty mě nechceš kvůli mé barvě pleti? Jsem dobrý křesťan, stejně tak moji rodiče i prarodiče.) Je zřejmé, že potřebují získat občanství, možná se také potřebují s někým pobavit.

Naopak dle slov vedoucí z výtvarné dílny je někdy problém v tom, že před nimi jako mladá, nevdaná, navíc bezdětná nemá autoritu.(ona jim přece nebude rozkazovat, že si mají po sobě uklidit) Opět podle slov Bernarda Vondráška z katolické teologické univerzity v Linci, (projekt Tobias ve Vídni), mívá u uprchlíků respekt například kněz, který je muž a představitel víry, na rozdíl od mladé, emancipované ženy.

Jednáním a komunikačním jazykem je čeština. Malé děti komunikují velmi zdatně, dospělí s většími obtížemi. Z cizích světových jazyků je nejvíce užívána angličtina, pak také francouzština a ruština. Rusky mluví i mnozí zaměstnanci, anglicky neumí téměř nikdo ze zaměstnanců. Jazyková kompetence zaměstnanců je celkově malá. Lze však komunikovat i nonverbálně. To se týká hlavně dospělých a úplně malých dětí. Děti, které chodí do školy umí česky, často lépe

než jejich rodiče, z nichž jen někteří chodí na jazykový kurz. Jazyková bariéra také podstatným způsobem ovlivňuje výchovnou činnost.

7.4. Hodnocení

Pozorování mě přivedlo i k zamyšlení nad funkcí pedagogiky volného času v těchto zařízeních. Jakou roli může hrát při integraci? V čem může uprchlíkům pomoci? Jaký má pedagogika v azylovém zařízení úkol? Má připravit žadatele o azyl na život v naší společnosti? Má např. následovat trest v případech, že lžou? Pokusím se na některé z těchto otázek odpovědět.

Pedagogika volného času může klientům být prostorem pro seberealizaci, časem, ve kterém mohou ostatním ukázat, co dokáží. Časem ve kterém zažijí podporu ze strany pedagogů. Při integraci hraje velkou roli, připravuje uprchlíka jazykově, může jej nutit do sebezprezentace (účast v soutěžích), kontaktu s veřejností, čímž přispívá nejen k integraci, ale i k socializaci. Může přispět k tomu, aby cizinci poznali naši kulturu. Může při tom užít specifických metod, třeba navázání neformálních vztahů mezi zaměstnanci a klienty.

Klienti se potřebují něčím bavit. Jsou rádi s lidmi ze stejné země, se svými soukmenovci, rádi komunikují, i to jim může pedagogika volného času umožnit. Podle výpovědi sociálního pracovníka není dobré snažit se slepě pomáhat, je třeba i určité neoblomnosti, neústupnosti a také trpělivosti ve vztahu ke klientům. V pedagogické praxi se osvědčilo stanovení si krátkodobých cílů. To proto, že dochází k velké fluktuaci lidí v zařízení, často se stane, že na nějakou dobu tábor opustí a opět se do něj vrací. Také si pedagogičtí pracovníci musejí řídit individuálními potřebami klientů, to znamená že si musí stanovovat individuální cíle.

Pro příklad : jedním z cílů pedagogické činnosti je překonání jazykové bariéry. Musí však probíhat postupně, u každého dítěte či dospělého individuálně, podle potřeby. Je třeba i činností a her, při kterých se nemluví, nebo ne moc, aby byly srozumitelné každému.

Dalším z cílů by mohlo být pomoci klientům k větší samostatnosti, naučit je něčemu, co se jim bude hodit i v případě, že u nás zůstanou, i v případě, že se budou muset vrátit zpět. (proto se hodí činnosti jako je práce s počítačem, angličtina).

Práce s uprchlíky má svoje specifika. Jedním z nich je to, že v táboře jsou od sebe do značné míry odděleni muži a ženy. To se promítá i v pedagogické a sociální práci, může to určovat její charakter. Existují např. ženské a mužské skupiny. Na těchto skupinách se ženy společně stravují, povídají si. Dochází zde k určité kulturní výměně. Mohou se zde projevit i určité zvyklosti, rituály. (někdo se křížuje, někdo nosí šátek, někdo si koření jídlo)

Při práci s muslimy se musíme připravit nejen na náboženskou bariéru, ale musíme si dát pozor i na doteky. Stačí jen podat ruku, i to může být někdy považováno za neslušné. Je třeba se připravit na jiné chápání role ženy ve společnosti. Otázkou je, do jaké míry se máme přizpůsobit a do jaké nutit muslimy, aby se přizpůsobili nám.

Dalším specifikem pedagogické práce s uprchlíky, které odpovídá i metodám pedagogiky volného času, je vzájemné učení se. Téměř od každého uprchlíka se můžeme něčím inspirovat, něčemu novému se naučit, něco si vzájemně předat.

Vzhledem k tomu, že jsou obyvatelé azylových zařízení do větší či menší míry izolovaní, potřebují nové podněty – nové věci, hry a zároveň potřebují i určité stereotypy – např. udržovat náboženské rituály, nebo jíst jídlo na které jsou zvyklí. Zrovna tak se domnívám, že je potřeba dát klientům nějakou zodpovědnost, úkol. Stanovit určitý režim, nechat je, aby co nejvíce pečovali sami o sebe a o své děti.

Jedním z problémů, který jsem zaznamenala, je konzum ve volném čase. Přispívá k tomu poměrně snadný přístup k médiím. Pasivní sledování televize, videa je běžné. Pokud se k tomu přidá smutek, sociální izolace, osamělost, je to ještě horší. Pozitivem televizního vysílání je to, že přináší dostatek informací,

navíc v češtině. Pokud se dají sledovat i cizojazyčné kanály, je to ještě lepší. Je možné žadatelům nabídnout i jiné možnosti získávání informací, poslouchat rádio, číst literaturu. Na internetu jsou přístupné noviny BBC, v mnohých světových jazycích a dají se tisknout.¹³⁸ Klíčovou knihou pro cizince je slovník. Sama jsem jich několik nakupovala. Těžko se shání „česko-exotické“ slovníky, ale existují „anglicko-exotické“ slovníky. Osvědčila se mi edice Lonely planet. Uprchlíci chtěli frázové slovníky, ne obyčejné, ocenily i to, pokud tam byla česká výslovnost.

Pokud se uprchlíkovi věnujeme jen málo, nebo špatně, má to řadu negativních důsledků. Klienti se mohou stát agresivními, konfliktními, což pak musí řešit sociální pracovníci. Činnost sociálních pracovníků a pedagogů se v azylovém zařízení v Kostelci nad Orlicí částečně doplňuje. Sociální pracovníci se také podílejí na organizaci volnočasových aktivit. V jiných zařízeních je toto spojení ještě výraznější. V zařízení pro zajištění cizinců ve Velkých Přílepech zastávají práci pedagogů volného času jen sociální pracovníci, které se věnují s klienty výtvarným činnostem, pěstují rostliny, vaří, atd. V praxi se tedy jedná o určité mezioborové propojení.

Dalším mezioborovým propojením by mohl být vztah volnočasové pedagogiky a psychoterapie. Zdá se, že výchovná a vzdělávací práce v těchto zařízeních musí být úzce spojena s psychoterapeutickými dovednostmi pedagoga. Každá smysluplná činnost ve volném čase je pro uprchlíka zároveň terapií. Propojení terapeutického a edukačního aspektu v pedagogické práci s klienty těchto zařízení by mohlo být novou koncepcí. A dalo by se to dalo uskutečnit docela dobře. Existují vzdělávací nabídky pro pracovníky v pomáhajících profesích, včetně psychoterapeutických kurzů. Příprava pedagogů na to, aby byly zároveň i terapie však není samozřejmost. Na pedagoga volného času by v tom případě byly kladeny poměrně velké nároky. Měl by mít pedagogicko - psychologické vzdělání a ideálně i značné jazykové vzdělání.

¹³⁸ BBC [online] Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/languages/>

8. Příprava a realizace výzkumu

8.1. Téma výzkumu

Jak jsem již popsala v úvodu své práce, o téma uprchlictví jsem se začala zajímat na univerzitě v Berlíně, kde jsem navštěvovala semináře „Migrace a získávání kompetence“ a „Globalizace a přistěhovalectví“, nadchla jsem se pro tato témata a rozhodla jsem se v nich pokračovat i po návratu do Čech. Nejprve jsem chtěla psát o volném čase uprchlíků v azylových zařízeních Ministerstva vnitra. Zeptat se přímo uprchlíků, vést s nimi rozhovory. Jako dobrovolník různých neziskových organizací jsem se byla podívat v azylovém zařízení v Kostelci nad Orlicí, v Zastávce u Brna, ve Stráži pod Ralskem, zjistila jsem, jaké jsou zde podmínky. Vzhledem k nedostatku literatury a také kvůli jazykové bariéře při komunikaci s uprchlíky, jsem se nakonec po poradě přiklonila k tématu „Edukační cíle pro práci s uprchlíky“, tak, abych mohla vést rozhovory ne přímo s uprchlíky, ale se zaměstnanci tábora a také proto, abych se mohla opřít o literaturu. Problém uprchlictví tak chci zkoumat z pohledu pracovníků v azylovém zařízení, nikoliv z pohledu žadatelů.

8.2. Metodika výzkumu

Od počátku jsem chtěla udělat kvalitativní výzkum. Tak, abych mohla poodkrýt záležitosti všedního dne v táboře, každodenní zkušenosti zaměstnanců. Kvantitativní údaje o cizincích a uprchlících jsou totiž relativně dostupné. Ne vždy si však za čísla, které poskytují empirické výzkumy, můžeme představit konkrétní pedagogický charakter práce v těchto zařízeních.

Místo pro výzkum jsem volila tak, aby se jednalo o dostatečně velký tábor s poměrně velkou nabídkou volnočasových aktivit, které již sice nejsou hlavním

tématem mé práce, ale úzce s ním souvisí. Těmto požadavkům odpovídá azylové zařízení v Kostelci nad Orlicí. Hledala jsem zde ty, kteří vyvíjejí přímo nějakou edukační, ať již výchovnou, či vzdělávací činnost s uprchlíky. Vedla jsem rozhovor s pedagogy volného času, vychovateli, ale i se sociálními pracovníky, kteří jsou s uprchlíky v přímém kontaktu. Se zaměstnanci střediska i s těmi, kdo jsou zaměstnanci neziskových organizací, s dobrovolníky.

8.3. Vlastní sběr dat

Oslovit respondenty pro mě nebylo vůbec jednoduché. Nechtěli rozhovory nechat nahrát, neboť se báli, že by se informace mohli dostat někomu z vedení a pro ně by to mohlo mít negativní následky. Jedna paní mi dokonce sdělila, že už se jí jednou stalo, že poskytla nějaké informace, které byly následně použity proti ní. Bylo patrné, že mezi zaměstnanci tábora a jeho vedením je určité napětí. Některé z pracovníků jsem zkrátka neoslovila.

Celkem jsem provedla devět rozhovorů. Každého respondenta jsem se nejprve zeptala na jeho věk, pohlaví, vzdělání, dobu práce v azylovém zařízení, celkovou dobu praxe. Potom jsem mu postupně kladla následující otázky:

1. Můžete mi prosím popsat svou funkci v tomto zařízení?
2. Když se věnujete této práci, nějakým způsobem pomáháte klientům, v čem?
3. Mohl/a byste mi říci něco o vašich osobních cílech v práci s klienty? Čeho chcete dosáhnout? O co Vám jde, když se s klienty setkáváte?
4. Myslíte si, že to, co si mají lidé odnést, si opravdu odnášejí? (že se daří plnit cíle, které jste uvedl/a)
- 5: Byla-li by situace ideální, co by se dalo udělat jinak? (O co usilujete, co byste chtěli změnit?)

Respondenti se zpravidla nejprve styděli, po určité době se rozhovořili a nakonec se mi i trochu otevřeli, byl ale problém je vést tak, aby odpovídali

přímo na to, na co měli. Někteří nechápali, na co se ptám. Jiní vyzdvihovali trošku jinou část své práce, než byl přímý kontakt s klienty a bylo těžké je na to navést. Příště by bylo možná vhodné předem obeznámit tazatele alespoň tématicky s tím, na co se budu ptát, co vlastně zkoumám. Respondenty totiž zajímalo, jaké budu klást otázky, chtěli je vědět dopředu, báli se toho, co je čeká

8.4. Vyhodnocení:

Vyhodnocování otázek jsem započala tím, že jsem je rozčlenila do čtyř částí, odpovídajícím položeným otázkám a sice na to, A) v jakých všech oblastech je klientům poskytována pomoc, B) jaké jsou osobní cíle těch, kteří s uprchlíky pracují, C) jak hodnotí svou práci, resp. úspěšnost a nakonec D) vytipování oblastí, ve kterých by se mělo něco změnit. Prvním krokem bylo, že jsem si tyto oblasti vyznačila v textu tučně a některé jsem vypsala zvlášť. Po té jsem jednotlivé oblasti vepsala do tabulek. (viz níže) Tabulky jsou zpracovány tak, že úplně vlevo je konkrétní odpověď, vycházející z textu, vpravo pak zobecnění této výpovědi.

č.1, výtvarná dílna

- A) Oblast pomoci - výtvarná činnost, učení se, prevence sociálně patologických jevů, navázání vztahů s veřejností, poskytnutí odborné pomoci v rámci v.č.aktivit, poskytnutí zázemí, tvůrčího prostoru
- B) Osobní cíle – podnítit tvořivost, přemýšlet o tvorbě, poskytnout nápady - inspirace; rozvinout v klientech, co v nich je; neformální, kamarádský vztah mezi zaměstnancem a klientem, přežít čas čekání; objevit v sobě něco nového; zábava, sdílení
- C) Úspěšnost, Hodnocení – možná si někteří odnesou, to, co mají; osobní rozčarování; momentálně nevidí zpětnou vazbu, vztahy mezi ní a klienty

jsou fajn; uprchlíci jsou neuchopitelná skupina, nedá se plánovat. PVČ je nadstandard.

- D) Co by se mělo změnit? – Měli by se investovat peníze nejen do PVČ, ale i do vzdělání; jsou špatné vztahy mezi zaměstnanci, v kolektivu; chybějící koncepce Správy uprchlických zařízení, koncepce sociální práce a azylového zařízení. Ti, kdo tvoří metodické pokyny nejezdí do tábora. Kritika vedení.

č.2, vychovatelství pro děti

- A) Oblasti pomoci – vychovatelství předškolních a školních dětí, školka, družina, učení se češtině.
- B) Osobní cíle – aby uměli i něco jiného, než jen brát; naučit střídmosti; rovnoprávnosti mezi sebou, rovnosti; dobrý vztah mezi zaměstnancem a dětmi – aby se děti nebály.
- C) Úspěšnost, Hodnocení – někteří služeb zneužívají, nadužívají; existují kulturní, komunikační, náboženské bariéry; komunikuje se lépe s dětmi, než s dospělými.
- D) Co by se mělo změnit? – Systém je nastavený tak, že pořád něco dostávají, umí jen brát.; změnit strukturu, zajistit lepší podmínky pro bydlení, měl by být ke klientům osobnější přístup; chybí program práce, metodika.

č.3, sociální pracovnice, cvičitelka aerobiku

- A) Oblasti pomoci – pomoc při řešení a zvládnání konfliktů, problémů; pomoc při zdravotních problémech; kontrola klientů – monitorování jejich situace, psychická podpora, zajištění potřeb; fyzická aktivita, cvičení.
- B) Osobní cíle – aby byly spokojeny; uvolnit klienta, osobní vztah mezi zaměstnancem a klientem, předat něco lidem, otevřenost; klienti se svěří s problémy; chci předat to, co umím.

- C) Úspěšnost, Hodnocení – práce baví; přání, aby cvičilo více lidí; líbí se jí reakce klientek při cvičení, výskání.
- D) ?nic

č.4 – řezbář, volnočasová aktivita

- A) Oblast pomoci – tvorba, tvorba praktických věcí. Užitečná činnost, učení se novému, umění.
- B) Osobní cíle – něco dělat, tvořit; tvořit pěkné věci; učit děti; učení se něčemu, co se může hodit; duševní pomoc; to, co umím, chci předat dalším generacím.
- C) Úspěšnost, hodnocení – pozitivní, práce se daří.
- D) Co by se mělo změnit? Získat nové prostory, osvětlenější, větší, potřeba dvou místností.

č.5 – sociální pracovník, poradce

- A) Oblasti pomoci – poradenství, sociální a materiální pomoc, pomoc při uznávání vzdělání(nostrifikace), volnočasové aktivity, zpřístupnění internetu, počítačů; psychická podpora
- B) Osobní cíle – blízkost člověku, komunikace; být přístupný; nebýt bezpáteří a nepomáhat slepě
- C) Úspěšnost, Hodnocení – daří se dobře; je třeba získávat zkušenosti
- D) Co by se mělo změnit? – Měla by se změnit paní ředitelka – personál pod ní trpí a klienti se bojí. Zaměstnanci v ní nemají vzor a neví, jak se chovat profesionálně. Bylo by třeba systémových změn. Dost věcí se zlepšilo. ale stále je co dohánět.

č.6 – učitelka

- A) Oblasti pomoci – učitelství, vychovatelství, psychologie, ; pomoc dětem s integrací do běžných tříd ZŠ, pomoc při překonávání jazykové bariéry,; umožnění základního vzdělání
- B) Osobní cíle – krátkodobé, vztahující se k určitému žákovi, vzájemná tolerance; porozumění
- C) Úspěšnost, hodnocení – spokojená, integrované děti zapadli do tříd, jsou bez problémů
- D) Co by se mělo změnit? – Je třeba větší prostor, větší třídu.

č.7 – učitelka hudby

- A) Oblasti pomoci – zpěv, umění, učení se na klávesy
- B) Osobní cíle – aby to uměli; účast na soutěžích – aby děti mohly ukázat, co umí; činit volný čas zajímavější
- C) Úspěšnost, hodnocení – má práci ráda, je ráda s dětmi; „nevím, jestli se to daří, ale já jsem spokojená“
- D) Co by se mělo změnit?- Přála by si víc koncertů.

č.8 – sociální pracovnice

- A) Oblast pomoci – pohovory,; právní, sociální a psychologické poradenství; organizace volnočasových aktivit; péče, monitoring
- B) Osobní cíle – aby ten život tady zase nebyl tak stereotypní, příjemnit pobyť, čekání
- C) Hodnocení,Úspěšnost – čekání se daří příjemnit; nabídka volnočasových aktivit není malá a jsou dobré, dobrá je psychologická péče, není prostor pro komunikaci s klienty

D) Co by se mělo změnit? Změnit by se měla koncepce správy uprchlických zařízení. Chybí metodický pokyn pro násilí. Je špatná komunikace s těmi, kteří jsou kompetentní. Zdravotní péče je špatná.

č.9 – tanečnice

- A) Oblast pomoci – zaplnit volný čas
- B) Osobní cíle – aby je to bavilo; podniknout s dětmi něco, rozjet něco jako větší projekt; věnovat svůj čas; pozitivně ovlivnit zdraví; aby se děti smály, líbilo se jim to
- C) Úspěšnost, Hodnocení – baví mě to, ráda to dělám; děti jsou nadané a dobře se mi s nimi pracuje
- D) Co by se mělo změnit? Potřebovala bych víc času.

OBLASTI POMOCI

Konkrétně	Obecně	Nejobecněji
Poskytnutí odborné pomoci v rámci volnočasových aktivit		
Právní a sociální poradenství	Odborné poradenství	Poradenství
Poskytnutí nápadů	Inspirace	
Poskytnutí zázemí, prostoru		
Výtvarná činnost, zpěv, tanec	Zprostředkování umění	Umění, tvorba, tvořivá činnost
Tvorba praktických věcí	Učení se praktickým dovednostem	
Pomoc překonat jazykovou bariéru	Pomoc s integrací	
Poskytnutí základního vzdělání		
Učení se češtině		
Uznávání vzdělání	Nostrifikace diplomů	
Učitelství		
Učení se novému		Učení se
Učení se něčemu, co se může hodit	Profesní příprava?	Rekvalifikace?
Zpřístupnění počítačů, internetu	Informace; počítačová gramotnost	
Zdravotní péče		
Fyzický rozvoj		
Cvičení		
Tvorba hygienických návyků	Péče o zdraví	
Sociální a materiální pomoc	Saturace potřeb	Péče
	Poskytování služeb	
Psychologické poradenství	Poradenství	
Psychická podpora		
Zapomenou na problémy		
Arteterapie	Psychoterapie	Terapie
Ženské a mužské skupiny		
Prevence sociálně – patologických jevů		
Děláme výstavy	Navázání vztahu s veřejností	Socializace
Pomoc při řešení a zvládnání konfliktů	Mediace	
Právní a sociální poradenství		
Věnovat se dětem	Vychovatelství	Pomoc při výchově dětí
Organizace a poskytování volnočasových aktivit		
Zaplnit volný čas		
Dělat pohovory	Rozhovory	Komunikace
Kontrola klientů, jejich situace	Monitoring	

Moje první otázka byla orientační. Prosila jsem respondenty, aby mi specifikovali svou funkci v zařízení, z čehož vyplývá oblast jejich působení, to, v čem spočívá jejich práce. Tázala jsem se lidí různých profesí. Profese se zde do jisté míry prolínají, dá se říci, že „každý dělá všechno“. Přesto však samozřejmě profese určuje pole působnosti.

Pedagožka volného času, pracující ve výtvarné dílně popisuje svou práci jako oblast, ve které vytváří nějaký program, volnočasové aktivity. Snaží se o to, „aby ze sebe lidé něco dostali“, aby sami tvořili, přičemž se jim snaží poskytnout nějaké nápady, odbornou pomoc. Zdůrazňuje, že děti i dospělí „potřebují, aby je někdo jakoby vedl“. Svou dílnu chápe jako prostor, kam se mohou klienti uchýlit a také prostor, kde se něco naučí. Ostatní „pedagogové volného času“, ti, kteří vedou volnočasové aktivity byly už stručnější. Uvádím zde proto souhrn oblastí, ve kterých jsou činní - něco své klienty naučí; tvoří; věnují se umění; prezentují výrobky klientů; případně jejich dovednosti; společně se snaží o to, aby zaplnili volný čas klientů, nebo jej učinili zajímavějším, pečují o zdraví klientů.

Učitelka a vychovatelka shodně uvedli, že učí děti češtinu, pomáhají jim překonat jazykovou bariéru. Obě se podílí na vzdělávání a pomáhají dětem s integrací do běžných tříd ZŠ. Některé děti učí učitelka číst a psát, poskytuje jim tedy základní vzdělání v případě, že ještě žádné nemají a na integraci už je pozdě.

Úkolem sociálních pracovníků je péče, monitoring, právní, sociální a psychologické poradenství, někdy se podílí na organizaci volnočasových aktivit. Samostatnou oblastí pomoci, kterou respondenti uváděli jako důležitou, byla psychická pomoc, podpora. Jako určitou oblast pomoci bychom mohli chápat i to, že žadatelé o azyl je v táboře poskytnuto v určité zázemí, dočasná ochrana. Často je to jediný azyl, kterého se žadatelé dočkají, protože většina z nich se musí vrátit domů, popřípadě vstupuje u nás do ilegality. To ovšem z výzkumu nevyplývá. Za hlavní oblasti, ve kterých poskytují zaměstnanci klientům pomoc by se dali označit:

1. Poskytnutí odborné pomoci v rámci volnočasových aktivit
2. Poskytnutí základního vzdělání
3. Péče o zdraví
4. Sociální a materiální pomoc
5. Terapie
6. Pomoc při výchově dětí
7. Komunikace
8. Socializace

OSOBNÍ CÍLE

Konkrétně	Obecně	Nejobecněji
Být k dispozici		
Být tady pro ty lidi, věnovat jim čas	Blížkost klientu , služba	Emocionalita, vztahovost
Aby ten život nebyl stereotypní		
Zpříjemnit čekání		
Přežít čas čekání		
Zaplnit volný čas	Naplnění času	Prevence
Učinit volný čas zajímavější		
Aby byly spokojený		
Smích, radost, zábava	Spokojenost	
Dělat „výtvarno“, umění	Předat umění, hodnoty	Umění
Přemýšlení o tvoření		
Tvořit, vyrábět		Kreativita
Tvoříme pěkný věci	Podnítit tvořivost	
Poskytnout nápady		
Aby v sobě klient objevil něco nového	Rozvoj nadání, umění	
Naučit střídmosti	Osobnostní rozvoj	
Předat něco nového, smysluplného		
Předat ostatním, co umím	Smysluplná, užitečná činnost	Realizace
Vést k tomu, aby byli samostatný	Animace	
Uvolnit klienta, aby se otevřel		
Důvěra	Důvěrnost, sdílení	
Aby se klienti svěřili s problémy, otevřeli se		
Aby se sžili dohromady	Podpora soužití, integrace	Socializace
Bariéry aby se překonaly		
Učit rovnoprávnosti, rovnosti	Snaha o rovnoprávnost	
Vzájemná tolerance, porozumění	Učení se toleranci	
		Multikulturální přístup
Vyvíjet aktivitu		
		Krátkodobé cíle
Vycházet vstříc		
Vědět o problémech klientů		Psychická podpora
My jsme těm lidem strašně blízky	Blížkost, důvěrnost	
Vypovídat se, pokecat si	Sdílení	Komunikace
Poznat klienty osobně		
Aby se děti nebály	Neformální vztah, kamarádský	Vztahy
Získat zkušenosti		
Účast v soutěžích	Kontakt s veřejností	Prezentace

Když jsem se ptala po cílech pedagogické práce, zajímaly mě především ty osobní, vlastní cíle, které mají respondenti vžité, ty které nikdo nediktuje seshora. Protože je to pro mě klíčová otázka, ptala jsem se hned dvakrát, nejprve: „Když se věnujete této práci, nějakým způsobem pomáháte klientům, v čem?“ a potom:

„Mohl/a byste mi říci něco o vašich osobních cílech v práci s klienty? Čeho chcete dosáhnout? O co Vám jde, když se s klienty setkáváte?“

Podle odpovědí se cíle opět odvozují od toho, co dotyčný dělá a také od toho, jaké má vzdělání. Začnu zase od začátku, od vedoucí výtvarné dílny. Prvním z cílů, který mi jmenovala, bylo mít s klienty neformální, kamarádský vztah. Dále jmenovala různé formy rozvoje osobnosti – aby klienti přemýšleli o tom, co tvoří, aby v sobě objevili něco nového, aby dokázala rozvinout to, co v nich je. Jde jí o to, předat to, co umí; aby něco vznikalo, něco životaschopného, nějaký výstup, který mohou společně prezentovat. Jejím cílem je taky zábava, naplnění času. Měla i cíle, které bych označila za vyšší. Poprvé řekla, že jejím cílem je, aby se člověk „prostřednictvím toho, co tady děláme, dostal někam dál“ a potom že „jedna věc je ty cíle mít a něco začít a druhá věc je vytrvat v tom a jít s těmi lidmi tu cestu.“ Vychovatelka uvedla jako své cíle to, aby k ní děti chodily rády, aby jí měly rády a neměly strach, aby si vzájemně vycházely vstříc a aby se překonaly jazykové, náboženské a komunikační bariéry. Řezbář a cvičitelka aerobiku uvedli, že jejich cílem je předat něco lidem, předat to, co umím, dalším generacím. Cvičitelka aerobiku a tanečnice obě uvedly, že je pro ně důležité se klientům věnovat, poskytnout jim svůj čas. Paní učitelka zdůraznila, že její cíle mohou být jediné individuální a krátkodobé a ovšem taky radostné. Dalším zmíněným cílem byla komunikace s klienty a také přání podniknout s nimi v budoucnu něco víc. Takový obecnější zastřešující cíl, který mě oslovil, zněl „co nejvíce zpříjemnit to čekání na udělení té mezinárodní ochrany.“

Základními cíly pro práci s uprchlíky bylo podle respondentů:

- 1) Emocionalita, vztahovost
- 2) Prevence
- 3) Kreativita
- 4) Osobnostní rozvoj
- 5) Realizace
- 6) Socializace
- 7) Psychická podpora
- 8) Prezentace

HODNOCENÍ, ÚSPĚŠNOST

	Kladné	Záporné
Třeba dávám málo a potom nevidím ty výsledky		Osobní a vztahové problémy, sebekritický postoj
Osobní rozčarování		
Někdy propadám depresi		
Musím sama hledat koncepci		
Práce nejde naplánovat		
Uprchlíci jsou neuchopitelná skupina		Chybějící koncepce
Přání, aby se účastnilo více klientů		
Hezké jsou některé reakce klientů - výskání	Zpětná vazba od klientů	
Vidět aspoň trošku že to dává smysl		
Někdy tu zpětnou vazbu potřebuji vidět		Chybějící zpětná vazba
Práci si můžu užívat	Spokojenost	
Baví mě práce s lidmi	Osobní motivace	
Práce je zajímavá		
Baví mě to, ráda to dělám	Práce je zábavná	
Byla jsem pochválena	Uznání ze strany vedení	
Vidím výsledky práce		
Integrované děti nemají ve škole velké problémy	Díličí úspěchy	
Jsou špatné vztahy mezi zaměstnanci		
PVČ je nadstandard		
Někteří klienti služeb zneužívají		
Existuje náboženská, kulturní, komunikační a jazyková bariéra		Bariéry
Uprchlíkům chybí jistota, naděje		
Jsou zde kvalitní pracovníci	Dobré personální zajištění	
Nabídka v.č. aktivit není malá	Dostatečná nabídka v.č. aktivit	
Je třeba získávat zkušenosti		

Moje předposlední otázka „Myslíte si, že to, co si mají lidé odnést, si opravdu odnášejí? (že se daří plnit cíle, které jste uvedl/a)?“ některé respondenty trošku překvapila. Odpovědi, které jsem získala, téměř neobsahují to, zda se daří či nedaří plnit nějaké cíle. Týkají se celého azylového zařízení a práce v něm.

Od vedoucí výtvarné dílny jsem se dozvěděla, že pedagogika volného času je určitý nadstandard pro práci s uprchlíky. Zazněla od ní potřeba zpětné vazby, potřeba uznání, nejen od klientů, ale i od vedení, zároveň uvádí, že nějakou dostává, dokonce byla pochválena za svou práci. Přiznává, že je někdy při práci ovlivněna tím, co se jí děje v soukromí a někdy to negativně ovlivní její výkon.

Na druhou stranu řekla, že její práce, tedy práce výtvarnice, je v něčem postavená tak, že si to může užívat a když si to prý užívá ona, mohou i ti kolem ní. Zpětně hodnotila i vedení tábora, vztahy v něm a to jaký to má vliv na její práci, řekla „něco smysluplného jako určitě vzniká, ale byly doby, kdy jsem to vnímala víc.“

Oba sociální pracovníci uvedli, že poskytují klientům psychickou podporu. Rovněž chápou pedagogiku volného času, konkrétně mužské a ženské skupiny jako určitý nadstandard. Opakuje se, že cílem je něco předat, ostatním, dalším generacím, to co umím, předat dál.

Velkou motivací u zaměstnanců je zřejmě osobní nadšení, zábava, kterou práce přináší. Dozvěděla jsem se, že je práce baví, že se zajímají o problematiku svých klientů, líbí se jim, když klienti reagují na jejich snahu, když dělají pokroky, učí se, nebo to, když mají radost, také to je velkou odměnou a motivací. Zmíněna byla též snaha dělat svou práci naplno, získávat zkušenosti. Celková nabídka volnočasových aktivit byla hodnocena jako dostatečná. Zaměstnanci zařízení byli hodnoceni jako kvalitní. Naopak vztahy na pracovišti byly hodnoceny jako špatné, což vyplývá z více rozhovorů. Celkově se objevilo se jak kladné, tak záporné hodnocení, z toho kladného bych jmenovala:

- 1) Spokojenost s prací
- 2) Práce je zábavná
- 3) Dílčí úspěchy
- 4) Dobré personální zajištění
- 5) Dostatečná nabídka volnočasových aktivit

Z toho záporného pak:

- 1) Osobní a vztahové problémy
- 2) Chybějící koncepce
- 3) Chybějící metodika

CO BY SE MĚLO ZMĚNIT?

Konkrétně	Obecně
Proč jsou peníze investovány do PVČ a ne do češtiny?	
Není dostupný kurz českého jazyka pro pokročilé	Je třeba investovat do vzdělání, integrovat
Chybí koncepce správy uprchlických zařízení	
Změnit strukturu	
Zkusit ovlivnit ten systém	Potřeba strukturálních a systémových změn
Změnit politickou situaci	
Změnit vedení, ředitelku	
Změnit personál	
Zaměstnanci nemají v ředitelce vzor, nemají se čeho chytit	
Špatná komunikace s těmi, co jsou kompetentní.	Potřeba personálních změn
Chybí koncepce sociální práce	
Chybí metodika	
Není specifikován program práce	Chybí metodické pokyny
Vztahy v kolektivu jsou špatné	
Zlepšit ubytování	
Získat nové, větší prostory	Chybějící materiální a prostorové vybavení
Azylové řízení trvá moc dlouho	Doba čekání je neúměrně dlouhá vzhledem k podmínkám a možnostem
Chybí apel na ty lidi, aby se osamostatňovali, integrovali	Změna přístupu práce
Systém učí brát, ne dávat	Změnit pojetí práce, péče
Chtěla bych víc koncertů	Málo prezentace a kontaktu s veřejností

Má poslední otázka zněla: Byla-li by situace ideální, co by se dalo udělat jinak? (O co usilujete, co byste chtěli změnit?) Formulace „byla ideální“ nebyla nejšťastnější, i tak jsem se však dozvěděla řadu zajímavých věcí a poměrně jednoznačných.

Mnozí respondenti uvedli, že jim schází koncepce práce a její metodika, téměř nikdo však konkrétně neuvádí, v čem by se měla změnit. Odpověď na tuto otázku zůstala trochu skrytá, ale dala se najít. Např. že by se měl klást důraz na prezentaci, že by bylo třeba jiného přístupu ke klientům, že chybí apel na to, aby

se integrovali, osamostatňovali, že klienti umí jen brát a ne dávat, systém je to naučil. Zároveň se v hodnocení objevil názor, že koncepce nejde moc „uchopit“ protože uprchlíci jsou těžko uchopitelná skupina. To, že chybí jakási konkrétní podoba metodických pokynů pro práci s uprchlíky, docela konkrétně pro pedagogiku volného času, je ale možná spíše problém pedagogické metodologie v Čechách, pokud navíc opravdu schází koncepce správy uprchlických zařízení, tak se problém zdvojuje.

Druhou neméně skrytou oblastí, o které se respondenti hodně zmiňovali, byla potřeba personálních změn, doslova řečeno změna paní ředitelky. Také zaznělo to, že pravidla vymýšlejí úředníci na ministerstvu, kteří do tábora vůbec nepřijdou, nevidí realitu.

Respondenti dokonce kriticky hodnotili koncepci celé správy uprchlických zařízení, chtěli by prý změnit celou strukturu, zdůraznili tedy potřebu strukturálních a systémových změn. Je sice pravda, že celá správa uprchlických zařízení se mění, ovšem v trochu jiném smyslu. Uprchlíci se stěhovali z menších táborů do větších, menší se pozavírali. Dochází k takzvané optimalizaci, neboli k šetření peněz. Samozřejmě, pobyt je nákladný. Navíc z výzkumu vyplývá, že azylové řízení trvá moc dlouho, „dlouho nás vyjídají“. A opravdu trvá dlouho, někdy až několik let. Podmínky v táboře jsou poměrně dobré, ale nejsou stavěny na tak dlouhou dobu. Pro matku s pěti dětmi například nemusí být problém žít s nimi několik měsíců v jedné místnosti, pokud se mají rádi a nemají spolu konflikty, ale po dobu několika let je to neúnosné. Ideální by bylo zrychlit azylové řízení, což je zřejmě utopie. Možností by bylo zajistit lepší podmínky pro bydlení, tak aby měli klienti více soukromí, což však za situace, kdy se sestěhovávají tábory, jde jen těžko.

Z šetření též vyplývá, že by se měl změnit přístup ke klientům, nebo spíše systém, který je činní nesamostatnými, závisými na pomoci, který je učí jen brát a ne dávat. Celý systém byl zhodnocen jako nepružný.

Z více stran se objevilo přání navázat kontakt s veřejností, udělat výstavu, koncert, umožnit uprchlíkům, aby ukázali, co dokáží. Obecně by se vyjádřené žádosti po změně dali charakterizovat takto:

- 1) Je třeba integrovat
- 2) Změnit pojetí práce, péče
- 3) Potřeba strukturálních a systémových změn
- 4) Potřeba personálních změn
- 5) Chybí metodické pokyny
- 6) Chybí materiál, nedostatečné prostorové vybavení
- 7) Málo prezentace, kontaktu s veřejností
- 8) Doba čekání je neúměrně dlouhá vzhledem k podmínkám a možnostem

8.5. Shrnutí

Vrátím se teď krátce k edukačním cílům, které jsem zestručnila v hesla. Aby bylo jasné, co se danými cíly myslí v praxi, znovu je rozvíjím a zkusila jsem k některému heslu přiřadit odpovídající kompetenci, nebo dovednost, které by měl klient spolu s pedagogem dosáhnout.

- 1) *Emocionalita, vztahovost.* Pod těmito hesly si můžeme představit rozvíjení neformálního vztahu mezi pedagogem a uprchlíkem, umožnění přístupu k člověku, vzájemnou blízkost. Pro uprchlíka to znamená umění navazovat a udržovat přátelský kontakt s příslušníkem naší země.
- 2) *Prevence.* Součástí prevence může být smysluplné naplnění volného času, nebo také to, když si lidé dokáží vyjít vstříc, sžijí se. K prevenci může přispívat umění řešit konflikty.
- 3) *Kreativita.* Ke kreativitě jako takové se váže schopnost přemýšlení nad tím, co tvořím a proč to tvořím.

- 4) *Osobnostní rozvoj.* Tímto rozvojem myslím např.to, že v sobě člověk objeví něco nového, nějakou schopnost, dovednost. Nebo že bude tolerantní vůči jiným kulturám a zároveň bude mít vztah k vlastní národní identitě.
- 5) *Realizace.* Úkolem pedagogiky je orientovat se na hodnoty, které vedou k naplnění života smyslem bez ohledu na místo pobytu (učit se cizím jazykům, počítačová gramotnost, osvojit si nové znalosti a dovednosti, které mohou pomoci těmto lidem v uplatnění v nové zemi), věnování se smysluplné a užitečné činnosti, učení se.
- 6) *Socializace.* Pedagogika by měla směřovat k podpoře soužití, integrace do nové společnosti. Pro uprchlíka to může znamenat např. rozvíjet své nadání, učit se novým znalostem a dovednostem a tím zvyšovat svou profesní kompetenci.
- 7) *Psychická podpora.* Ze strany pedagoga znamená mnoho věcí, také přispět k radosti, zábavě. Ze strany uprchlíka značí umění vyjádřit a zpracovat negativní zážitky z minulosti (zapomenout na bolest).
- 8) *Prezentace.* Prezentací myslím možnost a umění prezentovat své schopnosti a dovednosti na veřejnosti. (koncerty, výstavy)

Závěr:

Ve své diplomové práci jsem se zabývala skupinou lidí, která se uchází o pozornost a péči budoucích pedagogů, sociálních a charitativních pracovníků i učitelů a sice o uprchlíky v azylových zařízeních, konkrétně pak obyvateli pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí. Snažila jsem se jejich problematiku nahlížet z různých pohledů. Nejprve z hlediska dějinného vývoje, práva. Potom jsem sledovala uprchlíka jako jedince, který prochází azylovým zařízením, rukama sociálních pracovníků a nakonec i pedagogů volného času. Na základě pozorování a kvalitativní analýzy rozhovorů jsem se snažila poodhalit jaké specifické metody a přístupy může pedagogika, potažmo pedagogika volného času použít při práci s uprchlíky. Snažila jsem se také zmapovat situaci v azylovém zařízení, upozornit na nedostatky i pozitiva, která zde jsou. Bohužel jsem nemohla pořídit žádný obrazový materiál, neboť obyvatele azylového zařízení není dovoleno fotografovat. Protože se z hlediska pedagogické vědy jedná o téma spíše okrajové a z hlediska společenské situace o velmi proměnlivé téma, čerpala jsem hodně informací z internetu, kde je toto téma aktualizováno. Doufám, že tato práce může zájemcům umožnit vhled do problematiky pedagogické práce s uprchlíky a posloužit jim jako případná inspirace.

V budoucnu se možná budeme muset zabývat tímto tématem v mnohem větší míře než dnes. Mohla by se například objevit otázka vzdělávání a integrace dětí imigrantů. Jak se totiž ukazuje v západních zemích, které jsou typické velkým množstvím imigrantů, jako je Francie, nebo například Nizozemsko, integrují se děti imigrantů v druhé generaci hůře než jejich rodiče. Často se ukáže, že je společnost vlastně nepřijímá kvůli jejich původu, rase či náboženství, rozplyne se naděje na lepší život, se kterou přišli rodiče. Antipatie vůči cizincům ve společnosti také může být způsobena mírou kriminality cizinců. Uplatňuje se princip kolektivní viny, stoupá xenofobií nálada obyvatel hostující země. I v zemi, která byla považována za velmi tolerantní se mohou náhle objevit restriktivní opatření. (tzv. šátkový zákon ve Francii) U nás je zatím známo, že děti imigrantů, konkrétně např. vietnamské národnosti dosahují ve školách vynikajících výsledků,

ráda bych však upozornila na to, že se jedná teprve o první generaci imigrantů, i když jsou to děti. Zatím nevíme, jak se u nás bude dařit jejich dětem.

To že jsou mnozí uprchlíci náchylní ke kriminální činnosti může mít řadu příčin. Jednou z nich je dle mého názoru špatná dostupnost práv. Čím jsou zákony vůči nim restriktivnější, tím spíše existuje snaha je porušit. Člověk, který žádal o azyl za situace skutečné nouze se v případě negativního rozhodnutí ve věci o udělení mezinárodní ochrany spíše rozhodne žít v ilegalitě, než by se vrátil domů. Ke kriminalitě už jej jen krůček. Druhou příčinou těchto problémů by mohla být malá možnost realizace v azylovém zařízení, někteří lidé, zvláště dospělí muži, se cítí špatně, pokud se nemohou realizovat v práci, či jinak a snaží se toho dosáhnout mimo azylové zařízení. Jedna z mých respondentek se o tom zmínila a zaznělo to z více stran, že „pokud jsou v dlouhodobém opuštění, že si prostě ty finanční prostředky nějakým způsobem seženou, otázka je jak, což my neřešíme“. Z rozhovoru se zdálo, že dokonce takové jedince považuje za schopnější se o sebe postarat, než jiné.

Touto úvahou spějí k závěru, že pedagogická a sociální péče v azylových zařízeních jednak koresponduje se stavem legislativy, společného evropského přístupu k uprchlíkům, jednak k tomuto přístupu přispívá, podílí se na tom, jakým způsobem jsou uprchlíci v naší společnosti schopní obstát jakožto její budoucí členové.

Seznam zdrojů:

1. Monografie:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha : Česká biblická společnost, 1996. ISBN 80-85810-11-5

CIPRO, M. *Aspekty výchovy.* Praha : Miroslav CIPRO, Praha 7, 2000. ISBN 20-238-5803-3

DIAMANT, J. *Psychologické problémy emigrace.* Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. ISBN?

DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie – vybrané kapitoly.* Praha : Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9

DYMEŠOVÁ, G. *Sociální práce s uprchlíky – Sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi.* Praha : OPU.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši - Základy logoterapie a existenciální analýzy.* Brno : Cesta, 1995. ISBN 80-85319-39-X

FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu,* Brno : Cesta, 1994. ISBN 8085139 -29-2

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník,* Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace,* Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HENDRIKS, M: *Sociální práce a uprchlíci, Utrecht Holland?* 1994, vydalo PPU, neprodejný výtisk, přeložila Dáša van der HORST,

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas.* Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

JEDLIČKA, R a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. - Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí,* Praha : Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0, s. 241

JŮVA, V. et al: *Základy pedagogiky - pro doplňující pedagogické studium.* Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8

KÁDNER, O. *Základy obecné pedagogiky*. Praha : Nakladatelství České grafické unie, 1925. ISBN neuvedeno

KIROVOVÁ, I.,MATÝSKOVÁ, D.,POBOŘIL, M. *Multikulturní výchova II*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. ISBN 80-7042-918-6

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V: *Člověk - prostředí - výchova - K otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2s

LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*. Brno : Cesta, 1998. ISBN 80-85319-79-9

MARXTOVÁ, M. *Děti z uprchlických rodin*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. ISBN 80-86991-76-8

MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V.: *Slovník pedagogické metodologie – pedagogický výzkum v teorii a praxi*, Brno : Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0

PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, Filosofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042-690-X.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-569-5.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. : *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1

PRŮCHA, J: *Přehled pedagogiky – Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4

PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno, MU-Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-210-1946-8.

SLAVÍKOVÁ,K *Předpisy o cizincích a uprchlících*. Praha:Linde, 1996. ISBN. 80-7201-0441

SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno : Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9

SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X

ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9

TRŽILOVÁ, J. *Na útěku (Status uprchlík)* Praha : OPU, 2004. ISBN 80-239_3813-4.

UHEREK, Z. *Integrace azylantů*. Praha : Etnologický ústav Akademie věd české republiky, 2002

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd.2. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6

VIZINOVÁ, D. a PREISS, M : *Psychické trauma a jeho terapie*. Praha : Portál, 1999 ISBN 80-7178-284-X

VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9

Rozhodnutí ředitelky Správy uprchlických zařízení MV, v Praze 1.9.2004, ročník 2004

Pokyn ředitelky Správy uprchlických zařízení ministerstva vnitra ČR, ročník 2006, číslo 44, ze dne 28.8.2006

Časopisecké statě:

HRADEČNÁ, P: *Azylová politika České republiky*. Přes, 2007, roč. 4, č. 11, s. 13

Elektronické dokumenty:

Aytlkoordination. [online] Dostupné na : <http://www.asyl.at>.

BBC [online] Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk>.

Český helsinský výbor. [online] Dostupné na <http://www.helcom.cz/>

Econnect. Dostupné na: <http://zpravodajstvi.ecn.cz>.

International Organization for Migration [online] Dostupné na: <http://www.iom.cz/>

KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času I. Aktualizované skriptum*. České Budějovice 2003 (Aktualizace 2006) [online] České Budějovice: TřJU, 2007. Dostupné na http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php

KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času (funkce, cíle, metody)* - Přednáška 3/07 – 11. 10. 2007 [online] České Budějovice: TřJU, 2007. Dostupné na http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/index.php

Ministerstvo vnitra [online]: Dostupné na: <http://www.mvcr.cz>.

Nesehnutí [online] dostupné na: <http://uprchlik.ecn.cz/cz/uvod.html>

Poslanecká sněmovna parlamentu. [online] Dostupné na: www.psp.cz

Slovník cizích slov. Dostupné na: [http://slovník-cizich slov abz .cz](http://slovník-cizich-slov.abz.cz)

Správa uprchlických zařízení [online] dostupné na: [http:// www.suz.cz](http://www.suz.cz).

Wikipedia Dostupné na: <http://de.wikipedia.org>.

Seznam zkratk:

COM: Centrum pro otázky migrace

ČR: Česká republika

ECRE: European Council on Refugees and Exiles

EU: Evropská unie

IOM: International Organization for Migration

MV: Ministerstvo vnitra

OAMP: Odbor azylové a migrační politiky

OPU: Organizace pro pomoc uprchlíkům

OSN: Organizace spojených národů

PPU: Poradna pro uprchlíky

PVČ: Pedagogika volného času

UNHCR: Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky

ZZC: Zařízení pro zajištění cizinců

Seznam příloh:

Příloha č.1

Příloha č.1:

Otázky:

- 1) Můžete mi prosím popsat svou funkci v tomto zařízení?
- 2) Když se věnujete této práci, tak nějakým způsobem pomáháte klientům, v čem?
- 3) Mohl/a byste mi říci něco o Vašich osobních cílech pro práci s klienty? O co usilujete, čeho chcete dosáhnout? O co Vám jde, když se s klienty setkáváte?
- 4) Myslíte si, že se daří tyto cíle plnit? Že to co si lidé mají odnést si opravdu odnášejí ?
- 5) Pokud by byla ideální situace, nebo někdy v budoucnu – Co by se dalo udělat jinak? Co byste chtěl/a změnit, o co usilujete?

Rozhovory:

A – Agáta

R – respondent

Č. 1

Věk: 27

Pohlaví: Žena

Vzdělání: VŠ – fakulta pedagogická, obor čeština/výtvarná výchova pro střední školy

Délka praxe: 4 roky, dříve učitelka

Délka práce v zařízení: 2 roky a tři měsíce

Komunikativní: Velmi

Zaměstnanec: Interní, ve výtvarné dílně

První, kdo mi byl ochotný poskytnout rozhovor byla absolventka pedagogické fakulty s aprobací český jazyk/výtvarná výchova pro střední školy, pracující v táboře jako pedagog volného času, převážně ve výtvarné dílně. Je mladá, pouhých sedmadvacet let a pracuje zde dva roky. Jejím krédem je, aby „ze sebe lidé něco dostali, aby něco tvořili.“ Dříve působila jako učitelka na základní škole a práci v azylovém zařízení popsala hlavně ve vztahu ke klientovi: „*Mně tady vyhovuje docela to, že hlavně s těma děckama můžu mít vztahy vyloženě kamarádský, že to není jako škola, že to je tomu hrozně vzdálený, že prostě mě berou jako ségru.*“ Když měla specifikovat, o co jí jde ve vztahu ke klientům, tak se jí vybavila věta jejího učitele: „*Na umění mě nejvíc baví kamarádi*“ Byla velmi otevřená, komunikativní. To co jí asi nejvíc trápilo, byly jednak vztahy mezi zaměstnanci: „*ono totiž nejde o kohoutek, ale o vztahy tady prostě mezi, v celým kolektivu, že prostě ty vztahy jsou prostě v jistým smyslu blbý.*“ A jednak chybějící koncepce práce: „*tedka řeknu něco, co by někteří kolegové neřekli, protože by se možná báli, ale mě tady prostě zoufale, už víc než rok chybí koncepce práce s uprchlíky*“

S pedagožkou volného času, kterou jsem znala především z výtvarné dílny jsem mluvila už den předem o jejích cílech pro její práci. Řekla mi, že usiluje o to, aby „ze sebe lidé něco dostali“ – tzn. aby něco **tvořili**, aby jen pasivně neseděli u počítače. Příliš se jí nezamlouvá současná praxe, kdy se klientům nabízí výlety, připadá jí to konzumní. Líbilo se jí, když byli dříve v táboře (za jiné ředitelky) zaměřeni na to, aby nějakým způsobem **navázali vztah s veřejností, prezentovali svou práci**. Požadavky z OAMP (pozn. Odbor azylové a migrační politiky) se prý mění “podle toho, jak se zrovna vyspali“. Klienti, děti i dospělí po sobě neuklízí.....Jen stěží se udrží u nějaké práce, neradi dodělávají to, co rozdělali. Druhý den jsem s ní nahrála rozhovor:

A: Výborně, dobře, tak jo, takže první otázka je, jestli bys mi mohla popsat svojí funkci v tomhle zařízení, co tady děláš

R: Takže já jsem pedagog volného času

A: mh

R: To znamená, že moje náplň práce je jako vytváření nějakého programu, volnočasovek pro ty klienty tady, pro ty dospělé i pro děti

A: mh

R: Ee, A v mém případě je to zaměřeno na výtvarnou, prostě, jsem ve výtvarné dílně, takže výtvarná činnost,

A: mhm

R: jako se všim všudy jako co se do toho prostě dá započítat, s tím že ee nějakým způsobem tady zajišťuju prostě chod tady tohoto prostoru no a já mám teda ještě na starosti ještě navíc nějaký další věci jako třeba že jo tady je tělocvična, takže když, když chci, tak můžu jakoby dělat i jiné věci, než jenom tu výtvarku, ale eee nemusím, prostě těžiště té práce je jakoby ta výtvarka no

A: mhm

R: a já nevím jak ještě jinak jak popsat jakoby tu, co to znamená jakože pedagogika volného času s těma uprchlíkama, protože, no možná k tomu máš nějakou další otázku, no takhle, prostě, prostě eště ,jako takhle já mám v pokynu, nebo v plánu, tedy v plánu e v náplni práci jako takový formulky jako **prevence sociálně patologických jevů**,

A“mhm

R: apod. Takže to je prostě o tom prostě být nějakým způsobem jako **tady být pro ty lidi**, když se potřebujou i třeba vypovídat, když chtějí něco dělat a nevědí co, tak jim **poskytnout prostě nějaký nápady**, když jako, když jako vědí co, tak jim prostě **poskytnout nějakou odbornou pomoc**

A: mh

R: a tak dále

A: dobře

R: á, no

A: eee, když se věnuješ týhle práci, tak nějakým způsobem pomáháš těm klientům, můžeš mi říct, v čem jim pomáháš?

R: hm, to bych taky ráda věděla, no jako, já nevím, jak to formulovat, jako je tady určitý procento lidí, dejme tomu, který jakoby si váží toho, že můžou semka chodit, že tady je tenhle prostor, že tady je někdo jako zaměstnanec, Čech

A: mhm

R: ááá, ale kterej prostě jako není není taková ta úřední osoba

A:hm

R: jó, že sice jsem jako zaměstnanec tady, ale můžu si s nima jako povídat, nebo prostě můžu s nima mít **neformální vztah**, můžou mi prostě říct věci jako jak je cejtěj, což třeba, většina z nich třeba co se týká nějakýho sociálního oddělení, nebo vůbec jakoby tam toho baráku vedle tak jakoby nemaj jako v sobě tu svobodu, jo, jako ne že by prostě ty sociální pracovníci nevzbuzovali v nich důvěru, ale prostě furt je to tak jako postavený, že tam je to nějaký úřad, řekněme

A:hm

R: jo, takže, takže, jeden z těch smyslů, kterej v tom vidím, je že prostě tady určitý procento, samozřejmě to je zlomek, protože to nemůžou být nikdy všichni

A :mhm

R:semka přijdou a jako řeknou mi věci, který třeba tam neřeknou, jo,

A:aha

R: potom se s tím třeba dá nějak pracovat, že, když potom ten klient má nějaký problém, tak já to vidím z jiný strany, než jako tam to viděj a jako dá se tomu člověku nějak pomoci třeba á,

A:mhm

R: no a pak druhá věc je prostě že jako podle mě ten efekt je jako vyloženě ve vobyčejnejm **vztahu**, jó, jakože ty lidi sou rádi, že maj prostě nějaký normální vztahy jako tady, i když samozřejmě ten vztah je hrozně okleštěnej, protože já si s nima nemůžu jít na kafe

A:mh

R:někam do města, nemůžu prostě, eh, nemůžu je pozvat domů, a tak dále, jako ten vztah nejde rozvinout,

A:mhm

R: ale na druhou stranu, je to taková jako první záchytná jako věc, že prostě ten člověk, když si chce s někým jako normálně pokecat, tak může

A:mhm

R:takže v tomhle, jako taková obyčejná jako lidská jako vztahová pomoc řekněme

A:mhm

R:jako že aj mě tady vyhovuje docela to, ee že hlavně s těma děckama můžu mít vztahy vyloženě **kamarádký**, že to není jako škola, že to je tomu hrozně vzdálený, že prostě mě berou jako ségru,

A:mhm

R: některý teda asi určitě, a ne jako instituci, což mě přide jako smysluplný

A:díky, to je dobrý

Ee Kdybys měla nějak specifikovat o co ti přesně jde, když se s těma lidma setkáváš?

R:nó,(smích), tak jednak, jednak jako ,jednak to,co sem třeba sem teďka říkala,

A: ono to trošku spolu souvisí

R: aby ty vztahy byli prostě smysluplný, ale aby nepřekročili určitý meze, á, to je jedna věc, jo, aby prostě, je to v podstatě aj škola pro mě, v něčem, hm, a potom druhá věc je, že musím nějakým způsobem teda plnit ten ten ten pokyn co mám, prostě tu náplň práce, což někdy je takový, že se v tom musím jako nějak, nó, nevím jak to říct, někdy se v tom musím fakt jako vycukat, jó, protože prostě musím dělat věci, který prostě mi přijde, že s tou prací nijak nesouvisí

A:mhm

R nebo je musím dělat tak, že to prostě jakoby zamezuje tomu nějak jako pracovat s těma klientama jako, nó, ale to už pak záleží na mě, jak to zvládnu, prostě, jak se s tím poperu, že jo, protože občas musím dělat takový věci jako já nevím, že, tak ono to v tom pokynu taky náč je, že tady vyzdobovat někde prostory, což teďka teda už taky nejsou takový tlaky, jo, že prostě mám někdy dojem, že jako musím dělat věci, který s tou prací nesouvisí, že já sem pedagog volnýho času a ne jako nástěnkář, jó, ale problém je v podstatě jako v jakýkoliv instituci, když se tam vyskytne, někdo, kdo jakoby má náčou, něco společnýho s výtvarkou,

A:jo

R: tak se po něm chce, aby dělal ty nástěnky třeba, ale to už je jakoby vedlejší, vedlejší věc,

A: že je to trošku jako ve škole jo, nebo

R: no v něčem jo, no, ale, tak jako já prostě nějak sem smřila jako s osudem prostě učitele výtvarky, nebo, nejsem tady jako učitelka, že jo, prostě je to něco jinýho, ale že prostě to okolí to prostě nějakým způsobem jako chce a záleží jenom na tom jestli prostě jak to ustojím a jak si to udělám, jak si to jako vyhádám, ještě, prosím tě, jak zněla ta otázka?

A:No o co ti jde, když se s těma klientama setkáváš

R: jó, no ty vztahy, to jsem říkala a pak, jako vzhledem k tomu, že tady prostě mám s nima dělat nějaký to výtvarno, tak mě de jako třeba co se týká těch děcek o to, nějakým prostě, něco je prostě jako fakt naučit i když oni chodí do školy a mají tam tu výtvarku, tak prostě nějak v nich **rozvinout něco, co v nich je**, jako že fakt se mezi nima najdou děcka, nebo i dospělí, který prostě něco uměj, **ale potřebujou, aby je někdo jakoby vedl**

A:hm

R: což je v něčem takový jako takovej podivnej nadstandard

A:jo, mhm

R: proč učit uprchlíky malovat, na druhou stranu, jako to výtvarno, nebo ty, ty dovednosti a způsob **přemejšlení o tom tvoření** jim může pomoci prostě jako jednak **přežít tady ten čas čekání,**

A:jo jo jo

R: kterej je někdy fakt dlouhej a jednak je to prostě může nakopnout dál, v podstatě když se učíš cokoli novýho i když to třeba prakticky nevyužiješ, tak tě to prostě posouvá dál, takže já věřím tomu, že když tady prostě ee jako chlapík, kterej je já nevím co profesí, ale **učí se**, nebo naučí se dělat jako keramiku náč, tak ho to nějakým způsobem obohatí prostě v životě, prostě byl tady chlapík, kterej přišel s tím, že on v životě nevezme štětec do ruky a nebude

A:mhm

R: a pak sem s ním, pak proběhl určitéj čas a zažila jsem moment, kdy on mi sem vběhl a scháněl se kde je „Blint rám“ protože chtěl malovat, už byl nadrženej, prostě už a teďka nebyl materiál a on tady tejděn čekal kdy už bude moct

A (smích) aha

R: jo že **objevil něco novýho v sobě**, co mohl dát navenek a to je vždycky, to se povede málokdy, ale vidím v tom smysl jako asi nejenom mezi uprchlíkama, ale v podstatě když se ti podaří **předat** jako komukoliv **cokoliv** jako nějakým způsobem takhle **smysluplnýho**, tak to určitě má význam,

A: jo

R: takže předat, předat, jde mi o to **předat něco, co jako umím**, aby ten člověk mohl dostat sám ze sebe něco a jako ve svý cestě někam pokračovat, prostě objevit v sobě něco novýho, jo a ta výtvarka je jenom prostředek, ne cíl,

A: mhm

R: takže tak

A: teďka ty si mi vlastně už trochu odpověděla na tu další otázku, kterou teprv mám,

R: no

A: ee ty jsi mluvila trošku o těch cílech , který ti vlastně dává někdo, jednak o těch svejch osobních a jednak že ti to dává někdo zvnějšku, že jo a kdybys měla říct jenom ty svoje vlastní cíle, který ti nikdo nediktuje, čeho bys jako chtěla dosáhnout tady

R: Ty jo, to je strašně těžkýno, jako, aby tady prostě něco vznikalo,

A: hm

R: přičem, to je takovej cíl, kterej nemá jako výstup, ale to mi nevadí, mě de o to, **aby tady prostě něco vznikalo**, něco životaschopnýho,

A: mhm

R: to znamená jako vztahy, nebo prostě to že prostě že uvidím, že se nákej člověk, mm, prostě prostřednictvím toho, co tady jako děláme dostal někam dál, nebo se něco naučil, nebo prostě, no já nevím, jak to jako jinak nazvat jo,

A: já myslím, že už jsi mi toho řekla dost

R: asi tak, no asi tak, prostě, jeden můj učitel řekl takovou větou, „**na umění mě nejvíc baví kamarádi**“, takže já to mám takhle daný prostě, jako aby se tady dělo něco, co jako dává smysl, ačkoli to nejde popsat jakej, nebo proč vlastně, ale jako víš to, že to je dobře, víš to, že to prostě dává smysl, takhle to dělat.

A: jo dobře, už jsme za půlkou

(smích)

Myslíš si, že se ti to daří plnit, že si ti lidé odnesou to, co si odsud odnést měli? Že se to daří v praxi, kdybys to měla nějak zhodnotit?

R: mhm nó, ta některý možná jo, ale ono je to, jako já jako v poslední době prožívám takovou, určitou takovou, jako takový rozčarování, to jsem ti říkala už trošku včera, ale, no

A: no to jsem slyšela no,

R: ale že vždycky když se na tim zamyslim víc, tak jako zjistim, že **tady sou lidi, kteří si odnesou něco dobrýho**

A: jo

R: A že možná se mění nějakým způsobem moje nároky áá protože, někdy tu **zpětnou vazbu potřebuju vidět** a někdy jí vidět nepotřebuju a teďka bych zrovna ráda, kdyby nějaká byla, protože to je takový, že ty někdy prostě jedeš na vlně a najednou ta vlna jako takhle klesne, a **ty potřebuješ vidět aspoň trošku že to dává smysl**, což mi teďka někdy místy jako uniká, možná vlivem jako těch okolních věcí, áááá nó, ale zjistila jsem, vždycky když nad tím jako přemejšlym, jako, proč něco nefunguje, **třeba dávám málo**, že se soustředím jako na jiný věci, potom, jo že to šulim prostě jo a **potom nevidim ty výsledky**, jo, že to je čistě jakoby můj problém, že je nevidim

A:jo

R:jo že , že prostě to jak sem ti tady popsala nějaký ty cíle, tak jedna věc je je mít a něco začít a druhá věc je je jakoby vytrvat v tom a prostě jít s těma lidma tu cestu, abych ty cíle mohla jako vidět, nebo jestli co se stalo, jako v něčem tady prostě, v něčem co se týká třeba těch vztahů, tak je to takový docela fajn, ale, jako teďka ono bylo takový docela hutný září, předtím jsem měla dovolenou, my jsme měli takovou velkou akci 3.října a

A:mhm

R: že sem byla fakt v jednom kole, prostě se to se nezastavilo celý září a teďka jak to bejvá po těch akcích si řekneš uf - a co jako

A: jo, co z toho

R:a přitom jako ta akce byla dobrá a vím že jsme nějak dobrou práci odvedli,

A:ano

R: **byla jsem za to pochválená**, vážím si toho, ale prostě už ten večer jsem si říkala, ty jo,něco je špatně, mě je to jedno prostě, ale možná je to i tím že teďka řeším jiný osobní věci, který mi do toho trošku jako zasahujou, no

Nicméně, když to mám zhodnotit tak prostě ty jako jako něco vzniká prostě, něco smysluplného jako určitě vzniká, ale jako byly doby kdy jsem to vnímala víc,

A:jo, že

R: ale možná je to vidím prostě že jako mám dluh, že do toho,do toho jako nedávám tolik, kolik bych chtěla

A:dobře děkuju a úplně poslední otázka, pokud by byla situace tady nějak ideální, co by se dalo udělat jinak, co ty bys chtěla změnit, nebo o co usiluješ

R:no mě tady chybí jako teďka, některý, některý

A:kromě kohoutku

R:no to jsou ptákoviny, ono totiž nejde o kohoutek, ale o vztahy tady prostě mezi, v celým kolektivu, že prostě **ty vztahy jsou prostě v jistým smyslu blbý**, teďka řeknu něco, co by někteří kolegové neřekli, protože by se možná báli, ale mě tady prostě zoufale, už víc než rok chybí koncepce práce s uprchlíky, nejenom **pedagogika volného času, to je prostě nadstandard** jó a když mi někdo řekne koncepce se mění, běž pryč protože tohle se zavře, tak já to řeknu beru, ale mě **chybí koncepce celkově prostě sociální práce, vůbec koncepce** jako toho proč a jak ten tábor funguje, co se tím sleduje co těm lidem máme dávat, co ne, jakým způsobem je jako vést, protože jako ta moje práce je v něčem postavená tak, **že já si to můžu užívat** a když si to užívám podle těch cílů, jak jsem ti to řekla tak je to dobrý, protože, když si to budu užívat, tak si to budou užívat ty lidi kolem mně a

bude tady vznikat něco smysluplného, bude tady nějaká radost, bude tady takový jako, bude tady ta **zábava**, bude vznikat prostě tak něco prostě **nějaký výstupy, který můžeme prezentovat**, ale to není všechno prostě, já, mě trochu chybí jakoby koncepce shora, kterou tvoří prostě nějaký ministerstvo, nebo kdo vlastně, jo , chybí mi trochu, jako vědomí toho, proč se to dělá, proč si tady dělat nějakou zábavu

R: jo, **proč sou peníze investovaný do volnočasový aktivity, ale ne do kurzu češtiny**, ty tady jako nějak jsou, ale je to financovaný zase nějak jinak a teď jsem se tady bavila s jedním klientem, kterež chodil vloni, jako loňskej školní rok, bylo to perfektní, všichni si to strašně pochvaluju, ale bohužel na to nejsou letos, není projekt a zas jenom pro začátečníky, takže on nemůže pokračovat, ačkoliv by hrozně rád,

A:aha

R: takže mi přijde trochu že je tady určitá disproporce mezi tím, co se dělá a co by se mělo dělat, tady chybí jako apel na ty lidi, aby se osamostatňovali, aby se integrovali, což je sysifovská práce, fakt je to jako boj s větrnými mlýny, to mě je jasný, ale

R:ee já myslím, že tomu je trochu rozumět,jo ale jakoby, jakoby chybí mi tu jako koncepce toho co dělat a proč jako je to nakonec hozený na tom, že ten člověk dole, jako jsem já nebo moje kolegyně v zastávce u Brna, jako že si zavoláme, hele, myslíš, že to dává smysl to takhle dělat? , ale chybí mi prostě v Praze na centrále někdo, kdo by mi řekl holky, tímhle směrem máte jít, tam s těma lidma v Praze prostě řešíme účtenky a i když jsou to metodický vedoucí naši v podstatě a já tu metodiku postrádám, já dostanu prostě pokyn, kterež je napsanej na papíru, ale jakoby to je takovej, to jsou takový mantinely, ale prostě když máš mít metodickýho vedoucího tak to neznamená, že ty podepíšeš pokyn kterež má a tím jeho práce skončí, ale že bude za tebou jezdit, že bude jezdit do toho tábora, bude vidět, co se tady děje a bude taková zpětná vazba, řekne nám hele,ujíždíš, protože takhle to nemá smysl, **koncepce celý správy uprchlických zařízení, koncepce práce s uprchlíkama, s žadatelema o azyl** je jiným směrem prostě, ty si s nima nemáš užívat zábavu, ty je máš **vést k tomu, aby byli prostě třeba samostatný**, mhm, děti máš učit tohle, jó, je to takový že já to musím jako hledat sama a musím to hledat ve svém svědomí, musím to hledat prostě nějak to jako přetransformovat z toho, co jsem se učila na pedáku, co jsem se snažila učit na základce děcka jo a teďka prostě jakoby, jakoby připadám si v tom sama,jo, že to je to co prostě mi chybí, jako jakoby směr za kterým jdeme a z toho potom i jako vyplývá, že nejsme moc, myslim, moc dobrej tým jako zaměstnanci, ale myslim si, že to je asi všude, že to je jako obvyklej problém tady v kolektivu, každej má jinej názor na věc, ale trochu mi tady prostě chybí ta, nějaká metodika, nějaká jako koncepce, ono to tady dřív bejvalo, protože byla jiná ředitelka, teďka nechci aby to znělo jako kritika vedení, jako ředitele SUZky (Správa uprchlických zařízení), to ne, ale prostě situace se změnila, prostě vládne nám někdo jinej a my jsme prostě organizace, která spadá přímo pod vnitro

A:mhm

R : a teďka nám vládne pravice, předtím to byli sociální demokrati, takže samozřejmě to má, je to přímo úměrný, prostě příměj prostě vliv, prostě ten

sociální jako jedinej sociální práce probíhá jinak, ale oo, ve výsledku prostě tam se to nějakým způsobem změní nahoře ale než to dolu rok a půl, ale ten rok a půl vypadá jinak, my už tušíme, že je to jinak, ale nevíme co vlastně, jo

A:mhm

R: ááá, jako teďka to pomalu spěje k tomu, jak jsem ti říkala, prostě bylo zavřenejch několik táborů poslední vlastně rok byla zavřena Stráž, nebo rok a půl Bělá pod Bezdězem, Stráž, teda Seč, na Seči byl tábor, Zbýšov a teďka předtím ještě Havířov a ještě jeden ee, prostě ještě jeden, takže pět táborů,

A:zavřeli pět táborů, jo

R: zavřeli pět táborů, ono to byly jako menší, to nebylo takhle velký, třeba ten Zbýšov, tam bylo padesát lidí, prostě menší tábory, ale prostě mění se, my vidíme, že se mění jakoby, že se mění jakoby celá ta SUZka, že dochází k nějaký optimalizaci nějakým směrem, ale nevíme moc proč, já mám někdy takovej dojem že dostanu odpověď vždycky když se ptám, drž hubu a dělej dál jo, nikdo mi to samozřejmě neříká tuhle věc, ale nikdo mi neřekne nic určitýho a teďko jako teďko prostě od 21, nebo kdy to schválili prosince vstoupíme do Šengenskýho prostoru a my víme, že se něco změní, stejně jako se změnilo, když jsme vstoupili do Evropský unie, prostě změní se, změní se jakoby složení těch uprchlíků, změní se počet, nikdo neví jak

A:mhm

R: a je mi jasný, že ta koncepce tý práce je v něčem komplikovaná právě proto, že **pracujeme s tak neuchopitelným, neuchopitelnou skupinou lidí, protože ty uprchlíci prostě, to nejde naplánovat**, když máš školství nebo cokoliv jinýho, prostě práci, já nevím i s narkomanama, těch je furt, nějaká určitá, je to furt nějaká ohodnotitelná skupina prostě těch dětí ve škole máš furt stejně, trošku jich ubejvá, trošku jich třeba přibejvá nebo se to někam přejevá, ale je to taková pomalá věc

A:mhm

R: jó, kdyžto tady prostě chvilku to vypadá, že tady nikdo nebude a najednou žuch ho se semka přivalí prostě banda lidí z Kuby jó a nebo prostě před rokem lavina lidí z Kazachstánu a nevíš proč a jako nikdy dopředu prostě nemůžeme tušit, kde se změní jakej předpis a kde se vytvoří cestička, jako třeba ty Kubánci chodí přes Rusko, protože jo a to je příklad, nebo v loni v září tady byla vlna Egyptanů, který v podstatě měli Českou republiku jako přestupní stanici do Itálie a todle sou věci, který prostě nejdou předem vědět, takže mě je jasný, že ta koncepce, nebo ta vize celk., ta koncepce jako že nejde jako moc uchopit že to je fakt jako těžko uchopitelná skupina ty uprchlíci ale na rozdíl od toho ta vize by nějaká bejt měla a to teďka postrádám prostě

A: dobře, tak já ti moc děkuju

R:to byla sáhodlouhá odpověď, co (smích)

A: super, bylo to bezvadný

Č.2

Věk:57

Pohlaví: Žena

Vzdělání: SPGŠ – Střední pedagogická škola

Délka praxe: 30 let

Doba práce v zařízení: 1 a ¾ roku,

Komunikativní: Průměrně

Zaměstnanec: Interní, v dětském centru

Sedmapadesátiletá vychovatelka z dětského centra je zkušená žena s dlouholetou praxí, i když v zařízení pracuje teprve přes rok. Do rozhovoru se jí příliš nechtělo, měla trochu strach. Dětské centrum s nadsázkou charakterizovala: „*tady to je úschovna ne zavazadel, ale dětí tomu říkám.*“ Zmínila se o problémech s komunikací, o různých bariérách. Jako ta největší se jí jeví být náboženské vyznání. „*Ty muslim? Ona se zeptá a když řekneš ne, tak ona se s tebou nekamarádí, proč ne muslim? A jenom ty muslim a ty muslim, ostatní neuznávali třeba.*“ Hodně se rozpovídala o azylovém zařízení jako takovém. Terčem její kritiky se stal celý systém péče o uprchlíky. „*myslim si, že tady je taky jako trošku srážíme v tom, že tenhle celej systém je naučil, nebo jim furt dává, někdo jim furt něco dává a oni se nemusí o to snažit a tady se musí trochu snažit, oni přijdou a máš bonbon? Jakožto vychovatelce jí velice chybí metodické pokyny.* „Beru si metodiku práce ze školky. Není specifikovaný program“

A: Tak jo, tak já se začnu ptát, první otázka: Jestli mi můžete popsat svojí funkci tady v tom zařízení, co děláte, co je váš úkol

R: Tak tady to je jako vychovatelka, zařazení, nebo i volnočasovka,

R:jo vlastně se tady věnuje dětem, dopoledne malejm, to funguje jako mateřská školka

A:mhm

R: odpoledne to má fungovat pro starší děti, ty co se vrátili ze školy, takže to je jako družina spíš, no jenže ee dodržuje se to někdy někdy nedodržuje, když třeba je málo dětí odpoledne maj odpolední školu, nejsou tady, tak ty malí děti škemraj, prosej, brečej chtěj bejt tady, tak, záleží na nás, buďto si je sem pustíme a máme s nima víc práce, nebo si je nepustíme a máme tady pár školáků, to záleží vysloveně na nás a třeba paní vedoucí říká že nač si stěžovat práci třeba že jo na jednu stranu si přidáváme práci

A:aha

R: že sem pustíme ty děti, nebo dopoledne že sem pustíme ty mrňousové(malé děti do čtyř let by do centra měli chodit s maminkou, ale někdy je pustí rodiče samotné) kolikrát Kazašky toho využívali, že sem strčili úplně ty dvouletý chvilku tady byly pak zas odešly, tak to se dá dělat taky jen při určitým počtu dětí, anebo podle toho esli potom už ty maminky víme, která toho zneužívá, která ne, která nutně potřebuje na chvilku pohlídat dítě třeba do pračky pro prádlo a za chvilku si

přide a sou maminky, která doma leží a spí a hodí sem děcko, a starejte se, že jo a přitom nemaj co dělat, že jo do práce nechoděj a tak

A:aha

R:takže ono, spíš se tady to je já vždycky to hlásím a říkám že tady to je úschovna ne zavazadel, ale děti tomu říkám

A(smích)

R:oni si sem potom chodí i maminky, vždyť jsi to viděla, že přijdou si sem, udělaj si tady takovej drbací koutek, no já nevím, co ještě

A: dobře, tak jdeme dál

R:nó

A:když se věnujete týhle práci, tak těm dětem nějakým způsobem pomáháte, v čem si myslíte, že jim pomáháte?, asi

R:no tak určitě jsou to taky hygienický návyky, protože struktura těch dětí je různá, že jo, třeba sem tady konkrétně ty černoušci prostě tamty hygienický návyky nebyly a jelikož aby obstáli u těch ostatních tak, protože ty se od nich odtahovali že smrděli, nohy jim smrděly, všecko, oblečení, takovým zvláštním, tak děti je od sebe třeba odstrkovali, že jo, teď oni jim nerozuměli pochopitelně nevěděli proč, tak jsme jim zase, že oni jenom francouzsky, tak jsme tu jednu azylantku požádali, tak ona mamince řekla a děti od té doby chodí vymydlený, nastrojený, značkový oblečení, že kam se hrabou naše děti za nima,

A:aha,aha

R: jó takže ono jenom navodit a aby se koukali a chytli se toho, takže tyhlecky návyky, potom ee mezi sebou že jo, šikmookí, tmavookí, s tmavou pletí, světlí, muslimové všechno dohromady jsou to děti a jsou všichni stejný, takže s tím jako to, já nevím jak se to říká, etnikum, no to je jedno, prostě tadydle s těma, s tím aby se **sžili dohromady**, že protože tady doma jsou ty některý ortodoxní muslimové.Ty muslim? Ona se zeptá a když řekneš ne, tak ona se s tebou nekamarádí, proč ne muslim? A jenom ty muslim a **ty muslim,ostatní neuznávali třeba**. Jsou tady děti takový nadřazený jako, maminky jsou třeba s pěti dětma máma a to je všechno, furt si stěžujou, všechno musí mít, ale kdybys je viděla jak jsou oblíkaný, jaký maj nároky, oni jen tak na sebe něco nevezmou, jen tak si nevezmou nějaký věci, **myslim si, že tady je taky jako trošku srážíme v tom, že tenhle celej systém je naučil, nebo jim furt dává, někdo jim furt něco dává a oni se nemusí o to snažit a tady se musí trochu snažit**, oni přijdou a máš bonbon?

A:aha

R:suveréně, že jo a máš tohle? Já si vezmu domů. Kradou hračky, že jo, berou to tady, musíš taky hlídat, takže oni jsou zvyklí z tohodlectoho systému furt jenom brát

A:jo, takže naučit je něčemu jinýmu

R: trochu střídmosti, jo, že jsou si tady všichni stejný, protože někdo má lepší oblečení než támdlecten, že jo a už tady taky jsou takový a přitom nemá nikdo nic, jo, to všechno dostanou, charita, že jo, za pár šupů,nebo já nevím, kde to scháněj, prostě to nemám takový oblečení značkový ani já doma, v čem oni tady choděj oblečený a eště se jim to nezdá třeba, si vybíraj, nó k tomu **tu češtinu, ten**

jazyk, aby věděli, to neznaj, tak pomalinku a oni se strašně rychle učej, odposlouchaj, opakují po tobě, smějou se, neví, co to je, opakují, takže češtinu a já nevím co ještě

A:dobře, můžu jít dál?

R:no

A: Mohla byste mi říct něco o vašich cílech pro práci s klienty, o co Vám jde, když se spolu setkáváte, čeho byste chtěla dosáhnout, když ty děti přijdou?

R: mě teďka, mě teď už, protože tady si jako nemůžeš dávat nějaký cíle dlouhodobý, protože ty děti se furt měňej, furt se obnovujou, když někoho něco naučíš, tak on ti za chvíli odejde, přijde úplně někdo, kterej zas nic neumí a učíš ho znova, že jo, zvykneš si na nějaký děti a odejdou a přijdou úplně cizí, zase si musíš zvykat, čili to je tady ta práce vlastně pořád začíná, tady nikdy nekončí

A:mhm

R: jo tady prostě, aby ty děti sem chodili rádi, aby tě měli rádi, nebo aby neměli strach, že jo, prostě nějak ty **bariéry aby se překonaly** a jinak jako prostě **vycházet vstříc** já tobě, ty mě, tak nějak se srovnat, ale nějaký cíle, jako že bych chtěla nějak ukázat ne, já už teda jako, jednak jsem před důchodem, že jo a jednak to tady ani nejde a myslím si, že ty malý děti, že mladý holky, že jako je to tady jako dost traumatizuje, že tady dlouho nevydržíš, jo při týdle práci, to není jako na dlouhodobou, na dlouhodobý zaměstnání si myslím jako pro ty ambiciózní mladý holky, že jo, protože tady se snažíš, jednak ti házej rodiče klacky pod nohy, s těma protože to sou náboženství a různý takový, že taky nepřijímaj ty naše věci, takže ty tady něco nachystáš a přijdou dvě tři děti a jelikož to máš v plánu a musí se to udělat, tak to uděláš a pak to vlastně zkrachuje tady na tonhlectom a nemá, to tě vlastně srazí a nemáš pak říct si za rok to bude znova a zas to bude hrozný, nesmí se to takhle brát, no a ty mladý holky myslím si, chtěj dokázat, jako něco

A:jo

R:že je to fakt, že tady jim, sou to chudáci, uděláš jim zázemí, ty děti, aby se ty tady měli dobře a to ale nekoukat nějak moc dopředu, stanovit si nějaký cíle, prostě, máš to na ten rok asi tak naplánovaný, ale během toho roku buďto se ti ty děti změňej dvakrát, nebo se ti nezměňej, že jo vlastně k tomu poslednímu cíli se dostaneš třeba s dvouma dětma

A:mhm

R: jako že třeba tadyten cyklus roční s nima jako projdeš, je to takový,.....

A:dobře, teď jste mě trošku zaskočila

R: copak, čím pak (smích)

A:no, teďka mám ještě otázku, která s tím souvisí, která na to navazuje, jestli se teda daří ty cíle plnit, jestli to co si ty děti maj odnést, si odnášejí, vy jste mi vlastně na to vlastně trochu odpověděla

R: nó, tak jako v rámci té doby co jsou tady, že jo, tak co se stihne, to si odnesou, že jo, když jsou tady dýl, odnesou si toho víc, když jsou tady krátkou dobu, přijdou sem děti, který tu sou tejden, čtrnáct dní, s rodičema zmizej

A:hm

R: a sou někde v čudu za tři měsíce se vrátěj a sou tady znova a vlastně to začíná znova, takže

A:jo

R: se to přizpůsobuje vlastně tý struktuře těch dětí a těch rodin, protože jsou třeba tady teďka z těch Kazachů, ale jsou Kazaši a Kazaši, některý jsou cílevědomí, že ty děti maj úplně perfektní a dbaj, tady je choděj kontrolovat, do školy, všechno perfektní a některý prostě nepřijdou, vypustí ty děti, dítě, jako když je vedle v obýváku, vid', takže ta **komunikace s nima**, nahánět, říkat, kvůli škole, že jo, vyřizovat, tady nejvíc problémů vzniká ve škole, když jdou do města do školy, tak to jde tady vlastně přes dětský centrum, jako my za to máme největší zodpovědnost, ale prostě nevím kdo to vymyslel, protože tady máš děti, máš práci a ještě vybavovat děti do školy a eště vlastně komunikovat se školou jo, když vlastně tady maj rodiče, to než, oni nekomunikujou ty rodiče, většina teda, že třeba zavolá paní učitelka a řekne, on nechodí do školy, no, takže mi víme, že nechodí do školy, my to mamince řekneme, že každej den tu docházku zjišťujem, proč nebyl, ona řekne ble ble ble, omluvenku napsat nebo po někom poslat, máte notýsek, ano ano, tak si myslíš, že jo a ono houby za dny paní učitelka volá znova, jaktože nemaj zprávy, no to už potom musíš na sociál, ať si to sociál vyřeší

A: jsou to starosti

R: je to takový, no, je to, doma, že jo doma učitelka pošle notýsek, máma si to přečte s tátou a už se dělaj, tady to ne prostě, tak není, tady je to přes více a taky to dýl trvá a není to tak důsledný

A: tak už mám jenom poslední otázku

R: no

A: Kdyby byla ideální situace, třeba někdy v budoucnu, tak co si myslíte, že by se dalo udělat jinak, nebo co byste chtěla změnit tady

R: (odklání se ode mě, dívá se z okna, nedívá se mi do tváře) Ježišmaria, co změnit, co změnit? Já nevím, **no celou tu strukturu**, jednak toho **ubytování** si myslím, že jako, nevím kam to zařadit, protože to není ani jako kolej, není to ani ani jako hotel, ubytovna, není to ani jako doma,

A: jo

R: jó, je to takový jako neosobní mi to připadá,

A: hm

R: jako že se tady moc dobře nemůžou cejtit

A: aha

R: já to nevím, já to třeba беру podle sebe, taky jsem už různě bydlela, když jsou třeba děcka na koleji, mladý, tak tam bydlej po dvouch ne, v pokojích, tady jich kolikrát bydlí spousta a teďka jsou z jiný země a maj se srovnat, že jo, je to fakt, že to jsou běženci, ale stejně sou to lidi, že jo, tak si myslím jako že by mělo bejt počítáno jako víc, víc to rozčleněný

A: jo to bydlení

R: no to bydlení, aby třeba nebydlelo pět chlapů pohromadě, že jo,

A: aha

R: nebo já, že potřebujou taky to co prožívaj a s tímhlectím systémem, jak **taky to trvá všechno dlouho**, tak nepotřebujou se rozčilovat s někým, kterej jim tam dělá binec, že jo, na pokoji

A: a přímo tady ve školce?

R: tady ve školce no já si myslím že tak jako, tady si myslím, že, jaký si to uděláme, takový to máme, jako to už musí bejt, když nám paní vedoucí třeba do

toho něco, že jo tak jako všude, ee, ňáký, většinou jsou to ňáký papíry, nebo prostě ňáký bezpečnost, já nevím, přijde a dítě někde leze, tak má třeba z toho strach, aby se něco nestalo, tak jsme se taky pojistili a pan ředitel teďka v Praze o tý bezpečnosti, když opustí tady dveře, tak už my za něj neodpovídáme, že jo, takže, protože ty děti tady lítaj bezprizorně všude možně, jo a nevím no teďka **peněz zatím z toho eurofondu bylo taky dost**, že se dali i různý akce i nakoupit věci pro ně, hračky a takový, sice to trvá strašně dlouho, je to neohebný všechno, je to taková, přitom je to tady už kolik roků a **chybí tomu, taková pružnost**, že jo, trošku jako když , je to furt jako na začátku, jako když nevědí, co je potřeba

A:jo jo

R:furt musíš přes deset lidí, než se dopracuješ k tomu, co ty potřebuješ, spoustu papírů, nevím, jestli to je všude, nebo mě to připadá jenom tady

A: mhm

R:ale jinak jako si myslím, že tady teďka v tomhle stavu tady zrovna, tak si myslím, že nám tady není špatně a dětem taky ne, jako že to tady bylo navržený dobře, ty prostory že jsou taky dobře využitý

A:tak to je dobrý, tak děkuju, víc toho po Vás nebudu

R:jé tak to ani nebolelo Ježíši, já myslela, Bůh ví co

Po skončení nahrávání se paní rozhovořila a dodává (přibližně):

Není plán práce, není osnova, **chybí program práce, metodika**, z Prahy přišlo asi 14 bodů. Třeba i vím, co s nima dělat, teď jde o to, jak to nazvat (zřejmě ve výkazu). Beru si metodiku práce ze školky. Není specifikovaný program. Vymyslíš program, děti některý to udělaj. Nejhorší jsou prázdniny, děti nechodí do školy, je jich tu spleť. (děti různého věku) Tady není návod, je to nastíněný. Je to na tobě – knížky, program, furt improvizuješ, tápeš, zjistíš, že je to blbost, citem se člověk naučí. Maminky jsou uzavřené, nekomunikujou, dlouho jim to trvá, zvykají si půl roku, komunikuješ s dětma, nemůžeš s rodičema. Děti nepošlou na besídku, není to jejich svátek, zvyk. (Vánoce) Kazaši nesmí malovat vše živé. Nesmí malovat maminku na svátek matek.

Všechno dostanou zadarmo, **jsou zvyklí brát, nic nedávat**, jsou nespokojený, mají všechno. Pomoc (uprchlíkům) trvá to dlouho, procedury jsou dlouhé, dlouho nás vyjídaj. Jsou tu trnem v oku (v Kostelci), všechno maj zadarmo, všechno dostanou. Kazašky – koukaj na vás jak na služku, mají na starosti jen děti, nepracujou a ptají se: „paní, proč vy chodíte do práce?“ Ony jsou furt tady, furt ta samá práce, na zbláznění. Děti v táboře neznaj slůvko prosím – dej a udělej a hned - vztekaj se, kopou mámu, řvou.

Č.3

Věk: 33

Pohlaví: Žena

Vzdělání: 2x maturovala – textilní a hotelová škola + kurz Terénní sociální pracovník

Doba práce v zařízení: 7 let

Délka praxe : 14 let

Komunikativní: Řekla mi, že je stydlivá, zpočátku nechtěla hovořit, pak se rozmluvila

Zaměstnanec: Interní, zaměstnankyně stálé služby, sociální pracovnice, též cvičitelka aerobiku

Tuhle ženu jsem poznala nejprve jako cvičitelku aerobiku. Byla velmi rázná, působila sebevědomě a rozhodně. Při pomýšlení, že ji budu nahrávat, však prohlásila, že je stydlivá. Nakonec se rozmluvila. Ukázalo se, že hlavní náplní její práce, je činnost sociální pracovnice. Jako jedna z mála řekla otevřeně, že jí práce baví: „*mě baví práce s lidma , což tady je, zajímá mě ta problematika těch lidí.*“ Největším jejím zájmem však bylo cvičení „s tím jsem naprosto spokojená, že mi tady umožňují cvičit v pracovní době“. Poprvé pro mě se tak objevila myšlenka, že PVČ je určitý nadstandard, něco, co je z hlediska vedení až na druhém místě. Nejkrásnější odměnou za dobře provedenou práci jsou pro ní rozhodně reakce jejích klientek: „*když tam takový ty černošky výskaj a úúúúúúááááá,óóóóóóóó, jéžiš, tak to je , to je nádhera, jo.*“

neklid, ruch, chyba v nahrávání

R:no takže naše oddělení pracuje 24h denně, takže nahráváme? Jo. Řešíme problémy klientů, takže se na nás obrací v jakoukoli hodinu i v noci, v případně nutnosti teda během nočních hodin jim voláme sanitku, pokud to není problém, který vyřešíme na místě a pokud to je závažný zdravotní problém, tak se po poradě se zdravotní sestrou, doktorem v nemocnici, v případě vlastně voláme sanitku, pak když je konflikt jakýkoliv na budově, měli jsme tady už rvačky a prostě není to často, tak ke všemu, ke každému konfliktu musíme jít, vlastně vyřešit nějakým způsobem situaci

A:jo

R: je to třeba přestěhování klienta na jiný pokoj, nebo pokud zjistíme opilost, odvést na vrátnici, popřípadě když je agresivní, tak volat policii

A:mhm

R:která ho veme na záchytku, prostě podle situace se řeší konflikty, podle momentální, nikdy Vám, nikdy nemáte stejnej, stejnou situaci, stejnej konflikt, jo , pokaždý ten konflikt je jiný, takže na to neexistuje žádný mustr, prostě v momentě, kdy ten konflikt vznikne, tak se musí řešit nějakým způsobem že ty lidi se na nás obrací, od půl čtvrté teda vlastně jsme tady, zastupujem vedoucí, zastupujem všechny oddělení, jsme tady sami,

A:Jo

R: máme na povel ochranku. Musíme kontrolovat a kontrolujem teda budovu, co se týče zařízení i vlastně situace v jaký se nachází klienti

A:dobře
tak to necháme, tu první otázku

ruch, postraní hovory

Když se týhle práci věnujete, tak těm klientům nějakým způsobem pomáháte, můžete mi říct v čem?

R: tak určitě nejdůležitější je psychická podpora, protože oni jsou žadatelé o azyl, vlastně opustili svojí zemi

A:hm

R: kde teda nechali všechno, vědí, že do tý země se nemůžou vrátit, takže důležitý, kolikrát klient chce pouze dobré slovo, vlídné, přijde si popovídat, postěžovat si, takže ho vyslechnem ho, takže to je asi taková ta nejdůležitější pomoc a druhá, jak už jsem říkala, tak pokud maj zdravotní problémy, tak dostanou léky zdravotní, dostanou tabletku od nás, prášek, kapičky

A:mhm

R:poradíme, jak se mají chovat, třeba no a další pomoc je, že jim pomáháme řešit konflikty

A:jo, když se do nějakýho dostanou

R: jo, když se do nějakýho dostanou, tak třeba jim je pomáháme zvládat a pomáháme jim je řešit

A:jo, dobře děkuju. Mohla byste mi říci něco o Vašich osobních cílech, jaký máte svoje vlastní cíle pro tuhle práci, čeho chcete dosáhnout?

R:tak dosáhnout, hlavně **mě baví práce s lidma**, což tady je, **zajímá mě ta problematika těch lidí**, protože každej je z jinýho státu a každej, každej má jinou kulturu a prostě baví mě s nima hovořit a vlastně dovídat se příběhy jejich, i když některý nejsou, nebo nemaj šťastnej konec, tý země co opustili nemaj jako šťastnej konec, takže víceméně se zajímám on ty lidi

A:jo, dobře, myslíte si, že to co si odsad' mají ti klienti odsud odnýt, že si fakt odnášejí? Že se daří plnit to, co jste řekla?

R: jako co konkrétně myslíte?

Ruch

R: oni tady vlastně žádají o azyl, vlastně snaží ten azyl získat, získá ho jenom malá část těch lidí a to je vlastně jejich cílem získat azyl u nás v České republice. Ale pokud ho nezískají, tak zažádají jinde v jiné zemi, teda nemůžou hned, musí počkat dva roky a tak vlastně jejich cílem je získat azyl u nás, plno lidiček je tady takovejch, kterejm se tady líbí, chtějí získat azyl, plno lidiček to má z jinejch důvodů, zdravotních, humánních, prostě maj ten cíl a za tím si jdou

A: A Vy ho máte vlastně s nima, dá se říct

R:prakticky mi těm lidem tady pouze poskytujeme služby, na nás vlastně nezávisí, jestli ho dostanou, nebo nedostanou, což je hrozně dobře, protože, už oni kolikrát si myslí, že to na nás závisí a takže se toho snaží různě využívat, nebo myslej, myslej si to, no. Náš cíl je takovej, aby se měli dobře tady, z hlediska stravy, ubytování, prostě aby tady byly spokojený, to je náš cíl tady v tomhle středisku

A:jasně

R:ten azyl, to je vlastně, o to se jim stará azylová a migrační politika

A:mhm

R: to je na konci tady v budově a cizinecká policie o víza, takže to je na nich, jestli dostanou, nebo nedostanou, ty prověřují, no

A: úplně poslední otázka, kdyby tady byla ideální situace, co byste chtěla udělat jinak, nebo co byste chtěla změnit, čeho byste chtěla tady dosáhnout?

R: v našem táboře?

A:nebo přímo v tý vaší pozici, nevím, ať už jako když cvičíte zrovna s klientama, nebo tady sedíte? R: No tak **na cvičení aby mi jich chodilo samozřejmě víc**, protože někdy mám nášvih, někdy to bylo dneska, že cvičení s tím jsem naprosto spokojená, že mi tady umožňují cvičit v pracovní době

A:aha

R:věnovat se jim, protože si myslím, **že těm lidem něco předám**, protože někteří z nich, třeba některé ženy vůbec nikdy necvičili

A:mhm

R:viz teda ta Somálka, co byla dneska, tak ta se tady s tím cvičením setkala poprvé, bylo jich tam víc takovejch že prostě nikdy neviděli ani co to je aerobik, natož nějaký jiný protahovací těla? To sou takový ty cvičení různé druhy cvičení, co já tam vlastně s nima cvičím, takže určitě je hrozně dobrý to, že si s nima můžu jít zacvičit a můžu to ukázat, to co umím a na co mám vzdělání, tak to můžu ukázat lidem, kteří to nikdy neviděli, třeba, jó a je to takový hezký s nima no, zvlášť takový ty poprvý, když tam, teď nebude to teda profesionálně řečeno, ale

A:to je dobře

R:když tam takový ty černošky výskaj a úúúúúúááááá,óóóóóóóó,

A:(smích)

R: jéžiš, tak to je , to je nádhera, jo, to se na to právě, já vedu u nás ženský ve vesnici, jak jsem říkala a když jsem si včera vzpomněla, jak tam všelijak mi na tom cvičení výskali, tak jsem si normálně na tom cvičení začala tak smát, protože to je úúúúúú,óóóóóó, to jsou zvuky, takový ty divošský zvuky, protože to fakt je krásný, že si na to člověk vzpomene a fakt se směje, to je takový koření tý práce

A:mhm

R:Žáká aktivita mimo, jo protože tady vlastně je to hodně papírová práce, jo, ale mimo jiné a takže si člověk odpočine od toho počítače a může se jim chvíli věnovat **a taky je hlavně pozná úplně jinak**, jo, než když ten člověk přijde sem, tady nás je třeba víc, v noci teda ne, ale jinak se uvolní a jinak ty lidi řeknou, n a stavěj se k tomu, **svěřej se víc i s těma problémama jo**, prostě jako ty ženský, co u mě byly cvičit, tak už se víc pak otevrou, získaj k tomu větší přístup a tak podobně, takže i v tomhle to je.....

A:tak děkuju, to je všechno

Č.4

Věk: 50

Pohlaví: Muž

Vzdělání: VŠ, fyzika

Doba práce v zařízení: 7 let, v řezbářské dílně

Délka praxe: Od roku 1982, 27 let

Komunikativní: Ano,

Zaměstnanec: Externí, zaměstnavatelem Charita

Arménec

Padesátiletý řezbář, původem z Arménie, byl jediným respondentem, který měl z nahrávání radost. Zřejmě ho těšil zájem o jeho práci. Také mi řekl: „*když vytvoříme hodně pěkný věci občas vystavujeme*“ Je zajímavé, že se vlastně živí svým vlastním koníčkem, neboť v zemi původu studoval fyziku. Je zaměstnancem Charity, ale působí přímo v táboře, kde se denně setkává se svými krajany a je jim blízký. Jeho manželka působí v podobné pozici jako on, je zase vedoucí šicí dílny. Jejich práce a působení zde pro mě bylo znamením, že se dá v uprchlickém táboře žít a nebo se do něj alespoň pravidelně vracet. „*Cíl je v tom že, abych, co umím, předal dalším generacím.*“ Na otázku, co by chtěl změnit odpovídá: „*třeba získat nový prostory, trochu větší.*“

R: protože česky není snadno pro cizince, ale já si myslím, že mluvím docela dobře

A: mluvíte slušně, no, velmi dobře

A: tak první otázka je, jestli mi můžete popsat svojí práci, svojí funkci v tomhleto zařízení, co děláte všechno tady, mhm

R: takže tady jsem zaměstnán přes diecézní charitu v Hradci Králové od roku 2001 a máme volnoaktivitní kroužek pro žadatele o azyl, kdo má rád umění, komu v zájmu něco dělat, vytvořit, něco se učit, takže navštíví, já sem už dva roky dělám celý úvazek, ale předtím bylo jako na půl úvazek, tři dny v týdnu, teď celý týden jsem tady od rána od devíti hodin až do čtyř hodin, takže ty lidé mají možnost něco se učit, **něco vytvořit** a většinou že jo dospělí, snaží se udělat pro sebe do domácnosti něco co je hodně potřeba, třeba v kuchyni, jo, lžice třeba dřevěný, nebo podložky pod hrnec ee, desky na řezání chleba a různý takový ty věci, poličky malý, co si potřebujou, používaj v svých těch pokojích

A: hm

R: a s **děti vyučujeme různě děti** – vyřezávání, kresba taky občas, modely, děláme makety různé, třeba makety domů, nebo modely auta

A: mhm

R: takže já si myslím, že docela tady tahleta **činnost je užitečná**

A: jo, dobře, děkuju, další otázka je, když se věnujete týhleto práci, tak nějakým způsobem těm klientům tady, těm dětem pomáháte...?

R: pomáháme, pomáháme **za prvé jako duševně, protože tady oni zapomínají, kde se nachází, všechny problémy se zapomínaj a poslouchaj, jak to probíhá**

tady ta práce, jo, to je jedna věc, druhá věc je, že učeť, jo na něco se učí, pak můžou časem, **někdo možná se stane modelářem, možná řezbářem, bude se líbit**, takže ano pomáháme

A: takže pomáháte, dobře. Další otázka je, o co Vám jde, když se tady setkáváte? Jakej máte cíl?

R: Cíl jako v jakým smyslu?

A: Tý činnosti, nó, co je tak asi. Když byste mi měl říct něco o Vašich osobních cílech pro práci s klientama, o Vašich osobních cílech, čeho byste chtěl dosáhnout?

R: Dosáhnout? Já totiž momentálně nemám takový veliký cíl, ee, cíl je v tom že, **aby, co umím, předal dalším generacím**

A: mhm

R: To je takže **cíl a když vytvoříme hodně pěkný věci** občas vystavujeme, **děláme výstavy**, různě, ve školách třeba, v učilištích, v charitním sále v Hradci Králové, tady v tom táboře probíhá třeba den otevřených dveří, takže vystavujeme naše výrobky třeba, co my děláme, takže

A: dobře, výborně, děkuju, myslíte si, že se Vám to daří?

R: ano, já si myslím že jo

A: jo

A: A poslední otázka – pokud by byla ideální situace, ňák, tak co byste chtěl udělat jinak, nebo co byste chtěl změnit tady?

R: Změnit, dalo by se změnit hodně, ale prozatím možnosti neexistují tady, **třeba získat nový prostory, trochu větší**, aby dílna byla zvlášť, kde třeba proběhly práce, třeba řezání dříví, nebo obruby ty, ty stroje tam dali a další místnost jako ukázka těch výrobků a aby bylo trošku jako víc světla (Pozn. dílna se nachází v suterénu budovy) Prozatím máme ty podmínky, ale to vyhovuje.

A: Myslíte jako osvětlení?

R: Ne dobrý už to je. Když by bylo třeba jinak. Teďka momentálně jsme spokojený.

A: Dobře, tak Vám moc děkuju, to je všechno

R: Prosim, nemáte zač

Č. 5

Věk: 26

Pohlaví: Muž

Vzdělání: VŠ, Filozofická fakulta

Doba práce v zařízení: Více než jeden rok, sociální pracovník

Délka praxe: 6 let

Komunikativní: Ano

Zaměstnanec Poradny pro uprchlíky, externí

Pozn. Nemá čas

Druhým mužem mého výzkumu byl šestadvacetiletý sociální pracovník z Poradny pro uprchlíky, který spolu s ostatními kolegy do zařízení dojíždí pravidelně jednou týdně. Bylo na něm vidět, že je velice zaneprázdněn, spěchal. Hlavní náplní jeho práce je sociální poradenství. Byl velmi otevřený, upřímný, sebevědomý a zapsal se u mě tím, že otevřeně zkritizoval vedení tábora: „*myslim si, změnu těch lidí, toho personálu tady, nebo hlavně počínaje ředitelkou*“ Vysvětlil také, v čem vidí hlavní problém: „*A když ty lidi, ty zaměstnanci nemaj žádnéj příklad jako v tý ředitelce, jak by se měli chovat profesionálně, tak se nemaj čeho chytit a pak to vypadá, tak jak to vypadá.*“ O svých cílech pro tuto práci řekl: „*Čeho bych chtěl dosáhnout? Dělat dobře tu práci, kvůli těm lidem, jako co nejvíc pomoci těm lidem.*“

A: Výborně, takže první otázka, kterou na tebe mám je jestli bys mi mohl popsat svojí práci tady, jakou funkci tady máš, co tady děláš, když sem přijedeš

R: no já jsem, pracuju jako sociální pracovník a do tábora dojíždím taky jako sociální pracovník, a vlastně dělám teda **sociální poradenství**, ale jako je to se vším všudy, že sem a teď to začnu tím, že když sem jezdíme, tak se snažíme přivést nějaký oblečení, nějaký, který jsme tady dřív jakoby rozdávali, teďka už jsme museli přistoupit na to, že to jakoby prodáváme za minimální peníze, aby se to nějak regulovalo, oblečení, noviny, věci, co ty lidi potřebujou, že když se něk vyjádřej, tak se snažíme sehnat a přivést, pak teda tady snažíme jim poskytnout, teda jim pomáhat při sociálních záležitostech, řešit teda věci spojený s pobytem, sociální dávky, peníze, pojištění, zdravotní péče, nostrifikace diplomů, vzdělávání všeobecně, všechno možný a pak se snažíme právě dělat jakoby ty nadstandardní věci, což jsou nějaký ženské skupiny, mužský skupiny, což jsme teďka zařídily ty počítače v knihovně a internet na nich a ještě tenkrát tady byly ještě hodiny češtiny a všechno možný

A: jo, Mě třeba docela dost zajímaj ty **ženský a mužský skupiny** jako ta práce s těma klientama, která není vyloženě jenom ta materiální pomoc jo, až se tě budu ptát dál, tak kdyžtak kdybys mohl se zaměřit na to, jo

Když tuhle práci děláš, tak těm klientům nějakým způsobem těm klientům pomáháš, v čem si myslíš, že to je, ta tvoje pomoc spočívá?

R: ta moje pomoc? No, to je různý je to samozřejmě bezprostřední pomoc ta, kterou jakoby žádaj, to co je akutní, prostě třeba je ženská na výjezdním příkazu a nemá pojištění a je to ženská která má zdravotní problémy, takže jsem musel zařizovat zdravotní pojištění a vypadalo to z mé strany dost neprofesionálně, že sem ze svého vlastního účtu vybral jedenáct tisíc, ze kterejch jsem to zaplatil a

pak jsem je dostal zpátky, ale až jako zpětně jo, ale bylo potřeba to nějak vyřešit, zase na druhou stranu to má hrozně i **psychickej efekt**, zrovna teďka jsem mluvil s člověkem, kterej to má tak že oni nás vnímaj jako třetí opravdu stranu, ta nezisková organizace, my jsme **těm lidem strašně blízky**, jako tím, že sme s nima celou dobu

A:mhm

R: **že s nima mluvíme**, že jsme tady pro ně a oni to vědí, tak jako nám svou **důvěru** a jakoby ta naše pomoc je potom taková i psychická, že vyloženě ne jako ta ženská skupina je hodně terapeutická teda, tam se používaj **ňáký i jako arteterapeutický metody** a tak, ale i samotný to, že prostě sem jezdí, nebo za nima jezdí někdo, kdo s nima na rozdíl od personálu jakoby tábora s nima jakoby mluví, což zase díky tý struktuře, nebo jako že to tak prostě je oni zase v tom táboře z profesionálních hledisek by měli mít **ňákej odstup**, zase my když sem jezdíme jednou tejdně, tak mi zase můžeme si trošičku dovolit jako popustit ty uzdy, takže to je takový, ale

A:jo, ee, máš **ňáký svoje vlastní osobní cíle pro tuhle práci, něco, čeho bys chtěl dosáhnout?**

R:Čeho bych chtěl dosáhnout? Dělat dobře tu práci, kvůli těm lidem, jako co nejvíc pomoci těm lidem a pokud možno.... Je to komplikovaný, kdyby člověk mohl mít **ňákej, delší jakoby vliv,že nejen jako ovlivňovat tyhlecty maličký problémy**, ale **zkusit ovlivnit ten systém** třeba

A:jo

R:když člověk vidí, jak funguje, myslím, že nejhorší je to, že my se setkáváme při svý každodenní práci s těma lidma přímo a **o těch jejich problémech víme jako všechno** a máme to úplně jako z první ruky bezprostředně, kdežto ty lidi, který rozhodnou o jejich životech je nikdy neviděj.Ted' si to vem, že ty s nima mluvíš a víš, jestli to myslej upřímně, nebo ne, říkáš, ti řeknou daleko jiný věci, když s nima člověk mluví, než když sedí někde v kanceláři a něco jakoby rozhodne

A:Myslíš si, že když těm lidem něco dávaš, že si odnášej, to co maj? Že se ti daří nějak plnit to co sis před- Jak se ti prostě daří ta práce?

Kdybys to měl nějak zhodnotit.

R: Určitě, myslim, že se to daří, daří dobře, samozřejmě, že **čím dýl tu člověk pracuje, tak získá zkušenosti, já jsem teďka jako měl pár zkušeností, který si myslim, že teďka jako ještě zúročím**

A:aha

R:že se nevyplatí, jako bejt úplně takovej bezpátevní a snažit se jim slepě pomáhat, že to jim ve skutečnosti taky vůbec nepomůže, že opravdu , **ňákej systém**, ale to se všechno dá, já si myslím, že zatím, ať to probíhalo, jak to probíhalo, tak to bylo dycky všechno dobrý

A:mám ještě poslední otázku. Pokud by byly třeba jiný podmínky někdy v budoucnu, je něco, o co usiluješ, co by se dalo udělat jinak, nebo změnit?

R: V rámci čeho?

A:Vlastně tohle možná není otázka pro tebe, protože ty tady nejsi interní zaměstnanec, že jo.

R:já v tomhle táboře?

A:nebo na týhle práci, kterou děláš,no

R:na tý práci kterou dělám, uf, to je těžký, je spousta věcí, který by se měly změnit, ale víš to je hrozně těžký, jakože jsem sám za ten rok ještě neměl dost času a přemejšlet nad tím, jak by se to přesně dalo změnit, protože to by byly systémový změny, který by byly neskutečně těžký, ale jako hlavně by to myslím chtělo, myslim si, **změnu těch lidí, toho personálu tady, nebo hlavně počínaje ředitelkou**

A:mhm

R: kdyby se změnila ředitelka, tak, pod kterou trpí hlavně i ten personál tady, tak by ten personál se mohl jinak chovat k těm lidem, že jo, teď jsem zrovna mluvil s člověkem, kterej si hrozně stěžoval na to, jak se k němu ty lidi tady chovaj

A:mhm

R: A když ty lidi, **ty zaměstnanci nemaj žádněj příklad jako v tý ředitelce, jak by se měli chovat profesionálně, tak se nemaj čeho chytit** a pak to vypadá, tak jak to vypadá. Když se podstatně zlepšilo, tak je to pořád ještě co dohánět

A: dobře, tak to je z mý strany všechno, nic jiného nepotřebuju, děkuju

Respondent se po rozhovoru dotazoval, co zkoumám, a když jsem řekla, že edukační cíle, řekl, že význam mají **rekvalifikační kurzy, práce na počítači a jazyk**. Jinak se žadatelé vrátí po dlouhé době domů, mezitím u nás ztratí pracovní návyky a neumí nic. Otázkou prý je, zda má smysl investovat do kurzů češtiny, když je pak vrátí domů. Dodává, že lidé mají strach z paní ředitelky, přitom utekli z vězení a nemají tu mít další strach.

Č. 6

Věk: 45

Pohlaví: Žena

Vzdělání: VŠ – národní škola(1.stupeň)

Zaměstnanec: Externí?

Doba práce v zařízení: 7 let, učitelka ve vyrovnávací třídě

Délka praxe: 21 let, děti s mentální retardací

Komunikativní: Ano

Pětačtyřicetiletá učitelka z vyrovnávací třídy hodnotila svojí práci kladně a s úsměvem. V zařízení pracuje plných sedm let, tedy od samého počátku. I když mi popsala různé těžkosti, se kterými se při vyučování musí potýkat, přeci jen u ní převažovala radost z vykonané práce a velké osobní nadšení. Jako jediná se zmínila o psychických problémech dětí – „*v dobách, kdy sem chodili třeba děti z Čechenska, tak vlastně ta stránka výchovná v podstatě převažovala, tady nad tou vzdělávací, protože nám se sem nahrnulo třicet dětí, polovina z nich měla posttraumatické stresové poruchy, z toho, co zažila, vlastně kolem jela sanita, děti jsem měla pod stolem, že jo, házeli jsme granátem děti mi zalehli.....*“ Zdůraznila, že cíle si jako učitelka žadatelů o azyl může klást pouze krátkodobé a individuální.

A:vychovatelka

R: člověk musí, vychovatel, učitel, psycholog

A:takže mě prostě bude zajímat všecičko, jo i ty, i ty

R:tak to tady budeme do zejtra(smích) ne já se budu snažit bejt stručná

A:ne jenom,ne jenom, aby ste mi rozuměla, že mě zajímaj i ty výchovný věci, nejenom to vzdělání. Takže první otázka zní jestli byste mi prosím mohla popsat nějak stručně svojí funkci tady v tomhle zařízení, co tady děláte, co je náplní Vaší práce?

R: takže já jsem učitelka ZŠ v Kostelci nad Orlicí a protože se otevřel azylový tábor, před těmi sedmi lety, takže bylo potřeba děti, které přicházejí, vlastně děti žadatelů o azyl vzdělávat, protože taková je povinnost ze zákona, jo, do

A:mhm

R: vlastně **umožnit jim základní vzdělání** no a vlastně, a samozřejmě protože děti neznají česky, neumí jazyk, tak je potřeba **pomoci jim překonat jazykovou bariéru** a k tomu účelu byla zřízena teda ta naše tak zvaná vyrovnávací třída, která je tady vlastně svým hlavním cílem **pomocť dětem s integrací** do běžné základní školy, pomocť jim překonat jazykovou bariéru, s tím samozřejmě souvisí čtení, psaní,

A:mhm

R: takže vlastně to je, to je moje hlavní funkce – připravit děti na vstup do běžné třídy základní školy

A:mhm Druhá otázka – **mohla byste mi říct něco o Vašich osobních cílech pro práci s klientama, čeho byste chtěla dosáhnout, o co Vám jde konkrétně, když se každodenně spolu setkáváte?**

R: Tak moje osobní cíle tady. Musím říct, že ze začátku jsem nasadila vysokou laťku, co všechno bych od těch dětí chtěla, a postupně první tři roky jsem jí

vlastně jen snižovala a snižovala, ale **cíle, které my si tady můžeme dávat jsou cíle krátkodobé**, jo protože samozřejmě ti naši klienti se tady zdrží někteří měsíc, někteří dva měsíce, někteří dva roky, někteří tady zůstanou, vy samozřejmě, když sem přijdete, nevíte, kdo z nich tady zůstane, nevíte, kdo ten azyl dostane, nedostane, koho za chvíli neuvídíte, takže jako cíle si opravdu musíme dávat na krátkou dobu, neuvídíme ty naše děti studovat nikde, neuvídíme, jak mluví krásně česky, jo, takže vyloženě krátkodobé cíle, ale když potom vidíte, že to děťátko již přišlo jako tady ty dvě holčičky z Konga, neuměj říct ani slovo, když je potom uvidíte třeba za půl roku, jak oni jdou do školy a krásně se baví s váma v češtině, tak to je ten největší, to nejvíc hřeje, jo, že člověk tady něco udělá, ale nemůžeme, jak říkám, neuvídíme je nikdy studovat na našich školách, nevíme co s nima bude, mě všichni říkají Ježíši, já bych to nemohla dělat, to je taková bezútěšná práce, když ty nevidíš ty výsledky, já říkám, ale já vidím ten výsledek, já vidím, jak mi to dítě z ničeho prostě najednou dokáže číst, tady Langer že jo, přišla, nevěděla nic, ona čte, ona píše, jako to, to jsou pro mě cíle vlastně a ten úspěch, pro mě je úspěch, že za loňskej školní rok jsme integrovali jedenáct dětí základní školy do běžných tříd a ani jeden z nich nemá problémy v tý škole, všichni tam prostě zapadli a fungují bez problému, jo, samozřejmě, někdo z těch dětí je tady čtyři měsíce, někdo je tady celý školní rok, že jo, někdo už začne třeba i druhý školní rok, **takže i ty cíle jsou indi, ehm – já se omlouvám za ten kašel – jsou individuální.**

A:mhm

R:když mám třeba jak jsem Vám včera ukazovala, tu Danu a Martesi, to jsou třeba dívčiny, že jo je jim šestnáct let, v zemi původu nikdy nechodily do školy, nebo respektive jedna chodila dva roky, druhá nechodila vůbec, tady můj nejvyšší cíl, který já v téhle třídě dokážu je naučit je mluvit, naučit je číst a naučit je psát

A:mhm

R:Už třeba není v mých silách dohonit tu obrovskou mezeru ve vzdělání, že jo, kterou oni načerpají, během té doby v domovské zemi, tady už zázraky neuděláme, takže to je cíl, musíme ty cíle vztahovat vždy ke konkrétnímu žákovi, že jo, protože to je tak různorodá třída, teďka když to mám zobecnit, tak krátkodobé cíle, ale radostné, (smích)

A:dobře, děkuju, myslíte, že se Vám ty cíle, které jste uvedla, daří plnit? Že to, co si maj děti odnášet, že si odnesou?

R: Já myslím, že daří, o tom svědčí těch jedenáct integrovaných dětí, i když někdy mi přijde dítě a je to stejný, jako s našima dětma, kde Bůh nenadělil, tam to prostě není a což což byla zrovna ta Martesi, kdy já jsem po půl roce chodila a říkala jsem si Ježíš Maria, to není možný, já nejsem schopna tu holku naučit násobilku,jo

Smích

Takže jako někdy, někdy člověka, pak si vždycky říkám vždyť těch jedenáct, ty tu násobilku umí, ty fungují v tý škole bez problémů, **takže někdy**, když mám takovýhle dítě, tak **propadám depresi** a říkám, to není možný, já dělám něco špatně, jo a ee, jak říkám, děti, které máme integrované, tak nemají velký problémy

A:dobře

R:což jako je hrozně fajn

A: a úplně poslední otázka, pokud by byla ideální situace, co byste chtěla Vy udělat jinak, nebo co byste chtěla změnit, nebo o co usilujete?

R:pokud by byla ideální situace, no ideální situace by byla, kdybych věděla, že všechny děti dostanou pozitiv a že všechny děti tady zůstanou, jo , to by byla ideální situace, nám by člověk skutečně věděl ano, je to k něčemu, to je jediná ideální situace tady, která by mohla nastat

A:mhm a potom ještě ta velká třída, že jo, kdyby

R:velká třída, to jsou takový ty drobný, drobné úspěchy na cestě, jak jsme sem ty počítače dostali do třídy a **kdyby se podařila ta velká třída, tu velkou třídu získat, to by samozřejmě bylo fajn**, že jo, ale pokud bych to jako měla ideální, ten superlativ teda by byla pro ně **nějaká naděje ideální, nebo nějaká jistota**, oni nevědí, co s nima bude zítra, co s nima bude za týden, ono ještě samozřejmě, teďka, teď se mi to mluví o těch cílech, ale ono, když pokud Vás zajímá ta výchovná stránka, že jo, v dobách, kdy sem chodili třeba děti z Čečenska, tak vlastně ta stránka výchovná v podstatě převažovala, tady nad tou vzdělávací, protože nám se sem nahrnulo třicet dětí, polovina z nich měla posttraumatické stresové poruchy, z toho, co zažila, vlastně kolem jela sanita, děti jsem měla pod stolem, že jo, házeli jsme granátem děti mi zalehli.....přerušeno nahrávání, došla baterka

.....dodává mimo nahrávku, že bylo třeba být vychovatel i psycholog, ne jen učitel, šlo taky o vzájemnou toleranci, rasismus, porozumění. Čečenské děti u nás byly ve školním roce 2002/2003 – nejsilnější vlna

č.7

Věk : 36

Pohlaví : Žena

Vzdělání: Konzervatoř

Doba práce v zařízení: 1 rok a tři měsíce, v hudební dílně

Délka praxe: Od roku 96, v televizi – redaktorka a moderátorka

Komunikativní: Ano

Arménka

Mou další respondentkou byla opět Arménka, tentokrát učitelka hudby. Je jí šestatřicet a v zařízení pracuje přes rok. Vede zde tzv, hudební dílnu, kde se děti učí zpívat. V čem že konkrétně dětem pomáhá? „*Jako volný čas mají zajímavější za prvé, pak něčemu naučí, že tady*“ Jako cíl své práce popisuje to, že může dětem něco předat. „*a že můžu dávat to, co umím a chci dávat to jim taky.*“ Pěkné je, že učí děti písničky z různých zemí „*jako mají možnost, jako jazykově, umí, jak to řeknu, mají možnost jako komunikovat s hudbou různých národností,takhle.*“

A:teďka aby to fungovalo, výborně, už to jede

R:tak moje čeština nějak

A:ne, to zvládnete, nebojte se, bude to tak, že vždycky, já Vám řeknu tu otázku a dám Vám na ní čas,jo, nebudu Vám do toho kecat, vždycky Vám dám nějakou otázku, vy máte čas odpovědět, další otázka, zase máte čas odpovědět, jo, takže první otázka – můžete mi prosím popsat svou funkci v tomto zařízení, co tady děláte, co je Váš úkol, co je Vaše práce?

R: jo, pracuji s dětma a s dospělejma, jak který chodí, kdy, tak a s dětma zpíváme, hrajeme na klávesy chtěj učit se, ale jak dlouho nemůžu, že jo, tak trochu hrajou nějaký melodií, už to trochu umí

A:mhm

R:ale **základní je zpívání v tom**

A:aha

R: zpíváme česky písničky, rusky, anglicky, ukrajinsky, na Vánoce jsme měli „*Rolničky*“ v češtině, v arménštině, v angličtině a v arabštině, takhle,ááá njo mají nějaký tance děti, protože každá tu má různou národnost, že jo, to je zajímavější, když mají svoje tanci, můžou, mají **možnost jako ukazovat**, nebo opět písničky, **vloni jsme měli hudební soutěž, pěveckou** soutěž a sme vybrali tak, aby první písnička byla lidová a každý zpívali svoji, měli jsme arabskou písničku, romskou písničku a druhá písnička byla volná, tu jsme měli z našeho repertoáru, a to bylo zajímavý, pak jsme šli do Prahy, jeli do Prahy, tam byla už jako republiky byly

A:jako republikový kolo,jo?

R:mhm, mhm, náš kluk tady byl z Arménie, tady byl první v Kostelci, v Praze byl pátý asi tak a jinak chodí i dospělí taky, z Konga byly tři chlapy, nebo jak tomu říkáte?

A:no

R: v dubnu já jsem měla svůj koncert v Hradci v Art kině, byla vernisáž a pak byl můj koncert a na závěr jsme společně zpívali s nima „We are the world“, znáte asi tu písničku?

A:jo

R:to bylo moc hezký, jako oni to maj v krvi ty písničky a pak chodili děti z Arménie, z Ukrajiny, teďka jako, byli vloni byly ze Slovenska, teďka z Arménie, z Ukrajiny, z Kazachstánu, ze Sýrie, z Konga, jo a ona je z Ázerbajdžánu.

A:aha

R: máme různý

A:dobře, **druhá otázka, když se věnujete týhle práci, tak já si myslím, že nějakým způsobem těm klientům pomáháte, v čem si myslíte, že jim pomáháte?**

R:ee, pomáhám, takhle řeknu, ee za prvé plně, ne, jako **volný čas mají zajímavější za prvé**, pak něčemu naučí, že tady, zpívat, hrát, pak nesu sem různý video jako soutěží, nebo jestli písničku učíme se já přinesu v originálu, jak to vypadá jako, když zpívají profesionálové, oni když to poslouchají, nebo dívají v televizi, už už začínají zpívat jinak, jako mají představu plně, jak to vypadá, jak to musí áááá, čím ještě pomáhám?

A: to stačí, mohla byste mi něco říct o tom, jaký jsou Vaše osobní cíle pro tuhle práci? Čeho tady chcete dosáhnout, nebo o co Vám jde, když se tady s těma lidma setkáváte dohromady?

R:Za prvé to je pro mě práce podle povolání, to je pro mě nejdůležitější, že nemusím dělat něco jiného, co nemám ráda a dělám to, co opravdu mám ráda, jsem s hudbou a jsem s těma dětma, který mám moc ráda **a že můžu dávat to, co umím a chci dávat to jim taky**

A:dobře, myslíte si, že to co si maj ty lidi odnýt, že si opravdu odnáší, že se Vám daří plnit to, co tady chcete dělat?

R:ještě jednou prosím

A: Jestli se Vám daří ty,vy ste mi teďka řekla jaký máte cíl té práce, tak jestli se Vám daří ty cíle plnit. Jestli si ty děti , nebo dospělí, co tady sou, odsud odnesou, to co mají?

R:jo, určitě

Účastnice dílny :jsou potěšení, si zazpívají

R:teďka teďka jako děti, například zpívají ruský písničky, co v životě neslyšeli ten ruský jazyk, že jo, zpívají ruský písničky, no česky tady, česky zpívají, komunikují, ukrajinsky teď zpíváme, jako mají možnost, jako jazykově, umí, jak to řeknu, **mají možnost jako komunikovat s hudbou různých národností**,takhle a já jsem taková, že to, já jsem taková, že chci dělat, jak můžu maximálně, jako stoprocentně, **aby to uměli**, nevím jestli to se daří, ale já, já jsem spokojená s tím

A:mhm, dobře, děkuju a poslední otázka, pokud by nějaká byla ideální situace,třeba v budoucnu, co byste chtěla změnit? Nebo o co tady usilujete? Co si myslíte, že by se třeba dalo udělat jinak? Než je teď.

R:V práci?

A: v práci, no, v čem by měla bejt změna?

R: mmmmm, ne jako v práci jako všechno normálně, máme všechny možnosti, jako i nástroj, i tak všechno, mikrofony, eee, **ale já bych chtěla mít víc koncertů pro ty děti**

A:mhm

R:aby mohli ukazovat, protože oni mají rádi ten zpěv, zpívají rády a bylo by dobrý, když by bylo hodně koncertů a jinak všechno v pořádku

A:dobře, tak já Vám moc děkuju za rozhovor, to je všechno, z mojí strany

Č.8

Věk :28

Pohlaví:Žena

Zaměstnanec: interní

Vzdělání: VOŠ sociálně právní

Délka práce v zařízení:4 roky

Délka praxe:4 roky

Předposlední rozhovor jsem vedla s osmadvacetiletou vedoucí práce s klienty. Absolvovala vyšší sociálně-právní školu, v zařízení pracuje čtyři roky. Na otázku, v čem pomáhá klientům mimo jiné odpověděla, že v tom, aby „*život zase tady nebyl takový stereotypní a prostě, aby jim to bylo takový nějaký příjemnější*“ V hodnocení uvedla, že, „*nabídka volnočasových aktivit si myslím, že není až zas až tak malá, že jsou i kvalitní pracovníci. „Určitě bych chtěla nějakým stylem změnit možná koncepci právě uprchlických zařízení, ale to bohužel není v mých silách,*“ uvedla na závěr.

A: tak nahráváme, takže jestli Vás můžu poprosit, tak první otázka je taková orientační, jestli mi můžete popsat svojí funkci v tomhle zařízení, co tady děláte, co je Váš úkol práce, co je náplň práce a mě třeba u Vás protože vím, že děláte někdy ty, jak jste říkala ty akce takový ty větší, tak by mě třeba zajímala ta přímá práce s klienty, protože vím, že vy tady sedíte, ale spíš mě zajímají takový ty akčnější věci, jo

R: no, takže já jsem vedoucí oddělení práce s klienty, eee, co se týče náplně práce, no tak není to tak, že bych přímo nepracovala i s klienty, protože vlastně mou povinností je zastupovat sociální pracovníky, když tu nejsou a i když tady jsou, tak mnoho věcí prostě, mm, nebo když ti klienti prostě nechtějí komunikovat třeba se sociálními pracovníkama, tak je přivedou tady ke mně a já já s nima musím **dělat pohovory**, musím dělat takový ty záležitosti, **jako sociální právní poradenství, psychologický poradenství** jako, nebo částečně, ne nemůžu dělat psychologický poradenství jako v celém rozsahu no a jako řeším problémy s klientama, to jako starání nedílná součást mé práce, co se týče těch dalších věcí, které teda už tolik nejsou zaměřeny na tu práci s klientem, jako takhle přímou práci s klientem, tak to je komunikace s psychologama, který sem dochází, vlastně s nima domlouvám konzultace pro klienty, domlouvám supervize pro zaměstnance, eee, komunikace s ostatními institucemi, s kterými vlastně SUZka spolupracuje, nevím co dál ještě, vedení samozřejmě, patřící, co se týče těch volnočasových aktivit, tak vlastně v průběhu roku, mmm, se dělá spousta výletů, spousta akcí, takový ty větší akce kdy, kdy prostě je třeba potřeba zapojit víc oddělení, ne jenom to jedno, tak to byla teďka v nejbližší době to „Pod africkým sluncem“, se vlastně na mě bylo sehnat kapelu, která tady bude hrát, potom člověka, který aa, bude dělat nákou tu, který bude vést diskusi o Africe, zajištění ochutnávek, které na té akci byly, potom vlastně co sem zajišťovala a tak to bylo divadlo „Loutky bez hranic“ pro děti, pak takový samozřejmě ty organizační věci kolem toho, jako aby byly plakáty, aby prostě byl prostor, kde třeba proběhne ten večer, kde proběhne vlastně to loutkové divadlo, kdo bude pozvaný a tak dále a potom, eee, no a takovou tu papírovou agendu kolem toho, takže jako hlášení

prostě o tom, jak to probíhalo, nějaký objednávky prostě, který se musí poslat těm lidem, kteří vlastně tady budou nějak něco dělat, buď hrát prostě dělat loutkový divadlo, aby byly v pořádku faktury a takový ee nějaký prezenční listiny a mm k těm volnočasovému aktivitám, když se jedná o aktivity, kde se čerpají peníze z evropských fondů, tak vlastně je na mě, abych zkontrolovala nějaký oznámení o akci, který se posílají na Prahu, abych vlastně koordinovala čerpání těch peněz, aby se z těch jednotlivých položek nepřecherpal a na opak, aby prostě když je nějaká, kde se delší dobu čerpá, tak aby se zase řeklo musí se zase udělat tadytohlenco, aby prostě ty peníze se vyčerpali do konce roku

A:mhm, dobře děkuju, druhá otázka, když se věnujete tady týhle práci, tak nějakým způsobem pomáháte klientům, dokázala byste mi říct, v čem jim pomáháte?

R: nó, tak v čem jim pomáháme, no tak jako když to vezmu všeobecně, nebo spíš konkrétně, jako nějaký konkrétní záležitosti, nebo všeobecně?

A:krčím rameny

R: no dobře, tak všeobecně. Tak si myslím, že ubytování, prostě samozřejmě finanční příspěvek na stravu,eeee, je to vlastně pomoc klientům, kteří nejsou schopni si najít dejme tomu práci, vlastně oni tady můžou pracovat vlastně rok poté, co požádali o azyl v České republice, ale eee je spousta lidí, kteří hnedka po příchodu do azylového zařízení, do tohoto pobytového střediska hnedka jsou schopni se nějakým způsobem sami se o sebe postarat, třeba že sou v dlouhodobým opuštění, že si prostě ty finanční prostředky nějakým způsobem seženou, otázka je jak ? což my neřešíme, ale ty lidi, co sou tady, tak jsou to lidi, který teda schopný nejsou, takže samozřejmě to, co jsem říkala: ubytování, strava, sociální poradenství, částečně právní poradenství, v takovém tom rozsahu jakože, ne ne úplně odborným, protože od toho tady jsou právníci nevládních organizací ááá potom tedy zajištění té psychologické péče, co se týče vydávání hygienických prostředků eeee, co se týče vlastně i komunikace s charitou, tak aby měli i ošacení za určitou malou částku kterou musí zaplatit, pět korun za oděv, potom vlastně co se týče takových těch, aby ten **život zase tady nebyl takovej stereotypní a prostě, aby jim to bylo takový nějaký zpříjemněný**, tak právě ty volnočasové aktivity,pro ně a výlety všechno možný, takže já si myslím, že ta pomoc, která jim je tady že docela jako, že je dost rozsáhlá, no

A:dobře, děkuju, další otázka:Mohla byste mi říct něco o Vašich osobních cílech pro práci s klienty, když s nima jste, čeho byste chtěla dosáhnout, nebo o co Vám jde,když se s nima setkáváte?

R: no tak samozřejmě, pokud se to týká případů, kdy vidíme, že ty lidi opravdu tu naši péči, nebo tu naši pomoc potřebují, tak jim prostě co nejvíce zpříjemnit to čekání na udělení toho, udělení té mezinárodní ochrany áá, vlastně pak teda, když nebo v případě vlastně nějakých klientů, kteří třeba mají nějaký zdravotní závažný zdravotní problém, tak ee, se co nejdřív, nejvíce starat o to, aby vlastně měli tu zdravotní péči, která jim jako opravdu náleží prostě i aby jim bylo zpříjemněno někdy pobyt tady, že budou mít pokoj, aby se tam cítili dobře, takže k nim prostě nebudeme dávat další klienty, že ta péče je takovej zvýšený monitoring, zvýšená péče a tak

A:dobře, ted' jste mi jmenovala nějaký cíle pro tu práci, myslíte, že se to daří plnit v praxi? Že to, co si maj ty lidi odnýst odsad', že si odnesou?

R:no, mmm,já si myslím, že co se týče třeba toho nějakýho toho **zpříjemnění té doby na čekání**, vlastně té doby na to čekání na udělení toho rozhodnutí, toho konečného právního rozhodnutí od soudu, tak si myslím, že se to daří, jo, **že vlastně tam ta nabídka je, nabídka volnočasových aktivit si myslím, že není až zas až tak malá**, myslím si, **že jsou i kvalitní pracovníci**, kteří poskytují eee, poskytují, nebo který vlastně dělaj volnočasový aktivity s nima co se týká vlastně výtvarnic, co se týká dětského centra, řezbářské dílny, nebo šicí dílny, nebo prostě čehokoliv, tak e mmmm, jó, myslim si že tady v rámci těch volnočasových aktivit i třeba **té psychologické péče**, tak ano,jo co se týče třeba těch zdravotních postižení, nějakých těch zdravotních postiženích, tak mmm, nebo vážně nemocných, tam bohužel jsou nějaký, že jo tam to vždycky není úplně ideální a to není nikde, to není ani pro Čechy , český občany, že jo, že se snažíte, aby prostě dostávali takovou tu péči, kterou si zaslouží, že jo a ne vždycky je to možný, už i proto, že zdravotní péče vlastně ted'ka nespadá pod nás

A:poslední otázka,někdy v budoucnu třeba, nebo kdyby byla ideální situace, co byste chtěla udělat jinak, nebo, co byste chtěla změnit, nebo o co třeba usilujete momentálně, aby se změnilo?

R:no, tak ono, problém trošku je možná, určitě bych chtěla nějakým stylem **změnit možná koncepci právě uprchlických zařízení**, ale to bohužel není v mých silách, takže jako to, co mě nejvíc trápí je vlastně koncepce správy uprchlických zařízení, která..... a to je tak nějak všechno a **celková prostě komunikace s osobama, který prostě jsou kompetentní** k těm různým záležitostem, (mluví tiše, není jí rozumět)

A:jo, tak to je z mojí strany všechno, já Vám děkuju

R:smích

Po rozhovoru dodává: Chybí koncepce správy uprchlických zařízení, špatná komunikace, něco je zbytečný, pokyny ze shora – od zeleného stolu, nemáme **prostor pro komunikaci s klienty, neví se co s nemocnými a postiženými, není metodický pokyn pro domácí násilí**. Po udělení negativu přestávají uprchlíci spolupracovat.

Č.9

Věk:61

Pohlaví:Žena

Vzdělání: Gymnázium + dvouletá pomaturitní nastavba – vychovatelka

Délka práce – Od února, vede taneční kroužek pro děti

Délka praxe – 40 let tancuje, začínala jako krasobruslařka

Komunikativní – Ano

Pracuje zadarmo

Poslední, sympatickou ženu, jsem zastihla v závěru svého pobytu při cvičení-tancování, „*nebo spíš je to taková jazz – gymnastika,*“ vypadalo to báječně. Zúčastnili se ho děti, přesněji řečeno chlapci. Tanec a sport jí provázejí po celý život a považuje to za potřebné i u ostatních. „*Já bysem to každému doporučovala, aby začal odmalíčka, protože já nevím, ale mě je šedesát jedna a nikdo mi to teda nehádá*“ dodává sebevědomě a má pravdu. Velkou roli u ní hraje osobní motivace, pracuje zde bez nároku na odměnu „*no prostě mě to baví a dělám to ráda a budu to dělat vždycky ráda*“ s dětmi z tábora se jí prý pracuje dobře: „*tyhle děti jsou takový pohybově dost nadaný, tak se mi s nima moc dobře pracuje*“

A:první otázka zní, jestli byste mi mohla popsat co tady v tom Kostelci s těma dětma děláte, co je náplní Vaší práce, čemu se tady věnujete

R:tak hlavně **tancování, nebo spíš je to taková jazz – gymnastika**, protože mě to baví a ráda s těma dětma s nima tancuju a jsem ráda, když přijdou, sice jich moc nechodí zatím, ale třeba se to ujme víc, no

A:jo

R: a co bych jinýho řekla, no prostě mě to baví a dělám to ráda a budu to dělat vždycky ráda a tyhle děti jsou takový pohybově dost nadaný, tak se mi s nima moc dobře pracuje

A:jo, tak to je skvělý

Druhá otázka, vy jste mi odpověděla, proč se věnujete této práci, myslím si, že nějakým způsobem těm dětem pomáháte, dokázala byste mi říct, v čem jim pomáháte, když takhle vedete ten kroužek?

R:no, hlavně **zaplnit ten volnej čas**, že jo, aby nedělali nějaký skopičiny někde a a tak jako byli zaměstnaný, že jo, tak to si myslím, že to je hlavní, ale taky bych ráda, kdyby je to bavilo a kdybych s nima mohla třeba i něco podniknout oni,tady nejsou zas tak dlouho, že zas tak jako, zas nějaký ty velký z toho nejdou udělat, nějaký větší projekty, že jo

A:aha a mohla byste mi říct něco o Vašich osobních cílech pro tuhle práci, jako čeho byste chtěla dosáhnout, nebo o co Vám jde, když se s nimi potkáváte s těma dětma, co jsou Vaše cíle,jo

R: no, já mám za prvé děti moc ráda a jsem ráda, když se jim to líbí, že se **smějou** a že se usmívaj a s **radostí tancujou** a nezloběj při tom,no nemám sice moc času, ale **ráda jim ten čas tak tu hodinku věnuju**

A: jo,a myslíte, že se Vám to daří, že to, co si maj odsud ty děti odnést, že si odnesou z těch Vašich hodin, nebo hodiny?

R:tak to byste se spíš měla optat jich já nevím jestli mají nákej, ale já si myslím, že když jsem začínala tady, tak chodili pravidelně, tak si myslím, že se jim to líbilo a ten pohyb taneční, ten **koordinovanej pohyb potřebujou**, že jo, nemůžou se jenom klátit, ale **musej si to trošku nějak zorganizovat**, to tělo k tomu pohybu, že jo pro mě je pohyb strašně důležitěj a taky je to náplň celýho mýho života odmalička, já jsem bejvalá krasobruslařka a takže jsem odmalička začínala s tímhle pohybem, pak jsem dělala jazz gymnastiku, pak aerobik, pak tancování, takže, já bysem to každému doporučovala, aby začal odmalička, protože já nevím, ale mě je šedesát jedna a nikdo mi to teda nehádá (smích) , a **taky zdraví, že jo** (smích)

A:jasně, je to důležitý a mám poslední otázku, pokud by třeba v budoucnu, nebo by byla nějaká ideální situace, že by se třeba dalo něco změnit, o co byste, co byste vy chtěla změnit, nebo o co usilujete tady ?

R:tak to já teď nemůžu říct, to nevím,

A:nevíte

R:**já bysem hlavně potřebovala sama víc času na to, abych se jim mohla víc věnovat, abychom třeba dokázali dělat nějaký vystoupení** ale jelikož podnikám, takže mě toho času strašně málo zbejvá a pokouším se aspoň ten trošek, protože musím dojíždět,že jo, takže aspoň tu hodinu tejdně na to mít, ale nějak, abych měla nějaký plány, to si nemůžu, to si nemůžu dovolit,to protože na to čas nemám a dělám to vlastně zadarmo, takže nemůžu plánovat

A:jasně, dobře, tak děkuju, to je z mý strany všechno já Vám moc děkuju za rozhovor

R:není zač

ABSTRAKT

ZAJÍČKOVÁ, A. Edukační cíle pro práci s uprchlíky v azylových zařízeních Ministerstva vnitra. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčová slova : uprchlíci, pobytové středisko, edukace, volný čas, psychické problémy, sociální práce, mezinárodní ochrana, kvalitativní výzkum

Práce se zabývá uprchlíky v azylových zařízeních v České republice. Jejím cílem je popsat a navrhnout pro ně výchovné a vzdělávací cíle. Teoretická část přibližuje problematiku migrace v ČR, azylová zařízení, psychické problémy, které jsou typické pro jeho obyvatele. Uvádí edukační cíle z hlediska obecné pedagogiky a pedagogiky volného času. Praktická část popisuje život uprchlíků v pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí, jejich trávení volného času a vztahy mezi zaměstnanci a klienty centra. Dívá se na uprchlíka jako na klienta sociálních pracovníků a pedagogů volného času. Snaží se o kvalitativní analýzu rozhovorů se zaměstnanci pobytového střediska, věnuje pozornost jejich působení i osobním cílům v práci a formuluje edukační cíle pro pedagogy, kteří pracují s uprchlíky.

SUMMARY

ZAJÍČKOVÁ, A. Educational aims of the work with refugees in the detention centres of the Ministry of the Interior. České Budějovice 2007. Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor M. Kaplánek.

Key words: refugees, detention centres, leisure time, psychological problems, social work, international protection, qualitative research

This thesis deals with the refugees in detention centres in the Czech Republic. Its aim is to describe and suggest educational and training aims for them. Theoretical part outlines the situation of migration in the Czech Republic, detention centres for refugees and their typical psychological problems. It accounts the educational aims from the point of view of common theory of education and leisure time education. The practical part describes the life of refugees in the detention centre in Kostelec nad Orlicí, their activities in leisure time and relations between the employees and clients of the centre. The refugees are seen as social workers' and educators' clients. The interviews with the employees of the detention centre are qualitatively analysed, attention is paid both to their activities and to their private aims at work and so the educational aims for the pedagogical workers dealing with refugees are formulated.